

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MACARİSTAN VE İSPANYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN AVRUPA'DA
POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ**

HAZIRLAYAN

CAN GÜLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANKARA - 2025

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**MACARİSTAN VE İSPANYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN AVRUPA'DA
POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ**

HAZIRLAYAN

CAN GÜLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. SÜLEYMAN SEZGİN MERCAN

ANKARA - 2025

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı çerçevesinde Can GÜLER tarafından hazırlanan bu çalışma, aşağıdaki jüri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 18/11/2025

Tez Adı: Macaristan ve İspanya Örnekleri Üzerinden Avrupa’da Popülizmin Yükselişi

Tez Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı - Soyadı, Kurumu)

İmza

Prof. Dr. Cenk SARAÇOĞLU,
Ankara Üniversitesi

.....

Doç. Dr. Süleyman Sezgin MERCAN,
Başkent Üniversitesi

.....

Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAVUZYILMAZ,
Başkent Üniversitesi

.....

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
AVRUPA BİRLİĞİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 18 / 11 / 2025

Öğrencinin Adı, Soyadı: Can Güler

Öğrencinin Numarası: 22210022

Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Programı: Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Doç. Dr. Süleyman Sezgin Mercan

Tez Başlığı: MACARİSTAN VE İSPANYA ÖRNEKLERİ ÜZERİNDEN AVRUPA'DA
POPÜLİZMİN YÜKSELİŞİ

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 125 sayfalık kısmına ilişkin, 13/11/2025 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14'tür. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

“Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını” ve “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Faaliyetlerinde Üretken Yapay Zeka Kullanımına Dair Etik Rehber”i kurallarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrenci İmzası:.....

ONAY

Tarih: ... / ... /

Doç. Dr. Süleyman Sezgin MERCAN

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca bilgi ve tecrübelerini benimle paylaşarak bu süreci başarıyla tamamlamamda büyük destekleri olan danışman hocam Sayın Doç. Dr. Süleyman Sezgin MERCAN'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Tezimin tamamlanması sürecindeki üstün katkı ve yol göstericiliğinden dolayı Sayın Dr. Öğr. Üyesi Hakan YAVUZYILMAZ'a sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Tüm öğrenim sürecimde beni yalnız bırakmayan ve üstün fedakarlıklarıyla bu tezin oluşmasına en büyük katkıyı sağlamış olan, tüm zorlukların üstesinden gelmemde en büyük destekçilerim olan değerli babam Önder GÜLER'e, yine hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli amcam Ümit GÜLER'e ve bugünlere gelmemde yoğun çaba, destek ve fedakarlıklarıyla maddi ve manevi olarak bütün sürecimde yanımda olan canım annem Zekiye GÜLER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Tezimin düzenlenmesindeki yoğun çabaları ve destekleri ile tezimin son halini almasında büyük pay sahibi olan, bir ağabey, bir büyük olarak sıkıştığım her anda yanımda olan Sayın Dr. Öğr. Üyesi Mustafa SARI'ya teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Can GÜLER

Macaristan ve İspanya Örnekleri Üzerinden Avrupa’da Popülizmin Yükselişi

Başkent Üniversitesi

Avrupa Birliği ve Uluslararası İlişkiler Enstitüsü

Uluslararası İlişkiler Tezli Yüksek Lisans Programı

2025

Bu tez, Avrupa’da yükselen popülizm olgusunu anlamak ve anlamlandırmak amacıyla ortaya konulmuştur. Bu tezde Macaristan, Fransa, Polonya gibi ülkelerde sağ, İspanya, Yunanistan ve Venezuela gibi ülkelerde sol örnekleri olan popülizm olgusu, akademik açıdan derinlikli ve kapsamlı bir biçimde araştırılmaya açık olan popülizm olgusunun ayrıntılarına değinilmiş, geçmiş, günümüz ve gelecek açısından bir etki analizi ortaya konmuştur.

Popülizm konusunda literatürde farklı tanımlamalar bulunmakla birlikte, henüz tanımı konusunda net bir fikir birliğine varılamamıştır. Bu çalışmada farklı popülizm tanımlarına ve yaklaşımlarına yer verilmekle birlikte daha çok Cas Mudde ve Cristobal Rovira Kaltwasser’in İnce Merkezli İdeoloji Kuramı üzerinde durulmuştur. Popülizm kavramı sosyolojik, siyasi ve iktisadi açıdan ele alınmış meselenin tüm boyutlarına değinme gayesi ön planda tutulmuştur.

Macaristan’da Macar Yurttaş Birliği (FIDESZ) ve İspanya’da Yapabiliriz Partisi (PODEMOS) örnekleri ele alınmış sağ ve sol popülizm karşılaştırmalı olarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Tüm bu karşılaştırmalar sonucunda, sağ popülizm örneği olan Macaristan’daki FIDESZ, sağ popülizmin tipik bir örneği olarak yabancı karşıtlığı, ötekileştirme, kutuplaştırma ve göç karşıtlığı gibi unsurları içerdiği, sol popülizm örneği olan İspanya’daki PODEMOS’un ise sol popülizmin önemli bir örneğini temsil ettiği ve özellikle “yeni sol” akımının önemli temsilcilerinden biri olduğu ve bu itibarla ülkesindeki yabancı

unsurlara yönelik olarak pozitif bir tutum aldığı, kapsayıcı bir anlayışı belirlediği, agonistik bir çoğulculuğu esas aldığı tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, sağ ve sol popülizmin benzerlik ve farklılıkları ele alınarak, bütüncül bir bakış açısı ile popülizm kavramı açıklanmıştır. Başta Macaristan ve İspanya olmak üzere Avrupa’da yer alan çeşitli ülkelerde sağ ve sol popülizmin yansımaları ele alınmış ve popülizm kavramının çeşitli yönleri vurgulanarak literatüre katkı sağlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Popülizm, Sağ Popülizm, Sol Popülizm, Macaristan, İspanya

ABSTRACT

Can GÜLER

The Rise of Populism in Europe through the Cases of Hungary and Spain

Başkent University

Institute of European Union and International Relations

Master's Program in International Relations (with Thesis)

2025

This thesis has been presented with the aim of understanding and interpreting the phenomenon of rising populism in Europe. This thesis examines the phenomenon of populism, which has right-wing examples in countries such as Hungary, France, and Poland, and left-wing examples in countries such as Spain, Greece, and Venezuela. It delves into the details of populism, which is open to in-depth and comprehensive academic research, and presents an impact analysis from historical, contemporary, and future perspectives.

Although there are different definitions of populism in the literature, there is still no clear consensus on its definition. While this study includes different definitions and approaches to populism, it focuses primarily on the idealist theory of Cas Mudde and Cristobal Rovira Kaltwasser. The concept of populism is examined from sociological, political, and economic perspectives, with the primary aim of addressing all dimensions of the issue.

The examples of the Hungarian Civic Alliance (FIDESZ) in Hungary and the We Can Party (PODEMOS) in Spain have been examined, and right-wing and left-wing populism have been subjected to comparative evaluation. As a result of all these comparisons, FIDESZ in Hungary, an example of right-wing populism, was found to be a typical example of right-wing populism, containing elements such as xenophobia, othering, polarization, and anti-immigration sentiment. while Spain's PODEMOS, an example of left-wing populism, represents an important example of left-wing populism and is one of the key representatives of the “new left” movement. It has been determined that PODEMOS takes a positive stance

towards foreign elements in its country, establishes an inclusive understanding, and is based on agonistic pluralism.

In conclusion, the concept of populism has been explained from a holistic perspective by examining the similarities and differences between right-wing and left-wing populism. The reflections of right-wing and left-wing populism in various European countries, primarily Hungary and Spain, have been discussed, and contributions have been made to the literature by highlighting various aspects of the concept of populism.

Key Words: Populism, Right-wing Populism, Left-wing Populism, Hungary, Spain

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
GİRİŞ.....	1
1. POPÜLİZM KAVRAMI VE TANIMI.....	5
1.1. Popülizmin Genel Tanımı	5
1.1.1. Popülizmin “halk” kavramıyla bağlantısı ve ötekileştirmeye yatkınlığı	13
1.1.2. Popülizmin demokrasideki yeri ve politik figürlerin demokrasiyi kullanışı	14
1.1.3. Popülizmin günümüz siyaseti üzerindeki etkisi	16
1.1.4. Popülizmin ideolojik çeşitliliği	19
1.1.5. Sağ ve sol popülizm ayrımı.....	22
1.1.6. Popülist figürlerin ideolojik yelpazesi ve retorik farklılıkları	24
1.2. Popülizmin Kökenleri	26
1.2.1. Tarihsel perspektif	26
1.2.2. Popülizmin gelişim süreci	27
1.2.3. Popülizmin tarihsel dönemlerdeki değişimi.....	27
1.2.4. Toplumsal ve iktisadi kökenler	28
1.2.5. İktisadi krizler ve popülizmin yükselişi arasındaki bağlantılar	28
1.2.6. Sosyolojik tatminsizlik ve popülizmin yükselişi arasındaki bağlantı	30
1.3. Popülizmin Temel Özellikleri	32
1.3.1. Avrupa'da popülizmin yayılmasının nedenleri ve etkileri	33
1.3.2. Popülizmin Avrupa'ya genel etkileri.....	33
1.3.3. Popülizmin sosyolojik etkileri	34
1.3.4. Popülizmin demokratik kurumlar üzerindeki baskısı ve demokratik kurum ve kuralların aşındırılması	35
1.3.5. Toplum ve siyaset üzerindeki etkileri.....	38

1.3.6. Toplumun bölünmesi ve popülizmin “Öteki” algısı.....	39
1.3.7. Popülizmin sosyolojik ve politik dinamiklere etkisi ve sonuçları	40
2. SAĞ POPÜLİZM: MACARİSTAN ÖRNEĞİ	42
2.1. Viktor Orban'ın Yönetim Anlayışı ve İdeolojisi	42
2.1.1 Yabancı karşıtlığı ve popülizmle ilişkisi.....	45
2.1.2. Sağ popülizmin “Yabancı” algısı	46
2.2. Orban'ın Yönetim Anlayışı: Halkçılıktan Otokrasiğe	49
2.2.1. İktidarının tarihsel gelişim süreci.....	49
2.3. Mülteci Karşıtlığı ve Milliyetçiliğe Bakışı	51
2.3.1. FIDESZ'in mültecilere bakışı	53
2.4. Macaristan'ın Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Rolü	55
3. SOL POPÜLİZM: İSPANYA ÖRNEĞİ	59
3.1. PODEMOS ve Sol Popülizm.....	59
3.2. Diğer Sol Hareketlerle İlişkisi ve “Sol” Algısı	60
3.3 Mültecilere Bakışı ve Milliyetçilik Algısı.....	64
3.4. İspanya'nın Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Rolü	67
4. SAĞ VE SOL POPÜLİZM ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ.....	70
4.1. Sağ Popülizm: Orban ve Macaristan Örneği.....	70
4.1.1. Sağ popülizmin liderlik algısı.....	70
4.1.2. FIDESZ ve ‘Yabancı’ algısı.....	74
4.2. Sol Popülizm: Sol Parti (PODEMOS) ve İspanya Örneği.....	77
4.2.1. Sol popülizmin liderlik algısı.....	77
4.2.2. PODEMOS ve ‘Yabancı’ algısı	78
5. POPÜLİZMİN ELEŞTİRİLERİ VE TARTIŞMALARI	80
5.1. Popülizmin İdeolojik ve Retorik Unsurları.....	80
5.2. Elitizm ve Düzen Karşıtlığı.....	82
5.3. Düzen Karşıtlığının Popülizm İçindeki Rolü	85
5.4. Irkçılık ve Göçe Bakış Açısı.....	86
5.5. Popülistlerin Etnik ve Milli Kimlik Vurguları	87

5.6. Liberal Demokrasi ve Popülizm İlişkisi	87
5.7. Göç Algısı ve Popülizmle Bağlantısı	90
5.8. Kavramsal Sorunlar	91
5.8.1. Eleştiri ve karşıt argümanlar	91
5.8.2. Popülizme karşı çeşitli teorik ve ideolojik tartışmalar	91
5.8.3. Popülizmi anlamak ve açıklamak için kuramsal yaklaşımlar	92
5.9. Aşırılıklar ve Tehlikeler	92
SONUÇ	96
KAYNAKLAR	100

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AFD	Almanya İçin Alternatif Partisi
AFP	Fransız Basın Ajansı
AGİT	Avrupa Güvenlik ve İş birliği Teşkilatı
AiB	Akdeniz İçin Birlik
AP	Avrupa Parlamentosu
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü
EBRD	Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası
ECB	Avrupa Merkez Bankası
FIDESZ	Macar Yurttaş Birliği
IAEA	Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	Uluslararası Para Fonu
JOBBIK	Daha İyi Bir Macaristan Partisi
LGBTİ+	Lezbiyen, Gey, Biseksüel ve Transgender
MAS	Movimiento al Socialismo
MDF	Macaristan Demokratik Forumu
NATO	Kuzey Atlantik Paketi
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OEI	İber-Amerika Devletleri Örgütü
PODEMOS	İspanyol Yapabiliriz Partisi
PP	İspanya Halk Partisi
PSOE	İspanya Sosyalist İşçi Partisi
PSUV	Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi
PVV	Hollanda Özgürlük Partisi
SECI	Güneydoğu Avrupa İşbirliği Girişimi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SYRIZA	Yunanistan İlerici İttifakı
TDT	Türk Devletleri Teşkilatı
UNHCR	Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
VB	Vlaams Belang

GİRİŞ

Popülizm, son dönemde giderek yükselmekte olan bir kavram olarak uluslararası siyasette önemli bir yer tutmaktadır. Dünya genelinde çok sayıda popülist hareket incelenmeye değer şekilde daha çok görünür olmakta ve giderek daha çok kitleleri etkisi altına almaktadır. Çekya, Macaristan, İtalya, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi ülkelerde insanların güçlü bir biçimde popülist hareket ve partilere artan bir ilgi ile yaklaşımları ve popülizm kavramının akademik çevrelerde ve günlük siyasette daha çok yer tutması sebebiyle bu konuda derinlikli bir araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur.

Popülizm kavramı literatürde geniş bir yer tutmasına rağmen bu konuda henüz net bir tanım yapılmamıştır. Ernesto Laclau, popülizmi bir “söylem” olarak ele almış ve bir ideoloji olarak değerlendirmemiştir. Laclau popülizmin var olması için karizmatik bir liderliğe ihtiyaç olmadığını savunmuştur. Laclau’ya göre, bu kavramı bir ideoloji olarak değerlendirmek yerine bütün ideolojik yelpazelerde ortaya konulabilen bir söylem olarak ele almak daha yerinde olacaktır. Paul Taggart ise popülizm kavramındaki değişkenliğe vurgu yaparak bu kavramın farklı ideolojik yaklaşımlar ile bütünleşebildiğini savunmuştur. Kurt Weyland ise popülizmin bir ideoloji yaklaşımı olmadığını savunarak bunu “Kalın Merkezli İdeoloji” anlayışı ile Mudde ve Kaltwasser’in aksine bir söylem ve siyasi strateji olarak ele almış, karizmatik liderlikle bağdaştırmıştır.¹ Popülizm konusunda literatürde bir görüş birliğine varılamamış olmakla birlikte, literatürde en geniş biçimi ile ve son yıllarda daha çok benimsenen tanımı ise Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser tarafından benimsenen İnce Merkezli İdeoloji yaklaşım olmuştur. Bu teori popülizmi, “ince merkezli bir ideoloji” olarak ele almaktadır. Son yıllarda en çok yararlanılan ve öne çıkarılan teorik yaklaşım budur.

Popülizm, özellikle Avrupa’da Geert Wilders, Marine Le Pen gibi siyasetçiler üzerinden daha görünür olmuş ve uluslararası siyasette daha çok yer tutan bir kavram haline gelmiştir. Sağ popülizmin tipik örneklerinden biri ve önemli bir aktörü olan FIDESZ son yıllarda yabancı karşıtı bir anlayışı benimsemekte, farklılıklara karşı ön yargılı bir tutum sergilemektedir. Viktor Orban liderliğindeki bu parti, tekçi bir anlayışı ortaya koymaktadır. Sol popülizm örneği olarak ele alınan PODEMOS ise, Avrupa’da ve küresel ölçekte “yeni

¹ Kurt Weyland, “Populism as a Political Strategy: An Approach’s Enduring—and Increasing—Advantages,” *Political Studies* 69, no. 2 (2021): 185-189.

Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Popülizm: Kısa Bir Giriş (Populism: A Very Short Introduction)*, çev. S. Erdem Türközü (Ankara: Nika Yayınevi, 2019).

sol” olarak nitelendirebilecek sınıfsal bir bakış açısıyla siyaseti okumak yerine daha çok “beyaz yakalı” olarak nitelendirilebilecek kesimin desteklediği siyasette çoğulcu bir anlayışı esas alan bir popülizm örneğidir. Ione Belarra liderliğindeki PODEMOS İspanya’da daha önce iktidar tecrübesi yaşamış olup, çoğulcu bir anlayışı benimsemektedir. Bu iki popülist örneğin tezde işlenmiş olmasındaki ana amaç, birbirlerinin oldukça zıttı olan bu iki partinin, sağ ve sol popülizm konusunda nitelikli bir karşılaştırmayı sunabilecek olmasıdır.

Sağ ve sol popülizmin karşılaştırmalı olarak ele alınması popülizmin dinamiklerini anlamak açısından oldukça önemlidir. Bu kavramın sosyolojik, kültürel, iktisadi ve politik bağlamda hangi etkilere sahip olduğunu, toplumları nasıl şekillendirdiğini ve iç dinamiklerine nasıl yansıdığı ele alınmaktadır. Popülizmin dönüştürücü özelliği, siyaseti nasıl etkisi altına aldığına incelenmesi bu çalışmanın temel amaçlarından biridir. Özellikle sağ ve sol parti ve hareketlerin eylem ve söylemleri, popülist liderlerin tutum ve davranışları sağ ve sol popülizm arasındaki benzerlik ve farklılıkların incelenmesinde başvurulacak temel unsurlardır. Hem sağ hem de sol popülizmde, popülistlerin liberal demokrasiyi, liberal demokrasinin kurum ve kuralları vasıtasıyla aşındırması bu çalışmanın temel konu başlıkları arasındadır. Popülistlerin seçim yoluyla iktidara gelerek liberal demokrasiye bir karşıtlık geliştirmesi bu çalışmada sıklıkla değinilen ve açıklanan bir özellik olarak yer almaktadır.²

Bu çalışma, Merkez-Çevre Teorisi’ni popülizmin sosyolojik, kültürel ve iktisadi boyutlarının anlaşılması için, oldukça önemli bir teori olarak ele almaktadır. Bu teori, Emmanuel Wallerstein’in ortaya koyduğu sonrasında Andre Gunder Frank’in geliştirerek sosyolojik ve iktisadi boyutunu genişlettiği devamında Şerif Mardin’in de katkı verdiği bir teoridir. Bu kavram popülizmin anlaşılması için son derece kıymetli ve değerlidir. Özellikle sağ ve sol popülizm, Merkez-Çevre Teorisi bağlamında ele alınarak tezin ana konusu olan popülizm kavramının sosyolojik, kültürel ve iktisadi boyutları ele alınmıştır. Bu yöntem ile popülizmin tüm boyutlarıyla kavranması hedeflenmiştir.³

² Samir Gandesha, “Understanding Right and Left Populism,”in *Critical Theory and Authoritarian Populism*, ed. Jeremiah Morelock (London: University of Westminster Press, 2018), 49-70.

³ Emmanuel Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century* (New York: Academic Press, 1974).

Andre Gunder Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, vol. 93 (New York: NYU Press, 1967).

Şerif Mardin, “Historical Determinants of Stratification: School Class and Class Consciousness in Turkey,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 22, no. 4 (1967).

Bu çalışma, Avrupa’da yer alan sağ ve sol popülizm örneklerini incelemesi nedeniyle temel amacı olmasa da dolaylı olarak bu kavramın Avrupa’ya olan yansımalarını da ele almaktadır. Avrupa Birliği’nin (AB) gelecekte yaşayabileceği tehditleri, Avrupa bütünleşmesinde yaşanabilecek olan muhtemel kriz ve aksaklıklara da değinilerek bir gelecek projeksiyonu sunmasıdır. Bu nedenle çalışmanın ele aldığı konunun çok boyutlu olması ve Avrupa bütünleşmesi hususunda da birtakım analizler ortaya koyması önemli olacaktır. Özellikle popülizm kavramının AB üzerindeki yansımalarına da değinilmesi ve “Avrupa değerleri” bağlamında konunun ele alınması teze farklı bir boyut kazandırmaktadır.

Popülizmin siyasi, iktisadi ve sosyolojik açıdan yansımalarını ele almak amacıyla hazırlanan bu çalışma, kuramsal bazda çeşitli düşünürlerin yaklaşımlarına da yer vermektedir. Bu bağlamda, Taggart, Mudde, Laclau, Kaltwasser gibi düşünürlerin popülizm konusundaki görüşlerinden yararlanılmıştır. Bu çalışma, popülizm kavramını, sağ ve sol popülizmin spesifik örnekleri çerçevesinde geniş bir perspektifte ele almaktadır. Tezin ana unsurları olan FIDESZ ve PODEMOS tarihsel gelişimleri ile ele alınarak bu partilerin tarihsel gelişim süreçleri incelenmektedir. Bu bağlamda popülizmle ilgili olarak çeşitli tarihsel olaylar, örneklerle açıklanmakta ve popülizm kavramı hakkında derinlikli bir çalışmanın ortaya çıkarılması hedeflenmektedir. Ayrıca popülizm kavramı farklı bağlamlarda değerlendirilmekte ve çeşitli popülist politikacıların söylemleri üzerinden çeşitli analizler gerçekleştirilmektedir. Sağ ve sol popülizmi ayırarak popülizm kavramı üzerinde bu kıyaslamaların yapılması, kavramın farklı boyutlarının ele alınması bakımından faydalı olacaktır. Ayrıca bu çalışmada Avrupa’daki ve diğer bölgelerdeki siyasette yer alan çeşitli örnekler üzerinden sağ ve sol popülizm kavramları açıklanmaktadır. Bu sayede sağ ve sol popülizm anlayışlarıyla öne çıkan parti ve hareketlerin hangi söylem ve politikaları ele aldıkları kapsamlı bir şekilde ortaya konulmuş ve literatüre bu alanda katkı sağlamak hedeflenmiştir.

Tezin ilk bölümünde popülizm ile alakalı detaylı bir şekilde literatür bilgileri verilmiştir. Çeşitli düşünürlerin görüşleri ele alınarak popülizm kavramı incelenmiş ve tezin konusu bağlamında değerlendirilmiştir. Popülizmin tarihsel gelişim süreci, kökenleri, demokratik kurumlara olan etkisi, toplum ve siyaset üzerindeki yansımaları detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Popülizm, sosyolojik, iktisadi ve kültürel açıdan değerlendirilmiş ve bu konularda literatürde yer alan yaklaşımlara vurgu yapılmıştır. Popülizmde ana

unsurlardan biri olan “halk” kavramı üzerinde durulmuş “elitler” ile olan temel çatışma unsurlarına değinilmiştir.

İkinci bölüm, sağ popülizm örneği olan Macaristan ve Orban çerçevesinde ilerlemiştir. Orban ve FIDESZ’in yönetim anlayışı, yabancılara bakışı ve milliyetçilik algısına odaklanılmaktadır. Bu bölümde sağ popülizmin temel dinamikleri genel itibariyle ele alınması amaçlanmıştır.

Üçüncü bölüm, sol popülizm örneği olan İspanya ve PODEMOS çerçevesinde ilerlemiştir. PODEMOS’un yabancılara bakışı ve milliyetçilik algısı ile beraber tarihsel gelişimi incelenmiştir. Diğer sol parti ve yapılarla ilişkisi ele alınmıştır. Bu bağlamda sol popülizmin temel dinamiklerin ele alınması amaçlanmıştır.

Dördüncü bölümde, sağ ve sol popülizm örnekleri karşılaştırmalı olarak ele alınmış ve bu çerçevede FIDESZ ve PODEMOS örnekleri kapsamlı bir şekilde değerlendirilmiştir. Tezin konusu olan iki partinin liderlik ve yabancılara yönelik algı ve yaklaşımlarına değinilmiştir.

Tezin beşinci ve son bölümünde ise popülizm konusundaki eleştiri ve yaklaşımlar değerlendirilmiş, popülizmin doğurabileceği aşırılıklar ve tehlikeler irdelenmiştir. Sağ ve sol popülizmin benzerlik ve farklılıkları üzerinde durulmuş, çeşitli sağ ve sol popülist parti örnekleri popülizmin genel çerçevesi içerisinde incelenmiştir. Popülizmin liberal değerleri aşındırmasına ve demokratik süreçlere verebileceği zararlar ve doğurabileceği tehlikeler vurgulanmıştır.

Bu tezde birincil ve ikinci kaynaklar, raporlar, belgeler, kamuoyu araştırmaları, akademik yayınlar ve güncel haber siteleri incelenmiş ve bilgiler analiz yoluyla sentezlenerek aktarılmıştır.

Bu çalışmada, Avrupa’da popülizmin yükselişinin sosyal, kültürel ve iktisadi sebep ve etkileri ele alınmış, sağ ve sol popülist parti ve hareketlerin bu alandaki yaklaşımları ve izledikleri politikalar Macaristan ve İspanya örneği üzerinden incelenmiştir. Çalışmanın temel araştırma sorusu ise şu şekildedir: “Avrupa’da sağ ve sol popülizmin yükselişinin sosyolojik, kültürel ve iktisadi sebep ve etkileri nelerdir? Geleceğe yansımaları neler olabilir? Bu çalışma ile bu sorulara cevap aranması hedeflenmektedir.

1. POPÜLİZM KAVRAMI VE TANIMI

1.1. Popülizmin Genel Tanımı

Bu bölümde popülizmin farklı tanımları ele alınacak ve farklı düşünürlerin bu konudaki bakış açıları incelenecektir. Konunun akademik çevrelerce nasıl ele alındığı açıklanmaya çalışılacaktır. Farklı tanımlara yer verilecek ve konu geniş bir çerçeveden ele alınmaya çalışılacaktır. Çeşitli popülizm yaklaşımlarının ele alınması, literatürdeki yaklaşımların genel hatlarına vakıf olunması açısından yerinde olacaktır. Popülizm, son yıllarda giderek daha fazla gündeme gelmekte olan bir kavramdır. Özellikle Avrupa’da artmakta olan popülizm, siyasette kendine her geçen gün daha fazla yer bulmaktadır. Bu çalışma, popülizmin iki örnek ülke üzerindeki etkilerini incelerken, bu örnekler üzerinden de popülizm kavramını açıklamayı ve anlamlandırmayı hedeflemektedir. Bu tezde popülizmin dünya siyasetindeki yansımaları değerlendirilecek ve popülizm kavramının doğru anlaşılması temel amaç olacaktır. Bununla birlikte, meselenin kökenlerine inebilmek için, popülizm kavramının kelime kökenine inmek gerekmektedir. 21. yüzyıla damga vuran kavramlardan biri olan popülizmin tanımı yıllar boyunca farklı tartışmalara ortam hazırlamıştır. Dilimizde “halk” anlamına gelen bu kavram Latince “populus” kelimesinden türetilmiştir. Bu noktada, tanımda geçen “halk” kavramına odaklanmak gerekmektedir. Bu kavram, bu çalışmada sıklıkla başvurulacak olan kavramlardan bir tanesidir. Bu bağlamda da yine halk ile elit arasındaki ilişkiye odaklanacaktır. Bu iki kavram da özellikle Fransız İhtilali sonrası önem kazanan kavramlardır. Bununla birlikte, popülizmi anlamak ve anlamlandırmak için başvuracağımız iki önemli kavramdır.

Popülizm, halkın göz ardı edilen isteklerine karşı bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Sağ ve sol olarak ikiye ayrılabilen popülizm kavramı demokratik yollar kullanarak iktidarı elde etme, karizmatik liderlik, iktidarı tahakküm etmek için hegemonya stratejileri kullanma, halkı “gerçek halk” ve “ötekiler” şeklinde kamplaştırma gibi unsurları içermesi bakımından ortak unsurlar ile ortaya çıkmakta ve bu unsurları barındırmaktadır. Agresif bir üslup kullanılması ve sloganik bir anlayışın tercih edilmesi ortak özellikleri arasında sayılabilir. Mudde ve Kalwasser’in söylemiyle sağ popülizm genellikle dışlayıcı, sol popülizm ise daha çok kapsayıcı öğeleri içermektedir.⁴ Mudde ve Kaltwasser’in de vurguladığı gibi, sağ

⁴ Atıf Çiçekli ve Aylin Çiçekli, “Demokrasinin Güncel Tehdidi: Popülizm,” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 48 (2022): 199–220.

Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Popülizm: Kısa Bir Giriş (Populism: A Very Short Introduction)*, çev. S. Erdem Türközü (Ankara: Nika Yayınevi, 2019).

popülizmin genellikle dışlayıcı ve ötekileştirici unsurları kullandığı ve içerdiği, “halk” kavramını genellikle etnik, kültürel ve dini vurgular üzerinden tanımladığı görülmektedir. Dışlayıcı popülizm, gerçek “halk” kavramını kendi çıkarları üzerinden tanımlayarak çıkarlarıyla örtüşmeyen ya da temsil ettiği kitle ile aynı değerlere sahip olmayan kesimleri dışlama politikası izlemektedir. Yekpare “halk” vurgusunun içine dahil etmediği ve dışarıda kalan genellikle göçmenler, azınlıklar ve farklı kimliklere sahip kesimler (LGBTİ+ vb.) gibi unsurları dışladığı görülmektedir.⁵ Kapsayıcı popülizm ise “halk” tanımını geniş ve kapsayıcı bir şekilde ele alır. Kültürel ve etnik azınlıklar “halk” tanımının içerisine dahildir. “Elitler” çoğunlukla iktisadi, politik ve/veya çok uluslu yapıları içerecek şekilde tanımlanır. Azınlık grupları genellikle bu tanımın içerisinde yer almaktadır.⁶

Sağ ve sol popülizmin temel farklılaştığı diğer bir nokta ise halkın duyguları üzerinden iktidara gelme çabalarıdır. Sağ popülistler, halkın duygularını kullanarak iktidara gelmeye çalışırken sol popülistler ise daha çok fikri ve ideolojik karşıtlıklar üzerinden iktidarı kurmaya çalışır.

Milliyetçilik kavramı popülizmle sıklıkla yan yana gelen bir kavramdır. Çoğunlukla birbirleriyle aynı amaca yönelik kullanılsalar da aslında iki farklı kavramdır.⁷ Popülizm, halkı yekpare homojen bir yapı olarak görürken milliyetçilik, merkezine ulus ya da millet kavramını almaktadır. Popülizm, halkı kategorileştirirken milliyetçilik, ulus ya da millet kavramını kültürel, etnik veya tarihsel bağlara dayalı bir birlik olarak tanımlar.⁸ Popülizm halkın iradesini, yozlaşmış elitlerden alarak “halkın kendisine” vereceği iddiası ile siyaset yürütür. Milliyetçilik ise temel amaç olarak milletin veya ulusun kimliğini korumayı, yüceltmeyi, güçlendirmeyi ve siyasal topluluğu bu kavram üzerinden oluşturmayı amaçlar. Sağ popülistler, ulusal kimlik ve milliyetçilik vurgusu üzerinden siyasetlerini yürütürken, sol popülistler daha fazla evrensel değerleri ön planda tutarlar.⁹ Bu da özellikle sağ popülizmin milliyetçiliği bir tema olarak kullandığı ve araçsallaştırdığını göstermektedir.

⁵ Cas Mudde, *On Extremism and Democracy in Europe* (New York: Routledge, 2016).

⁶ Cas Mudde and Cristóbal Rovira Kaltwasser, “Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America,” *Government and Opposition* 48, no. 2 (2013): 147–174. Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

⁷ Ashutosh Varshney, “Populism and Nationalism: An Overview of Similarities and Differences,” *Studies in Comparative International Development* 56, no. 2 (2021): 131–147.

⁸ Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Pierre Ostiguy ve Paulina Ochoa Espejo, ed., *The Oxford Handbook of Populism* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

⁹ Benjamin Moffitt, *Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil*, çev. Özgür Öztürk (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020).

Fakat milliyetçiliği temel bir unsur haline getiren bazı sol popülist oluşum ve yapılar da bulunmaktadır.

Mudde popülizmi salt bir ideoloji olarak görmemiş, popülizmin bir ahlak üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Temel ayrım ahlak olarak nitelendirilmiş, popülizmi ahlaka dayandırmıştır. Mudde'ye göre popülizm, halkı seçkinlerle karşı karşıya getiren tek ideoloji değildir. Bu da ahlaka dayalıdır ve diğer unsurlarla etkileşim yaratır. Eğer saf olan ile yozlaşmış arasında bir uzlaşma sağlanmaya çalışılırsa bu durum saf olanın yozlaşmasına sebep olur. Popülistler “halk’ı” icat etmiştir. Halkı tanımlamak popülistler için politik yolculuğun önemli bir parçasıdır. Popülizme verilen tepkinin önemli bir çoğunluğunun halkı geri kazanmak için yapıldığını ifade eder. Bu da anti popülizme yol açar.¹⁰

Taggart, popülizmi tehlikeli olarak görür ve demokrasiye zarar verdiğini iddia eder. Bununla birlikte demokrasinin zarar görmemesi için popülizmin bir tehdit olarak algılanması gerektiğini savunur. Toplumu kutuplaştırdığını ve siyasetin itibarını zedelediğini iddia eder.¹¹ Moffit, popülizm kavramının yeterince ele alınmadığını düşünmektedir. Popülizmin anlaşılması gerektiğini ve korkulması gereken bir şey olmadığını iddia eder. Popülizmin demokrasiye zarar verebileceği iddiasındadır. Bununla birlikte halkı kutuplaştırarak, “biz ve onlar” çatışmasına ve siyasi istikrarsızlığa sürükleyeceğini iddia eder.¹²

Bu noktada sağ ve sol popülistlerin benzer ve farklı yönleri de bu çalışmada dikkate alınması gereken önemli hususlardandır. Sağ ve sol popülizm, son yıllarda birtakım karakteristik özellikler göstererek tüm dünyada kendine yer bulmaktadır. Bununla birlikte, bu karakteristik özellikler de siyaset arenasında çeşitliliği beraberinde getirmektedir. Özellikle son yıllarda, Avrupa’nın bazı ülkelerindeki seçimlerde ve hatta Avrupa Parlamentosu (AP) için yapılan seçimlerde de popülizmin ciddi bir yükseliş içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu seçimlerin sonuçlarına değinilecektir. Trump, Le Pen ve Bolsonaro gibi diğer popülist olarak nitelendirilen liderlerin karakteristik özelliklerine bakmaya ve bu liderlerin popülizmden nasıl yararlandıklarını anlamak ve anlamlandırmak bakımından tipik bir örnek teşkil etmesi nedeniyle ayrı bir başlık halinde incelenmeye değer bir konu olarak görülmüştür. Bu

¹⁰ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Popülizm: Kısa Bir Giriş (Populism: A Very Short Introduction)*, çev. S. Erdem Türközü (Ankara: Nika Yayınevi, 2019).

¹¹ Paul Taggart, “Populism and Representative Politics in Contemporary Europe,” *Journal of Political Ideologies* 9, no. 3 (2004): 269–288.

¹² Benjamin Moffitt, *Populism* (Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2020).

nedenle, bu çalışmadaki iki örnek ülke olan Macaristan ve İspanya, diğer popülist örneklerle de kuşbakışı bir şekilde bakmayı sağlayacaktır. Macaristan'daki sağ popülist örneklerle diğer sağ popülist liderlerin tipik özelliklerine de örnek teşkil edebilecek bir çalışma ortaya koymak hedeflenmektedir. Sol popülizm örneği olarak PODEMOS'un ele alınmasının temel sebebi, bu hareketin partileşmesinden kısa bir süre sonra iktidar tecrübesi yaşamış olmasıdır. Her iki örnekte de iktidar tecrübesi yaşamış olan partilerin ele alınacak olması, popülizmin anlaşılmasını kolaylaştırması bakımından önemli bir husustur. Bu noktada önemli olan hususlardan biri, popülizmin genel olarak, iktidara popülist partilerin geldiği ya da popülist partilerin yüksek başarı kazandığı ülkelerde merkezin popülist partinin oy oranı artışına ya da popülaritesine göre, “merkez” partilerin de popülizme kayması ya da popülist partilerin iktidara geldiğinde bazı popülist vaatlerini gerçekleştirememeye ihtimali olabilmektedir. Trump'ın defalarca tüm Meksika sınırını kaplayan "dev bir duvar" inşa edeceği vaadini vermiş olmasına rağmen vaadini gerçekleştirememiş olması bu duruma bir örnektir.¹³ Bu ülkeler, Avrupa genelinde popülizmin yükselişini anlamaya da yardımcı olacak ve bu süreçte ışık tutacaktır. Aynı zamanda popülizmin Avrupa'da nasıl bir seyir izleyebileceği de sonraki bölümlerde tartışılacaktır.

Bu çalışmada değinilecek önemli hususlardan bir tanesi popülizme yönelik farklı bakış açılarıdır. Popülizm ile ilgili farklı tanımlara ve bakış açlarına bakıldığında, çeşitli düşünürlerin farklı yaklaşımlarda bulundukları görülmektedir. Bu bölümde, bu konudaki farklı yaklaşımlara detaylı bir şekilde değinilecektir. Popülizm kavramının popülarlığının yükselişi ve politik tartışmaların odağına oturması, bu husustaki akademik literatürün de çoğalmasına ve çeşitliliğinin de artmasına sebep olmaktadır. Popülizmin kavranmasına yönelik yapılan ilk ve bu konuda bir mihenk taşı niteliğinde olan akademik faaliyet, 1967'de dünyanın farklı bölgelerinden 43 uzmanın “popülizmi tanımlama” amacıyla katılmış olduğu London School of Economics'te düzenlenen konferanstır. 1969'da bu konferans metinlerini derleyerek kitaplaştıran Ghita Ionescu ve Ernest Gellner, bu kitabın girişinde “dünya üzerinde bir hayalet geziyor: popülizm” demelerine karşın, popülizmin net bir tanımını sunamamışlardır. Konferansa katılım gösteren uzmanlar, ortak bir popülizm tanımı geliştirememiş ve kavramın ortak özellikleri noktasında bir uzlaşıya varamamışlardır. Tamamı bu kavrama şahsi bakış açılarından bir anlam yüklemiştir ve popülizmin başka bir boyutunu vurgulamıştır. Bu kavram için geliştirilen ve kullanılan bu tanımlamaların bir

¹³ Robert Farley, “Trump's Border Wall: Where Does It Stand?,” *FactCheck.org*, 16 Şubat 2021, Erişim: 11-12-2025, <https://www.factcheck.org/2021/02/trumps-border-wall-where-does-it-stand/>.

bütün olarak uzlaştığı kavramsal bir mana ve kuramsal bir bakış açısı bir tarafa, bunlardan bir bölümü birbirine tamamen karşıt anlam ve içeriğe sahiptir.¹⁴ Bu noktada, bu kavramın farklı düşünürler tarafından farklı şekillerde ele alınmasının literatüre bir zenginlik katması bakımından son derece önemli olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Bununla birlikte, popülizm kavramının genel kabul görmüş, spesifik bir tanımı yapılamamaktadır. Kimi uzman ve düşünürlerce popülizmin net bir tanımını yapmak mümkün olmakla birlikte, bazıları da net bir tanım yapmaktan kaçınmıştır. Popülizmin tek ve tüm durumlarda geçerli bir tanımını yapmak oldukça güçtür. Popülizm üzerine yapılmış neredeyse tüm çalışmalar, bu çalışmada da olduğu gibi, ilk olarak popülizme açık bir tanım bulmanın güçlüğüne vurgu yaparak başlar. Bu durum, popülizmle ilgili çalışmalarda bir gelenekselleşmiş bir durum halini almıştır. Devamında ise her çalışma, yakın durduğu yaklaşım ışığında bu kavrama bir tanım getirmeye çalışarak yapıldığı tarihsel dönem ve doğduğu coğrafyanın politik özellikleri yönünde yeni bir yaklaşım meydana getirmeye çalışır.¹⁵ Bu durum, popülizm kavramının siyasette giderek önem kazanmaya başlamasıyla paralel olarak, konunun derinlemesine araştırılmasının da önemini artırmaktadır. Bu bağlamda popülizmin içeriği ve tanımının ne olduğuna ilişkin yaklaşımları dört ana kategoride toplamak mümkündür.

Popülizmin toplumsal bir hareket olarak tanımlanması, popülizmin bir siyaset tarzı olarak tanımlanması, popülizmin bir ideoloji olarak tanımlanması ve popülizmin bir demokrasi meselesi olarak tanımlanması şeklinde farklı sınıflandırmalara gidilmiş ve dört ana başlık halinde değerlendirilmiştir. İlk olarak popülizmi toplumsal bir hareket olarak gören yaklaşım göze çarpmaktadır. Bu yaklaşım, popülizmin popülizm kavramının ortaya çıktığı ilk evrede şekillenmiştir. Bu yaklaşıma sahip olanların daha çok konuya yapısalci yaklaşımın zaviyesinden bakan düşünür ve araştırmacılar olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, bu konuda net bir genelleme yapmak da doğru olmayacaktır. Diğer bir yaklaşım popülizmin bir siyaset tarzı olarak ele alınmasıdır. Popülizmin spesifik bir sosyolojik ve iktisadi yapıya ve aşamaya bağımlı olmayan, daha umumi ve geniş bir çeşit politik durum şeklinde görenler süreç ilerledikçe farklı bir paradigma ortaya koydular. Bu kişiler açısından bu kavram bir siyaset yapma tarzı ve yoludur. Siyaset tarzı yaklaşımının etkisi önceleri Latin Amerika üzerinde yapılan çalışmalarda görüldü ve sonra diğer sahalarda da etkisi gözlemlendi. Başka bir yaklaşım ise popülizmin bir ideoloji olarak tanımlanmasıdır. Bu

¹⁴ Salim Orhan, “Popülizm, Liberal Demokrasi ve Faşizm Denklemi,” *Ankara Hukuk Fakültesi Dergisi* 68 (2020): 1–46.

¹⁵ Zafer Toprak, “Popülizm ve Türkiye’deki Boyutları,” içinde *Tarih ve Demokrasi: Tarık Zafer Tunaya’ya Armağan* (İstanbul: Cem Yayınları, 1992).

yaklaşımına göre, tamamen kendine özgü bir ideolojidir. Popülizmi bir ideoloji olarak tanımlama fikri zaman içerisinde daha çok kabul gören bir anlayış olmuştur.

Popülizmin bir ideoloji olarak tanımlanması son dönemde sıklıkla ve yaygın bir biçimde başvurulmuş ve giderek daha çok benimsenen bir tanımlamadır. Bu tanımlamaya göre, popülizm kavramı bir ideoloji olarak tanımlansa da kapsamı sınırlıdır. Sosyalizm, liberalizm ve komünizm gibi kapsamlı ideolojilerin aksine iktisadi bir model sunmamakta ve sosyolojik yapı veya sınıf kuramı önermemektedir. Bu nedenle, komünizm, sosyalizm ve liberalizm gibi kapsamlı ideolojilere eklenmek zorundadır. Bu bağlamda popülizm kavramı her kapsamlı ideolojide hüküm sürebilir. Başka ideolojilere eklenerek onların söylemlerini araçsallaştırır. Popülizm, varlığını üç temel unsur üzerine inşa eder. Bunlardan ilki “halk” kavramıdır. Bu kavram, popülizmde genellikle yekpare ve ahlaklı bir yapı olarak tanımlanmaktadır. “Halk” kavramı çokluk, farklılık ve ayırım yokmuşçasına değerlendirilir.¹⁶ Yani halkı tek bir unsurdan ibaret sayar ve toplumdaki bireyler arasında hiçbir farklılık olmadığı iddiasındadır. Popülizmin diğer bir unsuru olan “elit”ler ise halkın çıkarlarına karşı faaliyet gösteren kötücül, dejenere olmuş yapılar olarak tanımlanır. Bu grupların içerisine bürokrasi, iş insanları, uluslararası ve/veya ulus ötesi kurumlar ve medya grupları da eklenerek tanımlanabilmektedir. Üçüncü ve son unsur olan “genel irade” ise Rousseaucu bir anlayışla ele alınır. Popülistlere göre halkın tek, bütüncül ve sorgulanamaz bir “gerçek iradesi” vardır.¹⁷ Popülist siyasetçiler “gerçek irade”nin tek temsilcisi olduklarını iddia ederler.

Popülizm toplumu nihayetinde iki homojen ve birbirinin karşısında yer alan grubu ayırdığını ortaya koymaktadır. Bu anlamda ince (thin) merkezli bir ideoloji olarak değerlendirilebilir.¹⁸ Bu anlamda, “saf halk” ve “yozlaşmış elitler” üzerinden siyaseti ve halk iradesini tanımlar. Popülist ideolojinin ana unsurları tekçilik ve ahlakçılıktır. Mudde, halkın “saf” olduğu elitlerin ise “yozlaşmış” olduğu temel düsturu üzerinden bu tanımlamayı yapar. Popülistler, sadece kendilerinin halkın tamamını temsil ettiğini iddia ederken, elitleri ise sadece belli bir kesimin çıkarlarını korumakla itham eder.¹⁹

¹⁶ Nadia Urbinati, *Me the People: How Populism Transforms Democracy* (Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019).

¹⁷ Andrew Arato, “Political Theology and Populism,” *Social Research: An International Quarterly* 80, no. 1 (2013): 143-172.

¹⁸ Ben Stanley, “The Thin Ideology of Populism,” *Journal of Political Ideologies* 13, no. 1 (2008): 95-110.

¹⁹ Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist,” *Government and Opposition* 39, no. 4 (2004): 541-563.

Kurt Weyland ise bu popülizm anlayışını, çoğunlukla örgütlenmemiş çok sayıda takipçinin doğrudan, aracısız ve kurumsallaşmamış desteğiyle yöneten kişiselce bir lider tarafından kullanılan bir siyasi strateji olarak tanımlamıştır.²⁰ Weyland’a göre popülizm bir ideoloji olmayıp, bir stratejidir. Kişiselci bir lider kültürünü “halk” adına takipçileriyle birlikte doğrudan harekete geçtiği bir organizasyon stildir.²¹ Popülizm gücün tahakkümü ve lider-halk kitlesi ilişkisi üzerinden açıklanır.²² Weyland’a göre bu kavram öz mantığı olan bir ideoloji olarak ele alınamaz.

Mudde ve Kaltwasser’in “İnce Merkezli İdeoloji Kuramı” daha minimal bir anlayışı benimser. Mudde ve Kaltwasser’e göre halk-elit ikiliği üzerinden ilerlerken Weyland’a göre liderin kişiselci mobilizasyonu ve şahsi çabaları ile söylemselleştirilen bir siyasal stratejidir. Ayrıca, bir ideoloji olmadığından merkezinin de bir kalınlığı da bulunmamaktadır. Mudde ve Kaltwasser’e göre ise kapsamlı kuramsal açıklama barındırmadığından diğer ideolojilere ince bir şekilde eklenmek zorundadır.²³ Weyland’a göre popülizmin bir akım olarak tasniflenmesi yanlış yönlendirici bir tutumdur. Popülizmin çekirdek unsuru karizmatik liderle mobilize edilmiş kitle arasındadır.²⁴ Tüm bu hususlar dikkate alındığında ve yukarıdaki gibi bir karşılaştırma yapıldığında popülizmin her sisteme eklenenebilen ince merkezli bir ideoloji olarak ele alınması daha doğru olacaktır.

Ostiguy’un kültürel yaklaşımına göre; popülizm, toplumsal taban ve lider arasında özel bir ilişki biçimidir. Toplumun kültürel ve tarihsel olarak pozitif bir anlam ile anılmasıdır. Sosyokültürel olarak aşağıda olanın yukarıya çıkışı “aşağının ayağa kalkışı” biçiminde tanımlanarak literatürdeki yerini almıştır.²⁵ Toplumun kültürel, iktisadi ve eğitsel anlamda çoğunlukla ezilen kesimlerini hedef alan popülist söylemleri bu kesimlerin kültürü

Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, “Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America,” *Government and Opposition* 48, no. 2 (2013): 147–174.

²⁰ Kurt Weyland, “Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe,” *Comparative Politics* 31, no. 4 (1999): 379–401.

²¹ Kurt Weyland, “Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics,” *Comparative Politics* 34, no. 1 (2001): 1–22.

²² Kurt Weyland, “Populism and Authoritarianism,” in *Routledge Handbook of Global Populism*, ed. Carlos de la Torre (New York: Routledge, 2018), 319–333.

²³ Noam Gidron and Bart Bonikowski, *Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda* (Cambridge, MA: Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, 2013).

²⁴ Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo ve Pierre Ostiguy, ed., *The Oxford Handbook of Populism* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

²⁵ Pierre Ostiguy, “Populism: A Political–Strategic Approach,” in *The Oxford Handbook of Populism*, der. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy (Oxford: Oxford University Press, 2017), 73–97.

ve dili ile iktisadi ve geçmiş yaşanmışlıkları bakımından ortaklaşabilmesi yerli bir anlayışla harmanlanması ile mümkün olmaktadır.²⁶

Moffit, performansı güçlendiren unsurlardan en önemlisinin siyasi partilere ve kurumlara duyulan güvensizlik olduğunu belirtmiştir. Popülist liderler için medyanın performansın ortaya konulacağı bir sahne olduğunu söylemiştir. Bu yaklaşımda, popülist lider doğrudan halkın sorunları ile içli dışlı olmasa bile önemsiyormuş gibi bir tavır takınarak performansını ortaya koymaktadır.²⁷

Laclau ve Mouffe'un söylem kavramı, tam olarak ne yazıya ne de konuşmaya indirgenebilecek bir kavramdır. Bu düşünürler açısından toplumsal olanın bütünlüğünün ortaya çıkması bağlamında ortaya çıkan tüm icraat ve pratikler söylemin içerisinde değerlendirilebilir. Laclau ve Mouffe için söylem; türetilmiş bir bütünlüğü değil nesnelliğin ortaya çıkarılmasında ortaya konulan bütün eylemleri ifade etmektedir.²⁸

Son olarak değinilecek olan yaklaşım ise popülizmi bir siyaset tarzı olarak ele alan anlayıştır. Bu anlayışa göre, popülizm, demokrasinin genel işleyişi ile ilgili bir anlayış meselesidir.²⁹ Popülist lider ya da yapılar, halkı araya araçlar koymadan doğrudan hedef alır. Geniş halk kitleleriyle birebir iletişim haline geçerek bağlantı kurmayı amaçlarlar. Popülist lider ya da yapılar halkın gerçek sesi olarak kendilerini tanımlar ve kitlelere o şekilde sunarlar. Kitleleri mobilize etmek için kullanılan “yozlaşmış elitler” söylemi bu yaklaşımda da önem verilen bir husustur. Bu yaklaşıma göre de popülistler, halkın isteklerini “yozlaşmış elitler”e karşı korumaya çalıştıklarını iddia etmektedir. Popülizmi siyaset tarzı olarak ele alan düşünürlere göre popülizm kavramı seçim başarısı elde etmek veya siyasi etki yaratmak maksadıyla kitleleri harekete geçirmek için başvuruluna ve odaklanan bir

²⁶ Toygar Sinan Baykan, “‘İdare-i Maslahatçılık’tan ‘Popülizm’e – Türkiye’de Duyarlı Siyasal Pratik: ‘Popülizm Yapıyorsun!’,” *Birikim*, no. 353 (2018).

Toygar Sinan Baykan, “Türkiye’de İdeolojik ve Programatik Olmayan Parti-Seçmen Bağları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma: Popülizm, Personalizm, Patronaj,” *Toplum ve Bilim*, no. 147 (2019).

²⁷ Benjamin Moffitt, *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation* (Stanford, CA: Stanford University Press, 2016).

Benjamin Moffitt, *Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil*, çev. Ozan Özgür (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020).

²⁸ Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, “Amasız Fakatsız Marksizm Sonrası,” çev. Ahmet Kardam, *Marksizm ve Gelecek*, no. 5 (1992): 13.

Ernesto Laclau, *On Populist Reason* (London: Verso, 2005).

²⁹ Esin Kıvrak Köroğlu, “Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme,” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2020): 73–87.

tarzıdır. Kitlelerin mobilizasyonu genellikle liderin ya da yapının doğrudan performansına endekslidir.³⁰

Yukarıda, popülizm kavramı ve bu kavramın tanımlanması ile ilgili olarak süreç içerisinde gelişen farklı yaklaşımlar aktarılmıştır. Aşağıda ise popülizmin halk-elit ilişkisine bakışına söylemsel bağlamda değerlendirilecektir. Bu konudaki karşıtlıklara geniş bir biçimde yer verilecektir.

1.1.1. Popülizmin “halk” kavramıyla bağlantısı ve ötekileştirmeye yatkınlığı

Bu başlıkta, popülizmin halka bakışını anlamak açısından çok önemli ve değerli ipuçlarını görmek mümkün olacaktır. Bu bağlamda, popülistlerin halkı kendi siyasi ajandaları doğrultusunda belirli bir noktaya kanalize etme çabası içinde oldukları söylenebilir. Popülistlerin halka bakışı genel olarak belirli özelliklerle karakterize olur ve tipik özellikler barındırır. Buna göre, popülistler siyasetlerini halka dayandırdıkları iddiasındadırlar ve geniş halk kitlelerinden güç aldıklarını söylerler. Geniş halk kitlelerinin yekpare bir blok olarak görürler. Bu yekpare yapının dışında tuttıkları kesimleri ise “elit” olarak görür ve dışlarlar. Dışladıkları bu “elit” kesimler üzerinden de kendilerine siyasi alan devşirirler. Buradan elde ettikleri güç üzerinden de kendi siyasetlerini yürütürler ve yine bu alan üzerinden siyasetlerini toplumun tamamına kabul ettirmeye çalışırlar. Bu noktada bu olguyu birçok popülist lidere uyarlamak mümkün olacaktır. Özellikle sağ popülizmin en temel özelliklerinden biri de yabancı karşıtlığıdır ve özellikle son yıllarda popülist hareketlerin yükselişindeki en temel sebeplerden biri bu kavramdır. Özellikle son yıllarda çok gündeme gelen ve Trump’ın Meksika sınırına duvar örme vaadi, popülistlerin yararlandığı yabancı karşıtlığı konusuna temel bir örnektir. Bu durum, popülistlerin halkı kendi siyasetlerine kanalize etmeleri ve halkı belli bir hedef doğrultusunda onların önemli ölçüde ellerini son derece rahatlatan bir kavramdır. Yabancı karşıtlığı kavramına sonraki bölümlerde geniş bir şekilde yer verilecektir.³¹

Bu noktada yine bu çalışmanın örnek ülkelerinden biri olan Macaristan’dan bir popülist siyaset örneği görülmektedir. Viktor Orban 2014 yılında yapmış olduğu seçim kampanyasını “öteki” algısı üzerinden yürütmüş ve bu algıda başarılı olmuştur. Bu anlayışla,

³⁰ Ben Moffitt ve Simon Tormey, “Rethinking Populism: Politics, Mediatization and Political Style,” *Political Studies* 62, no. 2 (2014): 381–397.

³¹ Gülşen Çamurcuoğlu, “Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliş Olarak Popülizm,” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, no. 1 (2019): 277–291.

geniş halk kitlelerini harekete geçirmiş ve kendi iktidarını kurabilmiştir. Ötekileştirme ve “biz-onlar” karşıtlığı popülistlerin en çok kullandığı retoriklerden bir tanesidir. Popülistlere göre geniş halk kitlerinin kendilerini geliştirip dönüştürmelerine gerek yoktur. Ötekileştirilmiş olan kesimler toplumdaki bütün kötülüklerin baş müsebbibidir. Popülistler genel anlamda, toplumları için ortak iyiyi temsil ettikleri iddiasını taşırlar.³² Ancak burada ortaklaşmanın çok güç bir kavram olduğu açıktır. Muğlak bir kavramsallaştırma mevcuttur. Popülistler kendi ortak iyi anlayışlarına uymayan ve itiraz eden herkesi ise birlik ve beraberliği bozmakla itham ederek, bu tanıma itiraz eden herkesi dışarlar. Bu noktada popülistler, dışlama mekanizmasını kullanarak, kendi iktidarlarını tahakküm ettirmeye çalışırlar.

1.1.2. Popülizmin demokrasideki yeri ve politik figürlerin demokrasiyi kullanışı

Popülizm ve demokrasi arasındaki ilişki hakkındaki tartışmalar uzun yıllardır devam etmektedir.³³ Politik figürlerin demokrasiyi kullanışı da önemli tartışmaları beraberinde getirmiştir. Popülizm ve demokrasi arasındaki ilişkiye bu başlıkta odaklanılacaktır. Buna ek olarak, popülistlerin demokrasiden ne anladığı da bu başlıkta incelenecektir.

Popülizmin ana özelliklerinden bir tanesi elitist anlayışa karşıtlıktır. Sağ popülistler ise çoğunlukla çoğulculuğa karşı bir duruş sergilerler. Bazı “yeni sol” partiler ise “agonistik çoğulculuk” kavramını benimsemektedir. Agonistik çoğulculuk kavramı farklı düşünürler tarafından literatürde çeşitli şekilde tanımlanmıştır. Laclau ve Mouffe agonistik çoğulculuk konusunda sosyolojik kimliklerin ve taleplerin stabil bir şekilde değil, çatışmalı bir şekilde ve müzakere anlayışı üzerine kurulduğu bu nedenle politikanın daima hegemonya mücadeleleri vasıtasıyla işlediği bir model olarak tanımlamıştır.³⁴ Bu bağlamda kesin uzlaşının imkansız olduğu savunulmuştur, demokrasinin hegemonik anlamda sürekli bir mücadele olduğu ve bu mücadelenin meşru rekabet üzerine konumlandığı şeklinde açıklanmıştır. Yani demokratik düzen, talepler ve kimlikler arasında süregelen çatışma ve mücadeleye dayalı bir dinamiktir. Connolly’ye göre, agonistik çoğulculuk farklı etik, politik,

³² Nazlıcan Dilan Tahincioğlu, “Avrupa’daki Sağ Popülist Partilerin Göçmen Karşıtı Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme,” *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 2 (2020): 282–291.

³³ Benjamin Moffitt, *Popülizm*, çev. Yavuz Öner (İstanbul: Liberus Kitap, 2022).

³⁴ Ernesto Laclau ve Chantal Mouffe, *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*, vol. 8 (London: Verso Books, 2014).

kültürel bakış açıların karşılıklı tanınma arayışı içinde olduğu ve rekabetlerini bu şekilde sürdürdükleri demokratik pratikler manzumesidir.³⁵

Hem sağ hem sol popülistler genel itibariyle elitizme karşıt bir tavır içerisindedirler. Agonistik çoğulculuk kavramının benimsemiş olan sol partiler de kendilerine çeşitli düşmanlara karşı ve şeytanlaştırılmış elitlere karşı mücadele eden yapılar olarak tanımlarlar. Özellikle sağ popülistler ise elitizme karşıtlığın yanında genellikle çoğulculuğa da bir karşı duruş sergilerler. Popülistlerin bu özellikleri, hem halkın bütünleşik ve homojen bir yapıda ele alınması hem de bununla ilintili olarak halkın bütüncül bir şekilde temsil edilmesi manasına gelmektedir. Popülistler, sadece ve sadece kendilerinin gerçek halkı temsil ettiklerini iddia etmektedir ve buna inanç geliştirmektedirler.³⁶ Bu noktada, Canovan'ın popülizmi bir temsiliyet aracı ve siyaseti elitlerden alıp halka indirmek bağlamında kullanılan bir metod olarak tanımladığını da belirtmek gerekir. Aşağıdaki paragrafa yönelik farklı bir bakış açısı olarak Canovan'ın bu anlayışı önemli bir farklılık arz etmektedir.³⁷

Popülistlerin demokrasiyi, halkı belirli düşmanlar yolu ile korkutmak ve bu yolla onları istedikleri yönde etkilemek için kullanılacak bir araç olarak gördüklerini söyleyebiliriz. Bu kavram, çoğulculuğu engelleyerek seçilmiş olan lideri, milletin tek temsilcisi ve hatta kendisi haline getirir. Bu durum, liderin vatandaşın adına konuştuğu ve vatandaşın yalnızca seçimlerde lidere oy vermek için söz sahibi olduğu bir yapı oluşturur. Popülizm doğası gereği baskıcı olmasa da halkı tek bir hüviyet etrafında tanımlayan ve kendilerini bu hüviyetin temsilcisi olarak gören politikacılar, farklı kimliklere sahip olanları dışlayarak vatandaşlık haklarından mahrum bırakmaktadır.³⁸ Özellikle sağ popülizmde bu durumun örneklerine çokça rastlamak mümkündür. Bu duruma örnek olarak gösterilebilecek bazı sol popüst örnekler de mevcuttur.³⁹

³⁵ William E. Connolly, *The Ethos of Pluralization*, vol. 1 (Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995).

³⁶ Gökhan Çin, "Bir Sendrom Olarak Popülizm: Popülist Antagonizmanın Siyaset Psikolojisi," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 79, no. 1 (2024): 89–110.

³⁷ Margaret Canovan, "Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy," *Political Studies* 47, no. 1 (1999): 2–16.

³⁸ Salim Orhan, "Popülizm, Liberal Demokrasi ve Faşizm Denklemi," *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 68, no. 4 (2019): 795–840.

³⁹ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*, (South Bend, IN: Helen Kellogg Institute for International Studies, 2011).

Yannis Stavrakakis, Alexandros Kioupkiolis, Giorgos Katsambekis, Nikos Nikisianis and Thanasis Siomos, "Contemporary Left-Wing Populism in Latin America: Leadership, Horizontalism, and Postdemocracy in Chávez's Venezuela," *Latin American Politics and Society* 58, no. 3 (2016): 51–76.

Andre Gunder Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, vol. 93 (New York: NYU Press, 1967).

Yukarıdaki satırlardan anlaşılacağı gibi, popülizm genellikle çoğulculuğu dışlar. Onu bir tehdit olarak görür. Bu tehdit algısı, benimsediği ‘makbul vatandaş’ tanımının dışına çıkan her toplum kesimini kapsayabilir. Bu nedenle de toplumun bütün kesimleri her an bu tehdit algısının hedef olabilmektedir. Çoğulcu demokrasiyi kendi ‘makbul vatandaş’ tanımlarının dışında gördükleri için, demokrasiyi sadece belirli noktalarda araçsallaştırmaktan geri durmaz ve asla çekinmezler. Popülist liderlerin, geniş halk kitleleri veya hedef kitleleri ile doğrudan etkileşim ve iletişim içerisine girmek istedikleri gerekçesiyle, bazı yapılara ve devletin işleyişi içerisindeki hiyerarşik yapılara karşı oldukları görülür. Bunlardan bir tanesi, ‘bürokratik oligarşi’ diye tanımladıkları devletin hiyerarşik düzeni içindeki bir grubu ifade eden yapıdır. Onlara göre, bu yapılar ayak bağıdır ve halk ile güçlü lider arasında oluşan bağın önünde engelleyici ve lideri frenleyici bir işlev görürler. Bu nedenle, yalnızca ‘sandık’ üzerinden bir meşruiyet okuması yaparlar ve bu bağlam üzerinden bir demokrasi anlayışı geliştirirler. Meseleye bu nazarla baktıkları için, demokrasi anlayışları çoğulcu bir anlayışla gelişmemiş ve demokrasi anlayışları çoğulculuk üzerine kurulu olmak yerine, ‘çoğunlukçu’ bir anlayış olarak gelişmiştir. Temsili demokrasinin kurum ve kuralları popülistler tarafından genellikle benimsenmez ve mücadele edilmesi gereken yapılar olarak görülür. Bu noktada, popülistlerin demokrasi algısı kapsayıcı olmak yerine, dışlayıcı bir şekilde tezahür etmektedir.’ *Popülizmin değişmeyen iki özelliği olarak tespit edilen, ‘halka başvurmak’ ve ‘seçkinlik karşıtlığı’ argümanlarına bir de ‘genel irade’ argümanı konularak tarihsel bağından kopmadan popülizme dair genel bir çıkarımda bulunabiliyoruz. Özellikle popülizmin genel iradeyi temsil ettiği iddiası çalışmanın popülizm ve demokrasi karşılaştırmasının temelini oluşturmaktadır.*⁴⁰ Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı, popülizmin demokrasiye bakışının temsili demokrasinin çoğulculuk ilkesi yerine, genel iradeye dayanan bir ‘sandık demokrasisi’ anlayışını önelediği görülmektedir. Çeşitli demokrasi anlayışları arasındaki farklılaşma çeşitli tartışmaları beraberinde getirmektedir.

1.1.3. Popülizmin günümüz siyaseti üzerindeki etkisi

Popülizm, özellikle son yıllarda günümüz siyasetinde giderek yükselmekte olan bir olgu olarak siyasette etki alanını genişletmektedir. Temsil krizleri, “merkez” partilerin sorunlara çözüm üretememesi, sosyal ve ekonomik eşitsizlikler ve göç olayları popülizmin yükselmesinin sebepleri arasında yer almaktadır. Özellikle son dönemlerde küresel çapta

⁴⁰ Korkut Ateş, “AKP, Dinsel Popülizm ve Halk-Olmayan,” *Mülkiye Dergisi* 41, no. 1 (2017): 105–129.

artan göç olayları, yabancı karşıtlığının ve popülizmin artmasında önemli bir unsur olarak sayılabilir. Popülizmin dünya üzerinde yükselmesine sebep olan bir başka hadise de küresel çapta artmakta olan ekonomik eşitsizliklerdir. Ortadoğu ve Afrika'da meydana gelen çatışmalar uluslararası göçte illegal yollara başvurulmasını da beraberinde getirmiş, bu da AB vatandaşlarının Avrupa güvenliği açısından ciddi endişelere kapılmasına sebep olarak bir kısır döngüye sebebiyet vermiştir. Böylesi bir güvenliksiz ortamda kendini koruma altına almaya çalışan AB'de üye ülkeler müşterek politikalardan başka tutumlara yönelmiştir.⁴¹ Bu durum, özellikle Macaristan, Almanya ve Polonya gibi ülkelerde sertleşen bir yabancı karşıtı politikaya ve aşırı sağın yükselmesine sebep olmuştur. Bu meşrulaştırma sürecinin Avrupa toplumlarında kabul görmesi ise Avrupa toplumlarının popülizme meşruiyet zemini kazandırmasını ve bu kazanılan meşruiyet zemini ile Avrupa siyasetinde popülist partilerin yükselişe geçmesini kolaylaştırmıştır. Bu nedenle, Avrupa siyaseti, giderek daha fazla popülizmin esiri olmaktadır. Bu durum, Avrupa ve dünya siyaseti açısından büyük riskleri de beraberinde getirmektedir. Dünya siyaseti, giderek daha fazla popülizme alan açmakta ve bu durum karşısında hem sağ popülist hem de sol popülist partiler yükselişini sürdürmektedir. Macaristan, Fransa, Hollanda gibi ülkelerde popülizm kendine sıklıkla yer bulmaktadır. Avrupa popülist dalgalarının etkisinde kalmakta bu nedenle, popülist siyasetçiler bu açılan alanı profesyonelce kullanarak, Avrupa siyasetinde etkin bir rol oynamakta ve Avrupa siyasetinin kendi ırkçı ve faşist siyaset anlayışlarına göre kendilerine bir alan oluşturmaktadırlar.

Bu durum, Avrupa ve dünya siyaseti açısından büyük riskleri de beraberinde getirmektedir. Dünya siyaseti, giderek daha fazla popülizme alan açmakta ve bu durum karşısında hem sağ popülist hem de sol popülist partiler yükselişini sürdürmektedir. Avrupa popülist dalgalarının esiri olmakta, çeşitli popülist siyasetçiler bu açılan alanı ustaca kullanmaktadır. Özellikle 2011 Suriye İç Savaşı'ndan sonra, çok büyük bir göç dalgası ile karşılaşmıştır. Bu noktada, 2011 Suriye İç Savaşı'nın Avrupa'da popülizmi arttırdığı açıktır. Bunun en temel sebebi, Ortadoğu halklarından 5,6 milyon insanın bu göç dalgasına iştirak ederek gerek Ortadoğu gerekse Afrika'dan Avrupa'ya gitmek istemesi olmuştur. Bu durum karşısında Avrupa'da aşırı milliyetçilik yükselmiş ve Sağ popülist liderler ve partiler büyük bir yükselişe geçmiştir. Popülizmin yükselişi 2011 Suriye İç Savaşı'ndan sonra daha da görünür olmuştur. Bahsi geçen bu göç dalgası, Avrupa siyasetinin derinden etkilemiş,

⁴¹ Kerem Barış Altıntaş ve Özgür Önder, "Siyasetin Halet-i Ruhîyesi: Popülizm ve Demokrasi Dikotomisi," *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, no. 1 (2021): 115–129.

çeşitli popülist siyasetçilerin yabancı karşıtlığı üzerinden yükselerek, kendilerine alan açmalarına imkân tanımıştır. Bu alan üzerinden ilerleyerek, siyasetlerini şekillendiren Victor Orban, Geert Wilders gibi siyasetçiler de Avrupa siyasetine damgasını vurmaya başlamıştır. Bu noktada, Avrupa'da aşırı milliyetçiliğin yükselmesinde payı olan bir diğer husus da dikkatleri çekmektedir. Bu husus, 2019 yılındaki salgın sonrası ortaya çıkan ekonomik bozulmadır. 2019 yılında başlayan salgın sonrası, ekonomik eşitsizlikler küresel çapta daha fazla artmış ve yüksek enflasyon süreci çok sayıda ülke için bir tehdit olmuştur. Küresel bazda yüksek enflasyon küresel ekonomiyi olumsuz yönde etkilemiş ve oluşan ekonomik sorunlar, toplumları popülist siyasetçilere itmiştir. Buna ilave olarak, toplumların merkez olarak gördükleri siyasi akımların sorunlara çözüm bulamadığı yönündeki genel algısı, popülist siyasetçilere yönelimi arttırmış ve popülist siyasetin yükselmesinin temel bir sebebini oluşturmuştur. Popülist siyasetçiler, oluşan bu boşluğu İyi görmüş ve ülkelerinin siyasetinde önemli bir yere sahip olmuşlardır. Popülizm, Amerika'da da etkin olmuş ve Donald Trump ABD başkanı olmuştur. Bu noktada, Trump'ın Meksika sınırına duvar örme projesinin popülist siyasetin en önemli örneklerinden biri olarak ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Bu nedenle, popülizmin Avrupa siyasetinde olduğu gibi, Amerika siyasetinde de etkili olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Donald Trump, Amerika'yı eski gücüne kavuşturarak, yeniden büyük yapacağı İddiası ile seçim kampanyasını yürütmüş, devamında ise seçimleri Demokrat aday Hillary Clinton karşısında kazanmayı bilmiştir Donald Trump bu yükselişi, popülist siyasetin önlenemeyen yükselişine bir başka çok açık kanıt niteliğindedir. Yine İtalya'da da Meloni'nin iktidara gelmesi, aşırı Sağ popülist siyasetin yükselişine bir başka bir başka kanı olmuştur. İtalya'da Meloni'nin iktidara gelmesi, Fransa'da aşırı sağın yükselişi Hollanda'da Özgürlük Partisi'nin (PVV) iktidarı, Popülizmin Avrupa'daki yükselişini net şekilde gösteren en temel göstergeler olmuştur. Bununla birlikte, Avrupa'da popülizmin bir diğer örneği ise bu çalışmanın konusu olan Macaristan ve Viktor Orban örneğidir. Yine bu çalışmada değinilecek olan bir diğer popülizm örneği ise İspanya'da iktidar tecrübesi de yaşamış olan PODEMOS ve aşırı sol örneğidir. PODEMOS örneği, tezin bir diğer örnek partisi olacaktır. Bu parti İspanya'da iktidar tecrübesine yaşamış olup, sol popülizmin temel bir örneği teşkil edecektir. Bu parti, sol popülizmin tipik örneklerini içinde barındırmakla birlikte, bir halk hareketinden partileşmesi dolayısıyla farklı bir örneği sunacaktır. Bu nedenle, bu örneğin tezde konu edilerek, çalışmamızın üçüncü bölümünde de geniş şekilde yer alacak olması soğuk popülizmin tipik örneklerini net şekilde çalışmamızın içeriğinde ilerleyebilmeyi sağlayacaktır, yine Viktor Orban örneği de sağ popülizmin tipik bir örneğini gözler önüne sermeyi kolaylaştıracaktır. Yine

çalışmanın içerisinde bu örneğe değinilecek olması, daha popülizmin anlaşılması ve anlamlandırılması bakımından önemli olacaktır. Bu başlık altında, küresel siyasetteki çok sayıda popülizm örneğine değinilmeye çalışılmıştır. Trump, Meloni gibi siyasetçilerin yükselişine değinilmeye ve bunları Trump'ın Meksika sınırına duvar örme projesi gibi projelerle ve örneklerle açıklayarak, popülizmin yabancı karşılığı, pandemi ve ekonomik eşitsizlikler sonucundaki yükselişini açıklayarak ve bunların sebeplerini sıralayarak, popülizmin günümüz siyasetindeki yerine değinilmiştir. Bununla birlikte, bu yükselişin Avrupa siyasetini yüksek düzeyde tehdit ettiği de açıktır. Popülist sağ ve popülist sol Avrupa siyasetinin daha fazla merkezine oturur ve siyasi anlayışı domine ederse, Avrupa siyasetinde merkez partiler daha fazla bu popülist anlayışa yaklaşacak ve siyasetlerinin popülist siyasetin zehrine kaptıracaktır. Bu tehlike Avrupa açısından son derece yakın bir tehdit ve tehlike olarak görünmektedir.

1.1.4. Popülizmin ideolojik çeşitliliği

Popülizm hem sağ hem de sol ideolojik yelpazelerde ve çok çeşitli siyasi paradigmalara göre, çeşitlilik gösteren bir siyasi skalada ideolojik olarak kendine yer bulabilmektedir. Bununla birlikte, popülizm toplumun her kesiminden ve her türlü ideolojik yelpazeden kendine taraftar bulabilmekte ve tüm siyasi yelpazelere göre, farklı hassasiyetler doğrultusunda siyaset üretebilmektedir. Bu nedenle, her ideolojiden ve her toplum kesiminden popülist siyasete katılım ve teveccüh olabilmektedir. Bu noktada gerek PODEMOS gibi sol gerekse FIDESZ gibi sağ popülist oluşumlara siyasette rastlamak mümkündür.

Popülizmin sağ-sol kavramları üzerinden anlaşılabilmesi için ilk olarak sağ ve sol siyaset ayrımının neye tekabül ettiğinin ortaya konması faydalı olacaktır. Pierre Ostiguy'a göre sağ-sol siyasetin farklılaştığı iki temel ayrım mevcuttur. İlk ayrım; sağ siyaset özel mülkiyetin yanında yer alırken, sol siyaset adil paylaşımı ve hakça bölüşümü esas almaktadır. İkinci ayrıma göre sağ siyaset daha çok geleneksel değerleri esas alarak özel mülkiyeti savunurken sol siyaset geleneksel değerleri korumak isteyen otoriteye karşı çıkmakta ve siyasetini adil paylaşım üzerinden yürütmektedir.⁴²

⁴² Pierre Ostiguy, "Populism: A Socio-Cultural Approach and Political Parties," in *The Oxford Handbook of Populism*, eds. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy (New York: Oxford University Press, 2017), 73–97.

Aşırı sağ partiler, toplumu kutuplara bölerek “halk” olarak adlandırdıkları kitlenin elitleri ve toplumun azınlıkta olan kesimlerini karşısında konumlandırarak bir karşıtlık geliştirmişlerdir. Genel olarak, sağ popülist liderler, “lider ile halk” arasındaki bürokratik araçları ve oligarşik yapıyı kaldırarak siyasi yapıları aşındırmaya gayret göstermektedir. Aynı zamanda aşırı sağ popülist liderler, halkın duygularını harekete geçirerek sistem karşıtı bir söylem oluştururlar. Sağ popülist liderler halktan yana olduklarının göstermek için, halkçı bir program oluşturdukları iddiasında bulunurlar.⁴³

Sol popülizm ise mevcut sistemin iktisadi ve toplumsal talepleri karşılayamamasının yaratmış olduğu baskıyla ortaya çıkan bir anlayıştır. Bu anlayış 1990’lı yıllarda Neoliberalizm’in neden olduğu krizlere karşı bir anlayış olarak doğmuştur.⁴⁴ Mouffe’e göre sağ ve sol popülizm halkın beklentilerinin karşılanması düsturuyla ortaya çıkmış, halk ve elitler arasında bir karşıtlık yaratmaktadır.⁴⁵

Bu noktada popülizmin aslında ideolojisizlerin ve Makyavelizm’in bir tezahürü olduğu görülmektedir. Bu noktada yine Makyavelizm ile ilgili biraz değerlendirmelerde bulunmak gerekmektedir. Bu noktada, Makyavelizm anlamak ve anlamlandırmak önemli bir gerekliliktir.⁴⁶ Bu nedenle, aşağıda bu konuyu anlamak ve anlamlandırmak için bilgi verilecektir İktidarını sürdürmeyi temel ilke edinen bir politik figürün Makyavelist paternalist ve popülist olması gerekmektedir. Paternalizm kısa ve öz bir ifadeyle “baba devlet” anlamına gelir. Devlet yapısı bir babanın erdemi gibi halkın istek ve ihtiyaçlarını dinlemeli; onları koruyup kollayarak siyasetini yürütmelidir. İşbu kavram, bu bağlamda vatandaşlarının taleplerine odaklanması ve bu bağlamda politikalar yürütmesi gereken bir devlet anlayışını tanımlar. Geniş halk yığınlarını ifade eden kalabalık yani “populus”un gönlünü hoş tutmak, karnını doyurmak, ihtiyaçlarını karşılamak iktidarın devamı için önemlidir. Étienne de la Boétie’nin “Gönüllü Kulluk Üzerine Söylev” adını taşıyan eserindeki şu dikkat çekici sözler durumu en açıklayıcı şekilde ifade etmektedir “Tiranlar çeyrek litre buğday, yarım litre şarap ve gümüş bir para bağışlardı. Ve işte o zaman ‘yaşasın kral!’ diye bağırıldığını duymak acınılacak bir şeydi. ‘Kalın kafalı kişiler, kaybettiklerinin bir bölümünü geri almaktan başka bir şey yapmadıklarını ve bunlara

⁴³ Chantal Mouffe, “The ‘End of Politics’ and the Challenge of Right-Wing Populism,” in *Populism and the Mirror of Democracy*, eds. Francisco Panizza vd. (London: Verso, 2005), 51.

⁴⁴Chantal Mouffe, *For a Left Populism* (London: Verso, 2018), 11.

⁴⁵Age., 11.

⁴⁶ William Pitt, *Anecdotes of the Life of the Right Hon. William Pitt, Earl of Chatham*, cilt 2 (London: J. S. Jordan, 1792), 21.

kavuşurken, tiran onlardan bunları daha önce almamış olsa kendilerine hiçbir şey veremeyeceğini düşünemiyorlardı. Hülasa, tiranların ortaya çıkmasında kölelerin payı büyüktür. Kullar paye vermeseler tiranların hiçbir şekilde var olamazlar. Kulluktan vazgeçenin tiranı da olmaz.⁴⁷ Yukarıdaki alıntıya göre, kişiler kendi gönüllü kulluklarını kendileri sağlarlar ve buradan hareketle, kişilerin kendi gönüllü kulluklarını kendilerinin oluşturmasını sağlayacak bir yol ve yöntem ihtiyacı vardır. Bu nedenle, ideal bir yöneticinin toplumu manipüle edebilecek bir yapıya ve insanları kendi istediği noktaya getirmek amacı ile yaptığı eylemlerde iktidarını devam ettirmek ve siyasi başarıyı yakalayabilmek için gerekirse hiçbir etik ve ahlaki kural tanımayarak çıkarları doğrultusunda faydacı bir biçimde kendine en uygun siyasi pozisyonu yaratabilmek adına çıkar maksimizasyonunu sağlamak gayesindedir. Bu bağlamda toplumun yönlendirebilmek için her şeyin mübah olduğu anlayışı, bu doktrinin en temel düsturlarından biridir. Bu sebeple, temel prensip iktidarda kalmak için, hiçbir Etik ve ahlaki kuralın dikkate alınmasına gerek olmadığı düşüncesidir. Bununla bağlantılı olarak, toplum her şekilde ihtiyaçlar doğrultusunda manipüle edilebilir ve toplumun istenilen şekilde yönlendirilmesini sağlamak bir yöneticinin her zaman yapması gereken bir şeydir. Bu doktrinin en temel düsturu iktidarda kalmak uğruna her şeyin mübah olduğu anlayışıdır. Bu anlayış siyasette çok sayıda alanda kendini gösteren bir olgudur. Bu anlayışın tezahürleri siyasetin her kademesinde ve her ideolojik, kültürel ve sosyo ekonomik katmanında kendisine yer bulabilmektedir. Bu doğrultuda siyasetçiler tarihin her döneminde varlığını sürdürmüş, siyaseti her şeyin mübah olduğu anlayışına endeksleyerek siyaset anlayışlarını şekillendirmişlerdir.

Bu konudaki örneklendirmenin düzgün bir şekilde yapılması bakımından bu çalışmanın faydalı olması adına az önce yukarıdaki satırlarda yapılmış olan işbu doktrinin ana hatlarının anlatımına yönelik olarak yazılmış olan satırlar, bu doktrinin dünya siyaseti içerisinde ne kadar sıklıkla başvurulmuş bir yol ve yöntem olduğunu net şekilde ortaya koymaktadır. Dünya siyasetinde çok sayıda lider ve siyasetçi bu doktrinin gereklerine uygun olarak bilerek veya bilmeyerek hareket etmektedir. Trump, Le Pen, Orban ve daha birçok siyaset insanı popülizmi bu zaviyeden görerek ve değerlendirerek belirli bir sistematik içerisinde uygulamakta ve ortaya koymaktadırlar. Bu yönüyle popülizmin Makyavelist bir anlayıştan doğduğu net şekilde ortadadır ve bu anlayış ve doktrin günümüz Avrupa siyasetinde son derece etkin bir şekilde önemini korumaktadır. Avrupa siyaseti, bu

⁴⁷ Nezir Bekar, “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi,” *Bilge Strateji* 10, no. 18 (2018): 111–142.

manipölasyon odaklı anlayışa giderek daha fazla alan açmaktadır. Avrupa siyaseti, Meloni, Le Pen gibi siyasetçilerin aşırılıklarına teslim olmuş ve her geçen gün daha fazla bu anlayışın etkisinde kalarak çok üstün değerler olduğu iddiasında oldukları ve çok etkin bir şekilde uygulandığı iddiasında oldukları “Avrupa değerleri” ile bağını daha fazla zayıflatmakta ve insan hakları, demokrasi, özgürlük gibi değerlerin erozyona uğramasına hem şahitlik etmekte hem de bu değerlerin savunuculuğunu yapan bir kıta olarak sahiplendiği kendi değerlerinin gidererek daha fazla tehdit altına girmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, Avrupa siyaseti ve Avrupa siyasetinin temsil ettiğini iddia ettiği değerler tehdit altına her geçen gün daha fazla girmekte, demokrasi, çoğulculuk, insan hakları gibi temel insani değerlerin bu siyaset marifetiyle tehlike altına girdiği görülmektedir. Avrupa’da tarihsel olarak bakıldığı zaman, çok sayıda yabancı karşıtı, ırkçı ve faşizan tutum ve parti ön plana çıkmaktadır. Yapılan seçimlerde aşırı sağ partilerin başarı elde etmesi, Avrupa siyasetinde önemli bir evrimsel süreci göstermektedir. Bu evrimsel süreç, aynı zamanda Avrupalı değerlere sahip toplumların aslında ne kadar kırılgan bir sürecin içinden geçtiğini de göstermektedir. Popülizm, merkez partilerin çöküşüne neden olmuş, ardından giderek daha fazla Avrupa da siyasetin merkezine oturmuşlardır. Yukarıda bahsedilen AP seçim sonuçları ayrı bir başlıkta verilerek derinlemesine ve detaylı şekilde incelenecektir. Daha sonraki bölümlerde inceleme, sayısal veriler de değerlendirilerek yapılacaktır. Çalışmanın içerisinde yapılacak olan değerlendirmelerin sonucunda popülizmin Avrupa siyasetindeki etkisi daha net biçimde anlaşılacak ve ortaya konacaktır. Daha sonraki bölümlerde de net şekilde ortaya konulacağı üzere, popülizmin ideolojik çeşitliliği içerisinde hem sağ hem de sol popülist parti ve akımların yer aldığı açık bir şekilde görülecektir ve bu ideolojik çeşitliliğin sağ ve sol popülizm de görüldüğü anlaşılacaktır. Bir sonraki başlıkta sağ ve sol popülizm arasındaki ayrım ve sağ ve sol popülizmin detaylarına inilecektir. Sağ ve sol popülizm ayrımını hangi parametreler baz alınarak yapıldığı ve bu ayrımı nereden kaynaklandığı anlatılacaktır. Sağ ve sol popülist siyasetin benzerlik ve farklılıklarını aynı ve farklı yönlerini anlama ve anlamlandırma amacıyla bilgiler ve değerlendirmeler sunulacaktır. Bir sonraki başlığın sonunda sağ ve sol popülizm ayrımının net şekilde yapılabileceği ve konunun özünün kavranabileceği bilgiler verilecektir.

1.1.5. Sağ ve sol popülizm ayrımı

Bu başlığın altında sağ ve sol popülizmin arasındaki benzerlik ve farklılıkları ve bu popülizm türlerinin siyasette hangi durumlarda nasıl tepki verdikleri, aksiyon aldıkları ve siyaseti

hangi biçimde okudukları üzerine bir analiz gerçekleştirilecektir. Sağ ve sol popülizmin siyaset arenasında hangi olay karşısında nasıl pozisyon aldıkları, siyaseti okuma biçimleri hakkında detaylı bir analiz yaparak, detaylı bir bilgilendirme sunulacaktır. Öncelikle, sağ ve sol popülizmin halk olgusunu nasıl anlamlandırdığına bakılacaktır. Sağ ve sol popülizmin halk kavramına bakışı, sağ popülizm için ve sol popülizm için karşılaştırmalı bir analizle değerlendirilecektir. Mudde'ye göre, popülistler “halk’ı” icat etmiştir. Mudde, halkı yekpare bir yapı olarak tanımlamış ve halk ile elitler arasındaki temel farkı ahlak olarak belirtmiştir. Ayrıca, popülizmi salt bir ideoloji olarak görmemiş, popülizmin bir ahlak üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir.⁴⁸

Sağ popülistler, ‘halk’ı’ kavrayış biçimi bağlamında yekpare bir yapı olarak tanımlar ve böyle görürler. Yapmış oldukları bu tanımın içerisine sonradan milliyetçiliği de katarlar. Bu milliyetçiliği bu tanımın içerisinde otomatik olarak devreye sokarak, bu tanımlama biçimlerinin dışında kalan herkesi, kültürel ve etnik unsurlarıyla, tanımı benimsemeyen ya da tanıma uymayan bütün kesimleri bu ulus kavramının dışında tutarlar. Buradan hareketle, kendi halk anlayışlarının dışındaki kimseyi kendi oluşturdukları halk kavramının içine almamakta ve geri kalan kesimleri dışlamaktadır. Bu durum aynı zamanda sağ popülist siyaset okumasının milliyetçilik anlayışını da göstermekte ve kapsamaktadır. Zira sağ popülistlerin bu halkı okuma biçimi, onların milliyetçilik anlayışlarına da ışık tutmaktadır. Sağ popülistlerin milliyetçilik anlayışı da kapsayıcı bir anlayış olmaktan çok uzak olup, dışlayıcı bir anlayış olarak tezahür etmektedir. Milliyetçilik anlayışlarında da yine aynı şekilde, toplumun belli kesimlerini dışlayarak, kendi ulus algılarını toplumun bütününe yaymaya çalışırlar. Bu noktada, karşılaştırmalı olarak analiz edilmesi gereken, sol popülistlerin halk ve milliyetçilik algısına ise aşağıdaki satırlarda değinilecektir. Sol popülistlerin halk ve milliyetçilik algısı ise açık bir şekilde dışlayıcı ve yerelci bir anlayış olarak görülemez. Bu noktada, sol popülistlerin konuya sağ popülistlerin aksine, ulusal ve ulus ötesi elitlerin arzu ettiği ve ortaya konmasını istediği Neoliberal politikalar ekseninde ortaya çıkmış bir tehdit olarak baktığı görülmektedir. Bu anlayışta, daha çok sivil ve etnikçi olmayan bir yaklaşım görülür.⁴⁹ Buradan hareketle, sol popülizmin konuya daha çok ezilen halklar açısından baktığı açıktır. Sağ ve sol popülizm arasındaki ayrımın temel bir

⁴⁸ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, “Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America,” *Government and Opposition* 48, no. 2 (2013): 147–174.

Cas Mudde, “The Populist Zeitgeist,” *Government and Opposition* 39, no. 4 (2004): 541–563.

⁴⁹ Coşkun Can Aktan, “Siyasi Hubris Sendromu – Kamu Tercihi, Politik Psikoloji ve Politik Psikiyatri Perspektiflerinden Haris ve Hubris Siyasi Liderliğin Psikopatolojik Boyutu,” *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 16, no. 1 (2021): 1–22.

farklılığı da sağ popülizm daha çok geleneksel değerleri ön planda tutarken ve bunlar üzerinden kitleleri kendi politikalarına kanalize etme ve yönlendirme yönünde çalışırken, sol popülizmin daha çok liberal değerler üzerinden politika üretmesi ve halkı bu değerler üzerinden yönlendirmeye ve kendi istediği yöne kanalize etmeye çalışmasıdır. Sağ popülizm genellikle milliyetçilik, ailenin korunması gibi kavramlar üzerinden ilerlerken, sol popülizm ise çeşitli toplum kesimlerinin haklarının temini ve eşitlik gibi kavramlar üzerinden ilerlemektedir. Bununla birlikte, farklı cinsel yönelimlere sahip bireylerin haklarının korunması ve temin edilmesi gibi hususlar da sol popülizmin kendini dayandığı konular arasındadır. Buna karşın, sağ popülizm ailenin korunması üzerinden meseleye bakarak, farklı farklı cinsel yönelimlere sahip bireylerin aileye tehdit oluşturduğunu vurgular ve bu temel üzerinden siyasetini yürütür. Sonuç olarak, sağ popülizm geleneksel değerlerden alırken, sol popülizm ise liberal değerleri daha çok incelemektedir. Sağ ve sol popülizm, birbirlerinden farklılaştıkları ve birbirine benzeştikleri yönler ve noktalar itibarıyla genel olarak yukarıdaki satırlarda anlatılan şekilde açıklanabilir. Bir sonraki başlıkta, popülizmin ideolojik yelpazesini ve farklı ideolojilerdeki popülist figürler ele alınacaktır. Bu başlıkta, farklı ideolojilerdeki popülist figürleri popülist figürleri, bunların aralarındaki retorik farklılıkları da değerlendirerek ve içeriğine eğilerek ele alma ve farklı popülist figürleri kullandığı retorikle değerlendirerek bu retorik farklılıkları anlama ve anlamlandırma gayesi taşınacaktır. Bu başlıkta, konunun daha iyi özümseyerek daha iyi anlaşılması hedeflenecektir.

1.1.6. Popülist figürlerin ideolojik yelpazesi ve retorik farklılıkları

Bu başlığın altında, popülizmin ideolojik çeşitliliğini ve çeşitlilik içerisinde siyasi yelpazenin içerisindeki popülizm türleri geniş bir biçimde ele alınacak, tüm ideolojik katmanlardan, farklı farklı siyasi fikirlerden çok sayıda örnekle, bu ideolojik çeşitlilik çalışmaya yansıtılacaktır. Popülizm, bütün ideolojik çeşitliliğiyle hangi retorikler ile hangi argümanların savunulduğu, hangi siyasi figürlerin hangi argümanları kullandığı üzerinden derinlemesine analiz edilecektir. Bu noktada, popülist siyasi figürlerin ideolojik yelpazesini detaylı bir şekilde anlamak için sağ ve sol olmak üzere, her iki kanattan da popülist siyasi figürlerin bulunduğunu idrak etmek gerekmektedir. Figürlerin siyasi yelpazede oldukça geniş bir skalada bulundukları gözardı edilemeyecek bir gerçektir. Trump, Meloni, Orban gibi siyasetçiler sağ popülizmin önemli figürleridir. Bu figürler daha çok yabancı karşıtlığı, ulusallaşma gibi kavramlar üzerinden ilerlemektedir. Çıpras gibi liderler ise, daha çok

enternasyonalizm ve kapsayıcılık farklı dini ve kültürel gruplara hoş görü ile yaklaşılması ve kimliklerini koruyarak kardeşçe birlikte yaşamının sağlanması gibi konular üzerinden ilerlerler. Bir kısım siyasetçiler, farklı kavramları ön plana çıkarırken, diğer bir kısım siyasetçi ise farklı bir retorik kullanmaktadır.

Sağ popülizmdeki lider- kitle ilişkisinin bu şekli alması, bu tarz akımların genel siyaset ve toplum paradigmasından yani popülist bakışın bağdaştırıldığı bir anlayışla kendi ulus veya millet kavramını inşa eder veya inşa etme çabasına girerek, bu yönde adımlar atar. Bununla birlikte, iktidar erki ile halk arasındaki ilişkide iktidar erki, yok edilmesi gereken bir tehdit unsuruna vurgu yaparak, meseleyi sınıfsal bağlamından kopartır ve durumu yok edilmesi gereken bir düşmanla mücadele noktasına getirerek kitlenin çaresizliğine vurgu yapar.⁵⁰

Yukarıdaki cümlelerden hareketle, sağ popülizmin, ülkelerdeki gerçek sorunları ikinci plana atarak veya atılmasını sağlayarak, yaratılmış sanal veya kimine göre gerçek düşmanlar üzerinden kendisine alan açarak, bir tehdit algısı oluşturduğu ve bu oluşturulan tehdit algısı üzerinden kendi siyasetini tahakküm ettiği anlaşılabılır. Sağ popülizm, liberal demokrasinin iç krizlerini yansıtır ve buradan beslenir. Merkez partilerin bu krize çözüm üretememesi de sağ popülizmi güçlendiren unsurlardan bir tanesidir. Avrupa fikrinin zedelenmesi de yine bu kanadı güçlendiren unsurlardandır.⁵¹ Sağ popülizm de buradan hareket ederek, retoriğini ulusal değerler ve kültürlerini muhafaza etme gibi yaklaşımlar üzerine kurmaktadır.

Sol popülizm ise sağ popülizme göre, daha farklı bir retorik kullanarak, bireysel haklar, çevrenin korunması, kadın hakları gibi konular üzerinden bir retorik geliştirir. Sol popülizmin kullandığı bir başka retorik ise emperyalizm ve çok uluslu ve ulusüstü yapıların hegemonik tahakkümüne karşıtlıktır. Özellikle Hugo Chavez Venezuela'da bu karşıtlık üzerinden siyasetini çok güçlü bir biçimde sürdürmüştür. Siyasetini de bu hegemonik tahakküme karşıtlık üzerine kurmuş ve kitleri yönetmiştir.

Sonuç olarak, popülizmin retoriğinde ve popülist figürlerin bu retoriği kullanımında, sağ popülizmde “aile”, “ulus” ve “millet” gibi kavramlar ön plandayken ve bu değerler üzerinden bir siyaset yürütülürken, sol popülizmde ise “emperyalizm”, “hegemonya” gibi kavramlar ön plana çıkarılmaktadır ve bu kavramlar üzerinden bir siyaset yürütüldüğü

⁵⁰ Benjamin Moffitt, *Popülizm*, çev. Yıldız Öner (İstanbul: Liberus Kitap, 2022), 45.

⁵¹ Cenk Saraçoğlu, “Sağ Popülizm ve Faşizm Üzerine Yöntemsel Bir Tartışma: Küresel Örüntüler ve Ulusal Özgüllükleri Birlikte Anlamak,” *Praksis*, no. 44 (2017).

görülmektedir. Her iki taraf için de 'elitler' ve 'elitlerle mücadele' kavramları öne çıkan bir retoriktir. Her iki taraf da siyasetini elitizm karşıtlığı üzerine kurgular. Bu meseleye ileriki bölümlerde değinilecektir ve detaylarına inilecektir.

1.2. Popülizmin Kökenleri

Tarihsel süreçte popülizmin geçirdiği evreler, konumlandığı nokta, bu kavramın kökenleri de anlatılmaya çalışılarak bu başlıkta değerlendirilecektir. Demokrasinin popülerliğinin giderek azalarak otoriter rejimlerin, popülerlik kazanmasında insanlık tarihi dikkate alındığında büyük bir gariplik görülmeyebilir. Sonuç olarak bir demokratikleşme ve özgürleşme dalgasını karşı bir otoriterleşme dalgasının takip etmesi daha önce de görülen bir durumdur. Ancak bu sefer tipik bir otoriterleşme dalgasından biraz daha farklı bir olay söz konusudur. Geçmişte demokrasiler ve otoriter rejimler birbirlerinden kısmen daha kolay ayırt edilebiliyorlardı. Şimdilerde ise yönetimler bir yandan gittikçe daha fazla otoriterleşirken diğer yandan en azından seçimleri sürdürerek demokrasi kategorisinde kalmaya çalışıyorlar. Böylece Fareed Zakaria'nın illiberal rejimler dediği, otoriter demokrasiler veya melez rejimler meydana geliyor.⁵²

Popülizmi salt bir ideoloji olarak görmek sığ bir anlayış olacaktır. Bu kavramı çok boyutlu bir sistem olarak düşünmek ve değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu kavram, ideolojik ve sosyolojik tatminsizlik üzerinden ilerleyen, çok boyutlu ve çok katmanlı bir kavram olarak nitelendirilebilir. Popülizmin 19.yüzyılda Çarlık Rusya'sında doğduğu ve etkin olmaya başladığı söylenebilir. Bu tecrübe erken popülizm deneyimi olarak kabul edilmiş ve popülizm literatüründe bu şekilde yerini almıştır. Bu hareket ile bir diğer erken dönem popülizm deneyimlerinden bir tanesi de yine aynı dönemde etkin olmuş olan ABD'deki Halkçı Parti deneyimidir.⁵³

1.2.1. Tarihsel perspektif

Popülizmin tarihsel perspektifi, bu başlıkta ele alınacak, detaylı bir biçimde incelenecektir. Bu kavramın tam olarak ne olduğuna ve neyi kapsadığına ilişkin akademik çevrelerde ve bu

⁵² Yıldırım Yılmaz, "Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa'da Sağ Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ," *Amme İdaresi Dergisi* 50, no. 2 (2017): 51–72.

⁵³ Ceren Uslu, "Popülist Egemenlik Anlayışının Teorik Kökenleri: Rousseau ve Schmitt," *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 25, no. 42 (2020): 3–38.

Benjamin Moffitt, *Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil*. çev. Onur. Özgür (İstanbul: İletişim Yayınları, 2020).

konuda yapılan çalışmalarda tam bir mutabakata varılamamıştır. Bu ana başlık altından tarihsel perspektifte popülizmin kökenleri ve gelişim süreci ile popülizmin tarihsel dönemlerdeki değişimi alt başlıkları ele alınacaktır.

Bu başlığın sonunda popülizmin tarihsel gelişimi hakkında detaylı bilgiye sahip olunması hedeflenmektedir.

1.2.2. Popülizmin gelişim süreci

Yukarıda da belirtildiği gibi, ilk popülist hareketler Çarlık Rusya'sında ortaya çıkmış ve ABD'deki Halkçı Parti tecrübesi olmuştur. Büyük Buhran da popülist fikirlerin yaygınlaşmasına sebep olmuştur. Devamındaki ikinci kuşak popülizm dalgası ise Latin Amerika gerçekleşmiştir. "İthal ikameci sanayileşme" modeli ile birlikte düşünülmektedir. Üçüncü dalga popülizm ise özellikle kapitalizmin yerleşmesi sonrası bir Neoliberal yeniden yapılanmayı popülist bir anlayışta olduğu öne sürülen yapıların gerçekleştirdiği görülmekte ve dikkat çekmektedir.

2000 sonrası için ise sağ ve sol popülizm ayrımının net bir şekilde ortaya çıktığı söylenebilir. Avrupa'da İspanya'da PODEMOS ve Yunanistan'da Yunanistan İlerici İttifakı (SYRIZA) gibi aktörler sol popülizm olarak değerlendirilmiştir.⁵⁴

Bir sonraki başlıkta, popülizmin tarihsel dönemsel dönemlere göre değişimi ele alınacaktır. Bu kavramın geçmişten günümüze evrimi değerlendirilecektir.

1.2.3. Popülizmin tarihsel dönemlerdeki değişimi

18-19. yüzyıl ve II. Dünya Savaşı sonrası dönemlerde ortaya çıkan popülizm, 1990'lı yıllardan sonra yükselen bir değer haline gelmiştir. Bu zamana kadar Hegel'in 'zeitgeist/dönemin ruhu' tanımıyla ifade ettiği, yaşanan dönemin egemen ruhu olarak popülizm, farklı coğrafyalarda farklı zamanlarda, farklı suretleriyle, müsait koşulları bulmasıyla ortaya çıkabilmiştir.⁵⁵ Mevcut yapılarda kriz olması, kurumlara olan güvensizlik anları, bunalım ortamları, demokratik istek ve taleplerin karşılanmamış olması, demokrasinin temsilindeki dengesizlik ve demokrasinin tam kurumsallaşmaması gibi

⁵⁴ Sandra Destradi and Johannes Vüllers, "Populism and the Liberal International Order: An Analysis of UN Voting Patterns," *The Review of International Organizations* (2024): 4.

⁵⁵ Hasan Faruk Uslu, "Çağdaş Popülizm Literatürünün Değerlendirilmesine Eleştirel Bir Katkı," *Sosyoekonomi* 31, no. 56 (2023):389-410.

nedenler bu şartlar içinde sayılabilir. Narodnik hareketi, Amerikan Çiftçi Hareketleri, Rus Latin Amerika popülizmi, Nazizm, Leninizm, Titoizm, Peronizm, Batı Avrupa ırkçı partileri Maoizm, Doğu Avrupa Köylücülük ideolojisi, Castroizm, Thatcherizm, Trotskyizm popülist olarak nitelendirilmiştir.⁵⁶

1.2.4. Toplumsal ve iktisadi kökenler

Bu başlıkta, popülizmin toplumsal iktisadi kökenlerine değinecek ve bu kökenler analiz edilmeye çalışılacaktır. Başlığın sonunda bu konunun idraki konusunda daha fazla mesafe alınmış olunması hedeflenmektedir.

Popülizm, modernleşme ile sorunu olan gelişmemiş ülkelerde vuku bulan sosyalizm, burjuva kesiminin tehditlerine karşı köylü kesimin halk kitlelerinin iradesinin her şeyden üstte olduğu düşüncesi, halk kitlelerinin çoğunluğu tarafından azınlık tarafından denetlenemeye tabi tutulması gerektiği düşüncesine karşı ortaya çıkan bir tepkidir. Ernesto Laclau bu kavramı tanımlarken, eşdeğerlik zincirinden hareket etmektedir. Halk kitlelerindeki karşılanmayan farklı istekler kurumsal yapı tarafından içselleştirildiği için eşdeğerlik eklemlenmesi oluşur ve bu istekler kendi içlerinde bütünlüklü hale gelir. “Boş gösteren” olarak tanımlanan bu eşdeğerlik zincirinde istekler eklemlenerek geniş kapsamlı sosyolojik öznelliğe ulaşır ve popüler talepler halkı potansiyel tarihi bir aktöre dönüştürür.⁵⁷ Bu alıntının yukarıdaki satırlarda verilmesinin temel sebebi, aşağıdaki satırlarda, ‘doyurulmayan toplumsal talepler’ konusuna değinilecek olmasıdır. Popülizm sosyolojik ve iktisadi tatminsizlik sonrası artan bir olgudur. Toplumsal tatminsizliğin sebepleri arasında mültecilerin Avrupa’ya akın etmesine ilişkin korkular ve AB’nin bir siyasi örgüt olarak sorunlara yeterince çözüm olamadığı düşüncesi gösterilebilir. Aşağıda, bu konulara detaylı bir biçimde değinilecektir. Bununla birlikte, iktisadi krizler arasındaki bağlantı bir sonraki başlık olacaktır.

1.2.5. İktisadi krizler ve popülizmin yükselişi arasındaki bağlantılar

Özellikle, 2008 krizi sonrası, küresel çapta ekonomik eşitsizlikler yükselmiştir. Bu durum küresel bir sorun olmuş ve ülkeler büyük sıkıntılar yaşamıştır. Bununla birlikte, gelir eşitsizliği ise 1980’lerden beri giderek artmaktadır. İktisadi krizlerin neden olduğu

⁵⁶ Age., 389–410.

⁵⁷ Tolga Bozoğlu, “Hegel’in Zeitgeist’i ve Otoriter Popülist Siyasal Söylemi: Trump Üzerine Bir Okuma,” *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi* 2, no. 1 (2017): 67–82.

ekonomik eşitsizlikler arttıkça, siyasi aşırıcılığın arttığı görülmektedir finansal krizler sonrası yapılan seçimler bu durumu göstermektedir. Zira toplumsal birlikteliğin düştüğü ve daha küçük çaptaki gruplara aidiyetin arttığı bu zeminde kişiler, daha ziyade vatanperverlik, sınırlar, göçmenler gibi konulara odaklanmaktadır. Araştırmanın çarpıcı sonucu, aynı anda hem eşitsizliğin hem de bu eşitsizliği hoş görmenin, milli aidiyet duygusu ile ilişkili olduğudur. Başarılı bir kampanya stratejisi takip eden popülist figürler ise sıklıkla hakikatle kurguyu karıştırarak milli varlığın tehlikede olduğu, mevcut siyasetçilere asla güvenilemeyeceği, milli sınıfa dahil olanlara sahip çıkmak gerektiği düşüncesi ile hakikatte eşitsizliğin açtığı yaraları kötüye kullanarak politik destek sağlamaktadırlar.⁵⁸ Tüm bu ahval dolayısıyla iktisadi yapıdaki bozulma ve krizlerin siyasi aşırıcılığa ve popülizme sebep olduğu ve bu durumun da popülist hareketleri yükselttiği açıktır. Bu durumun en güzel örneklerinden biri, Yunanistan’da ekonomik kriz sonrası yaşanan Çipras iktidaridir. Bilhassa iktisadi sorunları, eleştirilerinin başlıca noktasını oluşturmada ustaca kullandıkları, kısacası iktidara gelebilmek için söylemlerinin odağını oluşturdıkları açıktır.⁵⁹

Bu konuda bir başka, sol popülist örnek olan PODEMOS için de benzer şeyler söylemek mümkün olacaktır. PODEMOS da benzer süreçler sonucunda iktidara gelmiş ve ekonomik krizden sivrilerek çıkmıştır. İspanya’da 2008 krizi sonrası meydana gelen siyasi yapıda ezilen toplum kesimleri, bu iktisadi ve siyasi manadaki baskıcı rejime, 15 Mayıs 2011 tarihinde topyekün bir eylemle başkaldırmıştır. Madrid’in en ünlü meydanlarından olan Puerta del Sol’da toplanan halk, oturma eylemi yaparak, ülkenin dört bir yanına yayılacak bir eylemin öncüsü olmuşlardır.⁶⁰ Daha sonra kendilerine los indignados (öfkeli) ismini verecek olan ve çoğunlukla gençlerden oluşan bu insanlar, her ne kadar ekonomik krizin yansımalarından dolayı gösteri yapmışlarsa da demokrasi gibi başka talepleri de olmuştur. PODEMOS ise bu talepleri kullanarak iktidara gelmiş bir yapıdır. Bu örneklerden yola çıkarak, ekonomik kriz ve eşitsizliklerin popülizmi arttırdığı açık bir şekilde söylenebilir.

Bir sonraki başlıkta meseleye sosyolojik açıdan bakılacak ve bu açıdan bakılarak, popülizm olgusu değerlendirilecektir.

⁵⁸ Erol Esen ve Fahriye D. Acar, “Popülizm ve Kimlik İlişkisinde Ulus-Kimlikten Sağ Popülist Avrupa Kimliğine,” *Electronic Journal of Political Science Studies (EJPSS)* 11, no. 1 (2020).

⁵⁹ Ahmet Hakan Bilge, “Popülizmin ve Popülist Destegın Sebeplerine Dair Görüşler,” *Dicle Akademi Dergisi* 1, no. 2 (2021): 57–83.

⁶⁰ Vildan Meydan, “Sol Popülizmin Avrupa’daki Geleceğı: PODEMOS ve Syriza Bağlamında Bir İnceleme,” *TESAM Akademi Dergisi* 11, no. 2 (2024): 815–839.

1.2.6. Sosyolojik tatminsizlik ve popülizmin yükselişi arasındaki bağlantı

Bu bölümde, toplumsal tatminsizlik ile popülizmin yükselişi arasındaki bağlantı incelenecektir. Bu başlık özelinde bakıldığında, toplumsal tatminsizlik yükseldikçe parti ve hareketlere yüksek oranda yönelişin arttığı söylenebilir. Kendilerini iktidar merkezinden dışlanmış olarak hisseden popülist düşüncedeki insanlar, elitizm karşıtlığı, aydın karşıtlığı, düzen karşıtlığı, politikaya ve politikacılara karşı güvensizlik, dinsellik, bilim ve teknoloji düşmanlığı, geçmişe duyulan özlem şeklinde işleyen dışlama stratejilerine gereksinim duyarlar. Örneğin, siyasi konuşmaların içeriğinde çeşitli kurumlar, muhalefet, basın, aydınlar ve sendika hedef yapılabilirken, iktidardaki çevrelerin içinde bulundukları devlet yapısı ve dolayısıyla da devlet düşman ilan edilir. Bu stratejiler, Hitler, Mao ve Peron'un da neden popülist olduklarını açıklama olanağı verir.⁶¹ Bu konu özelinde, Emmanuel Wallerstein'in "Merkez-Çevre Teorisi" yararlanılması gereken temel bir doktrindir.⁶² Bu teori, popülizm olgusunun derinlikli bir şekilde analiz edilmesi bakımından oldukça önemli ve temel alınması gereken bir teoridir. Bu teori, popülizm kavramının toplumsal tabanda ortaya çıkış nedenlerini, toplumsal gerilimler üzerinden nasıl güç kazandığını net şekilde ortaya koymaktadır. Popülizm, "merkez" ve "çevre" arasındaki kültürel, iktisadi ilişkilerden ve bu ilişkilerin yaratmış olduğu toplumsal gerilimlerden yararlanarak güçlenir. Tabanını bu karşıtlıklar üzerinden genişleten popülizm, çoğunlukla bu karşıtlıklar üzerinden varlığını sürdürür. Toplumsal fay hatları üzerinden kitleleri konsolide etmeye çalışırlar. Bu bağlamda, sosyolojik tatminsizlik ve toplumsal bozulmanın etkilerinden faydalanarak popülist siyasetlerini geliştirirler. "Çevre"nin "merkez"e karşı olan öfkesi ve karşıtlığı popülist siyasetin yükselmesine sebebiyet veren en önemli unsurlardan bir tanesidir. Bu bağlamda, Şerif Mardin'in "Merkez-Çevre Teorisi" konusundaki çalışmaları bu konuyu anlama ve anlamlandırma açısından önemlidir.⁶³ Bu çalışma, toplumun sosyoekonomik olarak alt düzeydeki kesimlerini "çevre" olarak adlandırmış, toplumun üst düzeydeki kesimlerini "merkez" olarak tanımlamıştır. Bu bağlamda, "merkez"i "çevre"ye karşı dışlayıcı bir tutum içerisinde olduğu savunulmuş, "çevre"nin bu bağlamda "merkez" ile karşıtlık içerisinde olduğu belirlenmiştir. Bu yaklaşım

⁶¹ Ahmet Çiftçi ve Simon A. Bergfalk, "PODEMOS? Arjantin ve İspanya'da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler," *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59–86.

⁶² Emmanuel Wallerstein, *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century* (New York: Academic Press, 1974).

Bariş Yetkin, "Popülizmin Gölgesinde Siyaset ve Siyasal İletişimi Anlamak," *Erciyes İletişim Dergisi* 4, no. 3 (2016).

⁶³ Şerif Mardin, "Historical Determinants of Stratification: School Class and Class Consciousness in Turkey," *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 22, no. 4 (1967).

sosyolojik açıdan popülizm ile doğrudan bağlantı kurulabilecek bir yaklaşımdır. Lipset’e göre “Merkez-Çevre” dengesinin siyasal bütünleşmenin, sosyolojik ve tarihi şartlarını açıklamada çok kullanışlı olduğu söylenebilir. Bu bağlamda “merkez”, bürokratik, politik ve kültürel anlamda “devlet” kavramının çekirdeğini oluşturmaktadır. “Çevre”, “merkez”in tahakkümüne tarihi açıdan daha sonra ve zayıf bağlarla bağlanmıştır. Bu olgu “taşra” kavramını doğurmuş, “taşra” kavramı dinsel, etnik ve bölgesel toplulukları ortaya koymuştur. “Merkez” “çevre”ye karşı otorite oluşturmak istediğinde bu eğilim, “çevre”nin “merkez”e karşı baş kaldırısı ve isyanına sebep olabilmektedir. Bu isyan, popülizm olgusunun temel yapı taşlarını oluşmasında son derece etkilidir. “Çevre” politik yapılanmayı ve sistemi etkilemede, sistemin mekanizmalarını kullanarak kendini ifade etmeye çalışır. Bu karıştıktan ve sistem içi çatışmalardan doğan kutuplaşma popülizm olgusunun doğmasında son derece etkilidir. Lipset, sosyal gerilimler bağlamında demokratik yapıların ayakta kalması içini gerginliklerin tamamen yok olması yerine bu çatışma ve gerginliklerden kaynaklanan bir kurumsallaşma önerir. Bu çatışma, güçlü politik yapılar, temsil kabiliyetinin oluşturulacağı mekanizmalar, yerel yönetim yapılanmaları ve hukuk aracılığıyla güvenceli ve yapıcı bir biçimde kontrol altına alınır ve güvencelerle birlikte kurumsallaşırsa, demokrasinin istikrarına ve “merkez-çevre” dengesinin sağlıklı bir biçimde oluşmasına katkı sağlayabilir. “Merkez-çevre” dengesinin sağlıklı bir biçimde oturtulması için iktisadi ve eğitimsel gelişmişlik sağlanmalıdır. Bu durum, “çevre”nin “merkez”e sağlıklı bir şekilde entegrasyonunu sağlayacak ve “merkez-çevre” dengesinin siyasal kurumsallaşmaya pozitif katkı vermesini sağlayacaktır. İktisadi kalkınma, şehirleşme ve eğitim düzeyinin gelişmesi gibi unsurlar “çevre”nin “merkez”e sağlıklı bir şekilde yaklaşarak politik entegrasyonun “çevre” tarafından daha kolay sağlanmasını ve “merkez”in çevreye daha kolay eklemlenmesini sağlayacak olan ana unsurlar olarak belirtilir. Popülizmin sosyolojik boyutu, Emmanuel Wallerstein’in “Merkez-Çevre Teorisi”ne Şerif Mardin’in ve Andre Gunder Frank’in yapmış olduğu katkılar ile genişleyen kavramsallaştırma çerçevesinde daha iyi, derinlikli ve kapsamlı bir biçimde anlaşılır.⁶⁴

⁶⁴ Andre Gunder Frank, *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*, vol. 93 (New York: NYU Press, 1967).

Seymour Martin Lipset, “The Indispensability of Political Parties,” *Journal of Democracy* 11, no. 1 (2000): 48–55.

Ursula Hoffmann-Lange, “Seymour Martin Lipset: Modernisation, Social Structure and Political Culture as Factors in Democratic Thought,” in *Masters of Political Science*, eds. Donatella Campus and Gianfranco Pasquino (Colchester: ECPR Press, 2009), 141-166.

Norris tarafından yapılan “Dünya Değerler Araştırması – 2014 Raporları” ndan da yola çıkarak kozmopolit vatandaşlığın savaş sonrası doğanlarda daha çok tercih edildiği bilgisine ulaşılmıştır. Ayrıca, savaş sonrası doğan ve kozmopolit vatandaşlığı tercih eden bireylerin daha sonra yerel bağlılıklara döndüğü görülmüştür.⁶⁵ Bu durum göstermektedir ki, küreselleşme olgusunun kalıcılığında bir kesinlik yoktur. Küreselleşmenin yerel kimlikleri öldürdüğü algısı tam olarak gerçeği yansıtmamaktadır. Bu durum da Trump’ın iktidara gelişinde gözlemlenmektedir. Küreselleşmenin kozmopolit yapıları ön plana çıkaracağı algısı belirsizliğini korumaktadır. Bu nedenle küreselleşmenin milli kimlikleri yok edeceği düşüncesi giderek önem kaybetmektedir. Özellikle milli ve kültürel değerlerine bağlılık içerisinde olan toplum kesimleri bu gibi değerlere daha da sıkı sıkıya bağlanmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin tamamen boşa çıktığı ve etkisini kaybettiğini söylemek de doğru olmayacaktır. Bu bağlamda, “merkez-çevre” dengesi bağlamında ele alınacak olursa, Trump, Bolsonaro, Orban gibi siyasetçilerin halkın çevre olarak nitelendirilen kesimlerini çok iyi etki altına alarak, kendilerini öne çıkardıkları söylenebilir.⁶⁶

Bu noktada, toplumun “merkez- çevre” denkleminin de halk ile elitler arasındaki karşıtlık üzerinden popülizm açısından önemli olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Sosyolojik olarak kendini “merkez” dışında hisseden kesimler popülizme daha çok sarılarak, popülist siyasetçileri kendilerinin gerçek temsilcisi olarak gördükleri bu kişiler üzerinden kendilerini toplumsal anlamda ifade etmeye çalışmaktadır. Popülist siyasetçiler de bu olguyu çok iyi yayararak, “halkın içinden” oldukları imajını vermektedirler.

1.3. Popülizmin Temel Özellikleri

Bu kısımda, popülizmin genel özelliklerini daha geniş bir biçimde anlama ve kavrama imkânı bulunacaktır. Bu kavramın farklı liderler ve hareketler üzerindeki tipik etkilerini net şekilde kavrama ve bu tipik özellikler üzerinden de daha net bir kavramsallaştırmayı yapma imkânı olacaktır. Bu kavramın net olarak tüm popülist lider ve hareketlerde görülen bazı ayırt edici, sahip olması dolayısıyla bu tarz tipik özelliklerden bahsetmek kolay ve kavramın anlaşılması bakımından da faydalı olacaktır. Bu kısımda öncelikle, bu popülist özellikler üzerinden Avrupa’da popülizmin yayılışı ve etkilerinden bahsedilecektir. Devamında yarattığı siyasi kamplaşmaya neden olan özelliklerinden bahsedilecek ve bütün ülkelerde bu

⁶⁵ Pippa Norris, “Küresel Yönetişim ve Kozmopolit Vatandaşlar,” içinde *Küresel Dönüşümler*, der. David D. Held ve Anthony McGrew (İstanbul: Phoenix Yayınları, 2014), 340–351.

⁶⁶ Pippa Norris ve Ronald Inglehart, *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism* (Cambridge: Cambridge University Press, 2019).

özelliklerin benzer etkiler yapıp yapmadığına göz atılacaktır. Eskiden siyaset yapmış ve mevcut günümüz siyasetinde görev yapmakta olan popülist siyasetçilerden örnekler verilecek ve konu açıklanacaktır.

1.3.1. Avrupa'da popülizmin yayılmasının nedenleri ve etkileri

Bu başlıkta, Avrupa'da popülizmin yayılmasının nedenleri ve etkilerine değinilecektir. Avrupa bütünleşmesi ile ortadan kalkan sınırlar, Ortadoğu ülkelerinden alınan göçler ve buna bağlı olarak ortaya çıkan kültürü muhafaza etme arzusu, Avrupa bütünleşmesinin ulusal değerlere tehdit oluşturduğu düşüncesi, Avrupa'da özellikle sağ popülist siyasetin yükselmesinin temel sebeplerindendir. Bununla birlikte, Avrupa'da artan İslamofobi, ekonomik eşitsizlikler ve demografik yapının değişmesi tehlikesi vb. sebeplerle popülizm yayılmaktadır. Bu durum, popülizmin yabancı karşıtı olma özelliğini refere etmektedir. Bununla birlikte, işbu bölgede popülizmin yükselmesi, aşırı sağ partilerin oldukça yüksek oy oranlarına erişmelerine neden olmuştur. Konuya ileriki başlıklarda derinlemesine değinilecektir. Son dönemlerde Meloni'nin iktidara gelmesi de bu karşıtlığın tezahürlerindendir. Hakeza, Le Pen için de benzer bir durum söz konusudur.

Sağ popülizmin göç olgusu ve göç politikaları üstündeki etkisini, aşırı sağ popülistlerin neden göç karşıtı tutum, eylem ve politikalar bütününe savunduklarını dört ana başlık etrafında muhakeme edilmeye çalışılacaktır. Kriz siyaseti, seçimler, İslamlaşma fobyası ve aşağıya hınç. Ayrıca, aşırı sağ popülizmin göç ve mülteci düşmanlığını anlamada kilit kavramlar olarak bakılabilecek olan işbu dört başlığın aralarında doğrudan bağlantı mevcuttur.⁶⁷ Aynı şekilde, Geert Wilders de benzer özellikler gösteren bir siyaset ile Hollanda da iktidara gelmiş ve yükseliş trendine devam etmiştir. Avrupa'da yabancı karşıtlığı giderek artmakta ve önümüzdeki yıllarda da giderek artacak gibi görünmektedir. Bu durum da popülist siyasetin elini güçlendirebilecek bir unsurdur.

1.3.2. Popülizmin Avrupa'ya genel etkileri

11 Eylül sonrası, İslam karşıtlığı yükselmiş, bu durum da popülizmin artmasına sebebiyet vermiştir. Bu durum, Müslümanlar için büyük bir dışlanma ve ötekileştirmeyi de beraberinde getirmiştir. Aşırı sağ bu durumun getirdiği psikolojik ve sosyolojik etmenlerin yaratmış olduğu atmosferde yükselmiş ve yavaş yavaş siyasette görünür olmaya başlamıştır. Avrupalı

⁶⁷ Barış Yetkin, "Popülizmin Gölgesinde Siyaset ve Siyasal İletişimi Anlamak," *Erciyes İletişim Dergisi* 4, no. 3 (2016): 68-82.

popülist hareketlerin bir diğer savundukları ve vurguladıkları şey ise, Avrupa'nın yabancı nüfusun artması ile giderek kendi kültürünü kaybedeceği ve kültürel bir erozyona uğrayacağı iddiasıdır.⁶⁸

Suriye İç Savaşı ile ortaya çıkan mülteci akını tehdidi de popülizmin özellikle sağ siyaset açısından zirve yapmasına sebep olmuş, AP dahi, bu aşırılıkçı anlayışın adeta eline geçmiştir. İleriki başlıklarda popülist partilerin oy oranları da detaylıca verilecektir.

Sol popülistler ise Yunanistan ve İspanya örnekleri ile siyasette etkin olup, ekonomik popülizmden yararlanmaya çalışmış, buna karşın başarılı bir performans gösterememiştir. *'Syriza ve PODEMOS'un bu hızlı düşüşü, akıllara Avrupa'da sol popülizmin geleceğinin ne olacağı sorusunu getirmektedir. Görünen o ki 2012-2018 arasında sol popülizmin yakaladığı momentum, büyük oranda 2008 ekonomik krizinin bir yansıması olup, o dönem için halkın sıkıntılarının güçlü bir popülist söylem ile vurgulanması, takip eden seçimlerde bu partilerin bulundukları ülkede oylarının hızla artmasını beraberinde getirmiştir. Ne var ki vaatlerin uygulanmaktan uzak olması ve geçen süreç içerisinde halkın beklentilerinin büyük oranda karşılıksız kalması, sol popülist partilerin hızla yakaladıkları momentumu aynı hızla kaybetmelerine neden olmuştur. Dikkat çeken bir diğer nokta ise sol popülizmin aksine Macaristan, Hollanda örneklerinde de görüldüğü üzere sağ popülizmin alevinin henüz sönmemiş olmasıdır.'*⁶⁹

Tüm bunlardan hareketle sağ popülizmin başarıyla siyasette başarısını sürdürdüğünü sağ popülizmin ise yeterince başarılı görünmediğini söylemek mümkündür.

1.3.3. Popülizmin sosyolojik etkileri

Popülizmi sosyolojik etkileri içerisinde çok dikkat çekenlerinden bir tanesi, popülist siyasetin bir sonucu olarak ortaya çıkan toplumsal kutuplaşmadır. Toplumsal kutuplaşma, popülist siyasetçilerin yarattığı ve sıklıkla da kendi lehlerine kullandıkları bir olgudur. Bununla birlikte, toplumsal kutuplaşmanın yine en çok popülist siyasetçilerin- işine yaradığı görülmektedir. Bu konuyu bir örnekle anlatmak gerekirse, Trump'ın çok sayıda medya kuruluşunun ismini ve sonra bazı başka medya kuruluşlarını da bu saydığı medya kuruluşlarının arasına ekleyerek attığı *"sahte haber yapan medya benim düşmanım değil,*

⁶⁸ Ahmet Harun Bilge, "Popülizmin ve Popülist Desteğin Sebeplerine Dair Görüşler," *Dicle Akademi Dergisi* 1, no. 2 (2021): 57-83.

⁶⁹ Age., 57-83.

Amerikan halkının düşmanıdır, iğrenç!⁷⁰ şeklindeki tweet bu hedef gösterme ve bundan dolayı oluşan kutuplaşmanın bir unsuru olarak görülebilir. Bu durum bile, popülizmin kutuplaşmayı ne kadar ustaca kullandığının ve nasıl topluma yaydığının oldukça net bir delili olarak görülebilir. Popülizm, temel bir özellik olarak, 'biz ve onlar' çatışmadan beslenir ve ortaya çıkan sosyolojik etkiler üzerinden kendine alan açmaya çalışır. Bu 'halk- elitler' çatışması üzerinden de görmek mümkündür. Geçtiğimiz yüzyılda farklı bir D uzlaşısı üzerinde politik dengelerin ve değerlerin tesirini kaybetmeye başlaması çok da şaşılabilecek bir hadise olmamaktadır.

1.3.4. Popülizmin demokratik kurumlar üzerindeki baskısı ve demokratik kurum ve kuralların aşındırılması

Popülizm, kavramı, halk ile “karizmatik lider” kurum, kişi veya zümre gitmesinden yana değildir. Bu bağlamda, demokratik kurumlar çoğunlukla ayak bağı olarak görülür. Bu nedenle, demokratik kurumlar genellikle dışlanır ve kurtulunması gereken ya da pasifize edilmesi gereken yapılar olarak görülür. Bu kurumlar, popülist lider ve partiler tarafından genelde baskı altına alınır ya da alınmaya çalışılır.

Çoğu popülist liderin de parlamentoyu etkisizleştirmeye çalışan hamleler yaptığı görülmüştür. Popülistlerin çoğunlukla doğrudan demokrasiyi çağrıştıracak çağrılar yapması, demokratik tartışma ortamının oluşması ve demokratik iradenin oluşturulması anlamına gelmemektedir. Popülist siyasetçiler, siyasi kutuplaşma oy veren kitlenin seçim yapmasını etkileyerek onların ne yöne oy vereceklerini yönlendiren seçimler yapmak ve siyasi partileri güçlendirmek bağlamında popülizmin faydalı olduğu düşünmektedir.⁷¹

Çünkü popülistler, referandum ile halkın onayını almak ister ve bu noktadan kendilerine bir meşruiyet yaratırlar. Dolayısıyla Müller'in söylemi ele alınacak olursa, popülizm siyasete katılımı artıran bir olgu değildir. Popülizm, müzakere ve uzlaşma siyasetine karşıtlık göstermekte ve uzlaşma siyasetini yaygınlaştırmamaktadır. Müller'in de belirttiği gibi popülizm, sonucu önceden belli olan iradelere kılıf aramaktadır.⁷² Bunun yanı sıra, sade vatandaş temsil etme gerekçesiyle bu kavramı destekleyenleri siyasetle

⁷⁰ İbrahim Oğulcan Erayman, “Radikal Sağ Popülizm ve Göç Karşıtlığı,” *İçtimaiyat* 6, (2022): 339–357.

⁷¹ Jennifer McCoy, Tahmina Rahman and Murat Somer, “Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Politics,” *American Behavioral Scientist* 62, no. 1 (2018): 16–42.

⁷² İbrahim Oğulcan Erayman, “Radikal Sağ Popülizm ve Göç Karşıtlığı,” *İçtimaiyat* 6, (2022): 339–357.

buluşturmakta ve sade vatandaş siyasete, siyasal yönetime ilişkin destekleyici ya da eleştirel bakış edinmeye yönlendirmekte, sonrasında siyasal katılımı artırmaktadır.⁷³

Bununla birlikte, Latin Amerika’da da iktisadi ve sosyolojik eşitsizlikleri azaltmaya dönük olarak hakça bölüşüm özellikle Peron dönemi Arjantin’inde çok önemli bir örneği oluşturmuştur. Bu noktada bu bağlam üzerinden giderek sosyal adalet ve hakça bölüşüm gibi kavramların geniş halk kitleleri üzerinde kullanılmasıyla sol popülist bir anlayışın ortaya çıkarılması üzerinde demokratik kurumlar popülist liderler tarafından etkisizleştirilmiştir. Bu anlayışla demokratik kurumlar aşındırılmış lider kültü ön plana çıkartılmıştır.⁷⁴ Popülistler, demokratik kurum ve kuralları aşındırarak, daha geniş bir hareket alanı elde etmeye çalışırlar. Kendileri ile aynı çizgide olmayan kurumları ise halkın gözünde düşmanlaştırarak, kendilerine meşruiyet devşirmeye çalışırlar. Popülist yapılar, çoğunlukla kurumsal denetimi ve yapıyı zayıflatmaya çalışır. Erklerin kontrolünü ele geçirmeye çalışırlar. Çoğu örnekte, kitle iletişim araçları ve medya da kontrol altına alınır, parlamento etkisizleştirilir. Bürokrasi bir vesayet aracı olarak görülür ve çoğunlukla devreden çıkartılmaya çalışılır. ABD Başkanı Donald Trump da bu yöntemle sıklıkla başvuran bir siyasetçidir. Anayasa değişikliği ile görev süresini uzatma arzusu da demokratik kurum ve kuralları aşındırılmaya çalışılmasına temel bir örnektir.⁷⁵ Sol popülizmde ise demokratik kurum ve kuralların özellikle Latin Amerika’da Peron ve Chavez gibi liderlerce aşındırıldığı, anayasal ve yasal değişiklikler ile popülist yönetimin kendine alan açtığı sıklıkla görülmüştür. Özellikle Hugo Chavez’in kendi lehine anayasada düzenlemeler yaparak görev süresini uzattığı ve kendine göre anayasal ve yasal kurumları esneterek, yasama, yürütme ve yargıyı kendi çıkarları doğrultusunda tek elde toplamak suretiyle erkler arası dengesizliğe sebebiyet verdiği ve devletin kurum ve kurallarını kendi çıkar ve talepleri doğrultusunda kullandığı örnekler mevcuttur. Nitekim 1999 yılında yapılan anayasa Venezuela’da başkanların yalnızca iki dönem görev yapabilmesini öngörüyordu. Chavez, 2007 ve 2009 yıllarında yapmış olduğu referandumlar ile sistemde değişiklik öngörmüş ve bu değişikliklerin hayata geçirilmesi sonrası, önce 2007 yılında başkanlık süresini uzatmayı

⁷³ Age., 339–357.

⁷⁴ Steven Levitsky and James Loxton, “Populism and Competitive Authoritarianism in the Andes,” in *Comparing Autocracies in the Early Twenty-First Century: Vol. 2, The Performance and Persistence of Autocracies*, eds. Aurel Croissant, Steffen Kailitz, Patrick Köllner and Stefan Wurster (London/New York: Routledge, 2015), 185–214.

⁷⁵ Oliver Milman, “Contempt as Trump claims he can run for third term: ‘This is what dictators do’,” *The Guardian*, 31 Mart 2025, Erişim: 11-12-2025, <https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/31/trump-running-third-term-reactions>.

denemiş fakat başarılı olamamıştır. 2009 yılında ise yapılan anayasa değişikliği referandumu Chavez açısından başarıyla sonuçlanarak sınırsız seçilme hakkı elde etmiştir.⁷⁶

Bu nedenle, popülistlerin demokratik kurumları yalnızca kendi iradelerini güçlendirmek halkın üzerinde bir tahakküm kurmak için araçsallaştırdıkları söylenebilir. Sonraki başlıkta, bu kavramın demokratik kurumlar üzerindeki baskısı konu biraz daha açılarak değerlendirilecektir.

Popülizmin demokratik kurumlar üzerinde baskı kurarak, parlamentoyu etkisizleştirerek, yargıyı ayak bağı olarak gören ve sivil toplum kuruluşlarını da etkisizleştirerek, siyaseti ve demokrasiyi salt sandıkla özdeşleştiren bir anlayışı söz konusudur. Güçlü ve popülist lider tarafından yasama erki etkisizleştirilerek, yürütme erkinin kuvvetlendirilmesi, söz konusu ülkelerin demokratik yapılarına zarar verebilen bir unsur olmakta, zamanla yasama ve yargı erklerinin etkisi kırılmakta ve otoriterleşme eğilimleri ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte, popülistler demokrasiyi bir vesayet odağı olarak görmekte ve bu vesayetten kurtulmaya çalışmaktadır. Bu nedenle, otoriterleşme eğilimleri giderek artar ve bu olgu da demokrasiyi tahrip etmeye başlar. *‘Siyasetçiler, genelde popülist dil kullandıklarını ya da otoriter bir yönetim anlayışı sergilediklerini kabul etmezler. Burada önem taşıyan nokta ise demokrasi kavramının içinde nasıl doldurulduğu ve farklı ülkelerdeki uygulanma yöntemleridir. Popülizm ve otoriterleşme tartışmalarını amaçları ve demokrasi kuramındaki yerleri bağlamında bu minvalde değerlendirmek gerekir.’*⁷⁷

Popülist siyasetçiler, bu noktada, “demokrasinin demokratikleştirilmesi” kavramı üzerinden ilerlerler. Aşağıda, bu kavram üzerine ve popülistlerin demokrasi algısı üzerine değerlendirmeler yapılacaktır.

Popülizmde “demokrasinin demokratikleştirilmesi” kavramının anlaşılması için, liberal demokraside yatay-dikey tartışmasına değinilmesine gerekmektedir. Yatay-dikey tartışması, demokratik temsiliyetin doğrudan ya da dolaylı bağlamda şekillendirilmesiyle alakalıdır. Dikey demokrasi anlayışı, kararların merkeziyetçi bir yaklaşımla alındığı merkezi otoritenin güçlü olduğu bir sistemdir. Yatay demokrasi anlayışı ise sistemin yerelden genele

⁷⁶ Rory Carroll, “Hugo Chávez Wins Referendum Allowing Indefinite Re-Election,” *The Guardian*, 16 Şubat 2009, Erişim: 11-12-2025, <https://www.theguardian.com/world/2009/feb/16/hugo-chavez-indefinite-rule>.

⁷⁷ Obsessed, “Trump: Media Is ‘Enemy of the American People,’” *The Daily Beast*, 17 Şubat 2017, Erişim 20-05-2025, <https://www.thedailybeast.com/trump-media-is-enemy-of-the-american-people>.

doğru sirayet ettiği ve yürütüldüğü bir sistemdir. Bu bağlamda PODEMOS, SYRIZA ve Movimiento al Socialismo (MAS) gibi örnekler daha çok yatay demokrasiyi benimserken, FIDESZ, Trump dönemi Cumhuriyetçi Parti ve Fransa Ulusal Cephe gibi parti ve hareketler dikey demokrasi anlayışını benimsemektedir. PODEMOS gibi örnekler halk meclisleri ile bu yatay demokrasi anlayışının düzgün bir şekilde işlemesi ve işlerlik kazanmasını sağlamaya çalışmışlardır. Bununla birlikte sağ popülist Orban örneği, kararların dikey bir demokrasi anlayışı ile alındığı en temel örnek olarak görülmektedir.

Yatay ve dikey demokrasi anlayışında hesap verebilirlik kavramları farklı şekillerde açıklanmakta ve değerlendirilmektedir. Dikey hesap verebilirlik, toplumun yönetenleri seçimler, kamuoyu yönlendirmesi ve referandumlar yoluyla seçtiği ve değiştirdiği bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımda hesap verebilirliğin daha çok oy eksenli olduğu söylenebilir. Meşruiyetin kaynağı, seçimler ve referandumlar olarak değerlendirilir. Yönetenler “sandık” yolu ile halka karşı hesap verdikleri iddiasındadırlar.⁷⁸

Yatay hesap verebilirlik, devlet içerisindeki demokratik kurumların denetleme yapması, kurumsal engeller ve sınırlamalar ile devlet içerisinde denetim mekanizmalarının sağlıklı bir şekilde kurulması ve işletilmesini temel alır.⁷⁹

1.3.5. Toplum ve siyaset üzerindeki etkileri

İlk sandık çıkış anketlerine göre, sağ koalisyon iktidarının büyük ortağı İtalya'nın Kardeşleri yüzde 27,7'lik oy oranıyla ilk sırada yer aldı. Fransa'da AP seçimlerinde partilerin dağılımına bakıldığında aşırı sağcı Ulusal Birlik Partisi'nin yüzde 31,5 oyla açık farkla ilk sıraya yerleştiği görülmüştür. Avusturya'da ise 2019'da yüzde 17,2 olan oy oranını yüzde 25,5'a yükselten aşırı sağcılar, AP'deki sandalye sayısını 3'ten 6'ya çıkartmıştır.⁸⁰

Bu durum, Avrupa'da yabancı karşıtlığının özellikle Ortadoğulu mültecilerin Avrupa'ya gelmesi tehdidi ve Avrupa'nın kültürel değerlerinin yozlaşacağı kaygısı ile Avrupalı halkların aşırı sağ ve milliyetçi partilere yöneldiğini göstermektedir. Bu olgu İtalya,

⁷⁸ Guillermo A. O'Donnell, “Horizontal Accountability in New Democracies,” *Journal of Democracy* 9, no. 3 (1998): 112–126.

⁷⁹ Guillermo A. O'Donnell, “Delegative Democracy,” *Journal of Democracy* 5, no. 1 (1994): 55–69.

⁷⁹ Scott Mainwaring, David Brinks and Aníbal Pérez-Liñán, “Classifying Political Regimes in Latin America, 1945–2004,” *Studies in Comparative International Development* 36, no. 1 (2001): 37–65.

⁸⁰ Ahmet Öztürk, “Popülizmi Anlamak: Aşırımlar Çağında Siyaset ve Kültür,” *Sosyal Bilimlerde 2020 Gündemi Türkiye ve Doğu Karadeniz* (2020): 275.

Anadolu Ajansı, “Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları Belli Oldu,” 10 Haziran 2024, Erişim: 22-05-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-parlamentosu-secim-sonuclari-belli-oldu/3245181>.

Avusturya ve Fransa gibi ülkelerde her geçen gün artmakta ve giderek artacağı görülmektedir. Bu durumun da yabancı karşıtlığıyla doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Popülizmin, toplum ve siyaset üzerinde yukarıda da fazlaca bahsettiğimiz pek çok etkisi bulunmaktadır. Bu etkiler, toplum üzerinde büyük yankılar uyandırmaktadır. Toplumsal ayrışma popülistlerin en fazla yararlandıkları ve kullandıkları toplumsal etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Siyaset üzerinde ise aşırı sağın bir önceki başlıkta da gösterildiği gibi, oylarının astronomik bir biçimde artması popülizmin siyasete olan etkileri arasında gösterilebilir. Bununla birlikte, toplumda İslamofobi, yabancı karşıtlığı, kültürel ve dini değerle bağlılık artmakta ve toplum giderek daha fazla Avrupa değerlerinden uzaklaşmaktadır. Bu durum Avrupa bütünleşmesi ve AB'nin geleceği açısından büyük kaygı ve kuşklar doğurmaktadır.

1.3.6. Toplumun bölünmesi ve popülizmin “Öteki” algısı

Toplumun bölünmesi ve politik kamplaşma, son yıllarda artış göstermektedir. Özellikle *11 Eylül* sonrası tüm dünya İslamofobi'nin etkisi altına girmiş, özellikle Müslümanlar büyük dışlanma ve tehdit altında kalmışlardır. Bununla birlikte, Avrupa toplumları, insan hakları, demokrasi ve özgürlükler gibi temel Avrupa değerleri olduğunu iddia ettikleri değerleri kendi elleriyle zedelemişlerdir. Bunun sonucunda sağ popülizm yükselmiş ve bir trend haline gelmiştir. Özellikle Ortadoğu'da yer alan halklar potansiyel terörist olarak görülmüş ve toplumda ötekileştirilen unsurlar haline gelmişlerdir. Bu olgu, popülizm kavramının yükselmesiyle doğrudan ilişkilidir. Bu durum, popülistlerin toplum içinde ötekileştirmeyi kullanarak ustaca yükseldiklerinin en önemli kanıtıdır.

Popülizmde “öteki” algısı sıklıkla liderler tarafından kullanılan bir unsurdur. Bu durum da Avrupa'da popülizmin “merkez” siyasetin temel bir unsuru haline gelmesine neden olmuştur.

Popülist siyasetçiler, “öteki” algısını toplumun her kesimine empoze ederek, sanal ya da gerçek düşman yaratırlar. Bu noktada geniş halk kitlelerini kendi istedikleri yönde yönlendirmelerine büyük katkı veren bir faktör olmaktadır. Amerikan toplumunda “öteki” algısı tarihten günümüze siyahiler, sosyalistler, Hispanikler gibi toplum kesimlerinin ötekileştirilmesi ve bu toplum kesimlerinin dışlanarak bu toplum kesimleri üzerinden öteki algısının yaratılması durumu ortaya çıkmıştır. Bu duruma ABD Başkanı Donald Trump'ın ötekileştirici söylemlerle ABD Başkanı olması ve görece gelir gelmez Müslümanların

vizelerini iptal ederek ülkeye girişlerini sınırlandırması, Trump'ın "öteki" algısına iyi bir örnektir.⁸¹ Buradan hareketle, popülist siyasetçilerde öteki algısı oluşturarak siyasetlerini yürüttüğü konusunda bir tümevarıma gitmek mümkün görünmektedir. ABD Başkanı Trump, toplumun çeşitli kesimlerine ötekileştirme ekseninde siyasetini yürüten önemli siyasetçilerden biridir. Buna örnek olarak Trump'ın 2016 yılındaki seçim kampanyasında Meksikalı göçmenlere yönelik olarak gerçekleştirdiği ötekileştirici tutumu verilebilir. Meksika sınırına duvar örme vaadi hem fiziksel hem de zihin kodlarının okunması açısından oldukça önemli ve değerli bir örnektir. Trump'ın göçmenlerin gelişini sınırlandırılması ile Angola-Sakson beyaz Amerikalıları birinci sınıf bir vatandaş olarak gördüğü ve "gerçek halk" olarak değerlendirdiği, diğer toplum kesimlerini ise ötekileştirdiğini göstermesi bakımından önemli bir örnek olarak nitelendirilebilir.⁸²

1.3.7. Popülizmin sosyolojik ve politik dinamiklere etkisi ve sonuçları

Popülizm sosyoloji ve politik dinamikleriyle ele alındığı zaman, toplumu baştan aşağı şekillendirebilme ve bu şekillendirme sonucunda istediği politik ve toplumsal mühendisliği yapabilme noktasında mahir olma gayreti içerisinde olan bir olgudur. Popülizm, toplumları esir aldığı zaman bir toplumun çehresini baştan aşağı değiştirebilme ve kendi siyasetinin kurabilme gücüne sahiptir. Bu durum, pek çok popülist siyasetçide görülmektedir. Örneğin; Chavez kendi sınıfsal doktrini üzerinden gitmek yerine "emperyalizm ile mücadele" adı altında kendi seçki karşıtlığını ve düşmanlarını yaratmış o şekilde iktidarını tahkim etmiştir. Bu noktada Chavez 'in yaratmış olduğu rejimi 21.yüzyıl sosyalizmi olarak adlandırdığını ve bu sosyalizmi Amerika karşıtlığı üzerinden tanımladığını, o şekilde yürüttüğünü söylemek mümkündür.⁸³ Yani, bu noktada Chavez' in yaratmış olduğu düşman (gerçek olma ihtimali olsa bile) ABD olmaktadır. Chavez, bu siyaset üzerinden rejimini inşa etmiş ve ülkesini tek lider olarak yönetmiştir. Bu noktada, çok sayıda popülist siyasetçi bu yöntemi kullanmaktadır. Meloni, Trump ve Le Pen gibi siyasetçiler, popülizmi kullanırken bu yolu izlemektedir. Bu durumda toplumsal ve politik olarak işbu liderlerin yaşadıkları ve

⁸¹ TRT Haber, "Avusturya'da Avrupa Parlamentosu Seçimini Aşırı Sağcı FPÖ Kazandı," 10 Haziran 2024, Erişim: 22-05-2025, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avusturyada-avrupa-parlamentosu-secimini-asiri-sagci-fpo-kazandi-862766.html>.

⁸² Steven Levitsky and Daniel Ziblatt, *How Democracies Die* (New York: Crown, 2019).

Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

⁸³ Murat Ercan, "Avrupa Birliği'nde Yükselen Sağ ve Irkçı Politikalar: 21. Yüzyıl Barış Projesinin Sonunu mu Getiriyor?" *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 61 (2017): 42.

yönettikleri toplumlarda sosyolojik ve politik dinamikleri etkilemektedir. Siyasetin dinamiklerini baştan aşağı yeniden şekillendirmektedir.

2. SAĞ POPÜLİZM: MACARİSTAN ÖRNEĞİ

Bu bölümde, bir sağ popülizm örneği olarak Macaristan FIDESZ iktidarı ele alınacaktır. Bu konuyu derinlemesine ele alabilmek için, Macaristan'ın siyasi yapısına odaklanılacaktır. Bu doğrultuda, Macaristan'da yaşanan çeşitli toplumsal gelişmeleri okuma ve değerlendirme gayreti içinde olunacaktır. İlk aşamada, Orban'ın yönetim anlayışı üzerinde odaklanılacaktır. Bu anlayışın getirdiği çeşitli özellikler de bu bölümün konusu olacaktır.

2.1. Viktor Orban'ın Yönetim Anlayışı ve İdeolojisi

Viktor Orban'ın Macaristan'daki iktidarı, sağ popülizmi anlamak için gerekli olan bazı spesifik özellikleri bünyesinde barındırmaktadır. Viktor Orban özellikle ikinci kez iktidara geldikten sonra, sağ popülizmin çok sayıda özelliğini yönetim anlayışı içerisinde ortaya koymuştur. Bu noktada, Orban'ın yönetim anlayışı içerisinde popülizmin kullanıldığı alanlardan biri olan milliyetçilik çok önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle Orban'ın yeniden iktidara gelişinden sonra Macaristan siyasetinde göçmen düşmanlığı ve ırkçılık önemli bir husus olarak ön plana çıkarılmıştır.⁸⁴ Yerli bir iktisadi anlayışı savunan Orban, milliliğe önem vermektedir.⁸⁵ Orban politik düsturunu dış güçler olarak gördüğü ülkedeki yabancıları ötekileştirmek olarak yansıtmakta ve bu politik anlayışını ülke için bir ölüm kalım meselesi üzerinden ve beka temelli bir anlayışla kurmaktadır. Göçmenleri Avrupa medeniyeti için bir tehdit olarak tanımlamaktadır. Bu doğrultuda karşıt görüşteki siyasetçileri suçlayıcı bir tavır sergilemektedir. 2018 yılında Jobbik Partisi'nin desteğiyle yapılan anayasa değişikliği ile anayasaya ırkçı sayılabilecek maddeler eklenmiştir. Orban, küreselleşme karşıtı bir ulus devlet savunucusu bir siyaset yürütmektedir. Bu doğrultuda göçmenleri hedef almaktadır. *“Küreselleşmenin güçleri bizi kapılarımızı açmaya zorluyor ve biz Macarları ‘Brüksel ırkına’ dönüştürmeye çalışıyor. Bugün küreselleşmenin izinde birçok finans imparatorluğu doğdu. Brüksel’i ve birçok üye devleti esir alan bu finans imparatorluğunun spekülasyonlarıdır. Bizi bu modern kitle hareketiyle, milyonlarca mülteciyle, yeni mülteci istilasıyla karşı karşıya bırakan bu imparatorluktur. Avrupa’yı karışık nüfuslu bir kıtaya*

⁸⁴ Lajos Balogh, “Racist and Related Hate Crimes in Hungary—Recent Empirical Findings,” *Acta Juridica Hungarica* 52 (2011): 296.

⁸⁵ Gabor Scheiring, “The National-Populist Mutation of Neoliberalism in Dependent Economies: The Case of Viktor Orbán’s Hungary,” *Socio-Economic Review* 20, no. 4 (2022): 1597-1623.

Ottó Hieronymi, “The Economic and Social Policies of the Orbán Government—A View from Outside,” *Hungarian Review* 2, no. 4 (2011): 36-50.

Peter Visnovitz and Erin K. Jenne, “Populist Argumentation in Foreign Policy: The Case of Hungary Under Viktor Orbán, 2010–2020,” *Comparative European Politics* 19, no. 6 (2021): 683.

döndürme planı geliştirdiler. Şimdi onlara karşı tek başımıza mücadele ediyoruz."⁸⁶ Bu olay Orban'ın Avrupa değerlerine bağlılığını ve yabancılara yönelik kültürel bakış açısını ortaya koyması bakımından iyi bir örnektir.

Yine Orban'ın izlediği temel politikalardan biri de yukarıda bahsedildiği üzere küreselleşme karşıtlığıdır. Bu politika, yabancı karşıtlığıyla da bağlantılı bir politikadır. Bu politika, milliyetçi bir anlayışla beraber ilerlemektedir. Bu milliyetçilik özellikle bazı noktalarda 'aşırı sağ' olarak nitelendirilmiştir.⁸⁷ Orban'ın anlayışında otoriterliğin önemli bir yer tuttuğu da söylenebilir.⁸⁸

Rejimin kuvvetler arası dengesizliğin bulunmasına dayalı özelliğinden pay edinen bir başka yapı da kati bir şekilde parlamento olmuştur. Yani kuvvetler dengesi bozularak, parlamento etkisizleştirilmiş, daha çok yürütme erki ön plana çıkarılmıştır. Şu kesindir ki, dünyada popülist baskıcı yönetimlerin kontrolünde gerçekleşen "parlamentosuzlaşma"⁸⁹ eğiliminin bu ülkede de yaşandığı söylenebilir. Çok sayıda ülkede de parlamentolar etkisizleştirilmiş ve kuvvetler arasında dengesizlikler ortaya çıkmıştır. Bu örnekte parlamentosuzlaşmaya neden olan gelişmelerin başında ise "Kardinal Yasalar" (Cardinal Laws) gelmektedir. 2012'de yeni anayasa ile yürürlüğe giren bu düzenleme ile "emeklilik, vergi sistemi ve aile hukuku" gibi birtakım değişiklikler ancak 2/3 çoğunluk ile kabul edilebilen kardinal yasalar ile mümkün olabilmektedir. Anayasa değişikliği için gerekli olan çoğunluğa denk olan bu oran FIDESZ'in parlamentoda çoğunluğu kaybetse bile kendi düzenlemelerinin değiştirilmesini engelleme niyetini taşımaktadır. Öyle ki, AP "Kardinal Yasaların", ilerideki parlamento seçimlerini anlamsızlaştıracak/önemsizleştirecek bir risk olduğunu söylemektedir.⁹⁰

⁸⁶ Çağla Oflas, "Trump, Bolsonaro, Orban: Otoriter Dehşet," *Enternasyonal Sosyalizm* 6, (2020): 82-90.

⁸⁷ Joanna Kakissis, "A Discomfort With Western Liberalism is Growing in Eastern Europe," *npr*, 4 Aralık 2021, Erişim: 27-05-2025, <https://www.npr.org/2021/12/04/1058834216/a-discomfort-with-western-liberalism-is-growing-in-eastern-europe>.

⁸⁸ Zeynel Lüle, "Macaristan Demokrasiden Uzaklaşıyor," *Hürriyet*, 13 Mart 2013, Erişim: 27-05-2025, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/macaristan-demokrasiden-uzaklasiyor-22798180>.

⁸⁹ Nancy Bermeo, "On Democratic Backsliding," *Journal of Democracy* 27, no. 1 (2016): 5-19.

Mustafa C. Oğuz, "Populism, Authoritarianism and Deparliamentarization: Russia, Hungary and Poland/Popülizm, Otoriterleşme ve Parlamentosuzlaşma: Rusya, Macaristan ve Polonya," *Reflections On International Relations & Politics & History & Law* 75, (2019).

⁹⁰ Matthijs Bogaards, "De-Democratization in Hungary: Diffusely Defective Democracy," *Democratization* 25, no. 8 (2018): 1481-1499.

Otoriterlik konusunda gerçekten muğlak atıfları olsa bile, otoriter yapılarla yakın olan bir sistem olduğu söylenebilir.⁹¹ Bu noktada otoriterlik veya otoriteryanizmin niteliklerini biraz daha açmak gerekmektedir. Bu noktada “rekabetçi otoriterlik” kavramından bahsedilmesi gerekmektedir. Rekabetçi Otoriteryanizmin, özellikle Rusya ve Belarus gibi ülkelerde ortaya çıkan hibrit bir yönetim modelidir.⁹² Bu modelde, sandık ve seçimler yapılmakla birlikte, tam bir demokratik anlayıştan bahsedilemez. Bu doğrultuda, sandık bir amaç değil araç olarak kullanılmaktadır ve otoriter eğilimler sandık vasıtasıyla meşrulaştırılmaktadır.⁹³ Bu sistem görünüşte demokrasinin olduğu ama adil ve eşit olmayan, demokrasinin ve demokratik kurumların giderek saf dışı bırakılmaya çalışıldığı bir sistemdir.

Otoriterleşme kavramının niteliklerini 4 maddeye ayırmak mümkündür. Asgari çoğulculuğun siyasi partiler ile çıkar grupları üzerinde kısıtlama ve baskılar ile sağlanması; duygusal bağ ile oluşturulan meşruiyet ve bundan kaynaklı olarak rejimi bir zorunluluk olarak görme; politik hareketliliğin asgari seviyede tutulması ve otoriteye karşı hareketlerin engellenmesi; yürütme lehine kullanılan yetki arttırımı ve sıkça değişikliğe gidilen belirsiz yetkiler bu dört başlık olarak sayılabilir.⁹⁴

Son yıllarda otoriterleşme eğiliminin giderek arttığına yönelik olarak, çok sayıda çalışma yapılmaktadır. Uluslararası arenada giderek yükselen sağ popülizm ve otoriterleşme, Orban açısından siyasetin temelini oluşturmaktadır. Macaristan gibi ülkelerde otoriter yapılar giderek daha fazla alan kazanmaktadır.

Otoriterleşme, Macaristan açısından tipik bir özellik olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durum, aşağıdaki satırlarda örneklerle açıklanacaktır. Macaristan’daki otoriterleşme eğilimi, özellikle 2010 yılında Orban’ın yeniden iktidara gelmesiyle giderek daha fazla görünmeye başlamış, günümüze kadar artan bir grafikte devam etmiştir.⁹⁵ Bu süreçte, rejimin

⁹¹ Richard Shorten, *Modernism and Totalitarianism Rethinking the Intellectual Sources of Nazism and Stalinism, 1945 to the Present* (Springer, 2012)

⁹² Steven Levitsky and Lucan A. Way, *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).

Steven Levitsky and Lucan A. Way, *Revolution and Dictatorship: The Violent Origins of Durable Authoritarianism* (Princeton: Princeton University Press, 2020).

⁹³ Adam Przeworski, *Democracy and the Limits of Self-Government* (Cambridge: Cambridge University Press, 2010).

⁹⁴ Attila Ágh, “The Orbán Regime as the ‘Perfect Autocracy’: The Emergence of the ‘Zombie Democracy’ in Hungary,” *Politics in Central Europe* 18, no. 1 (2022): 1-25.

⁹⁵ Economist Intelligence, “Democracy Index” 2024, Erişim: 05-06-2025, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/>.

demokratik yüzünü kısmen de olsa koruyarak iktidarını tahakküm etmiş, sistemi ele geçirmiştir. Ülkesini giderek daha fazla özgürlüklerin kısıtlandığı bir noktaya taşımıştır.⁹⁶

2.1.1 Yabancı karşıtlığı ve popülizmle ilişkisi

Orban'ın yönetim anlayışının bir diğer spesifik özelliği de 'öteki' olarak nitelenen toplum kesimlerine karşı ayrıştırıcı bir anlayış sergilemesidir. Bu konuyu yabancı karşıtlığı üzerinden de ele almak mümkündür. Buna karşın yönetim anlayışının ele alındığı bu başlıkta da bu konuya değinilmiş bulunmaktadır.

Orban'ın yönetim anlayışının 'öteki' algısı, göçmenler, Romanlar gibi kesimlere karşı tezahür etmektedir. *Güçlü bir göçmen karşıtı söyleme sahip olan FIDESZ, kendi Hristiyan ve ulusal kültürlerine, geleneklerine başka bir ırkın, toplumun veya kültürün karışmasını reddetmektedir. Bu bakımdan doğuştancılığı (nativism) benimseyen parti, etnik ve kültürel tartışmaların olmayacağı bir toplum istemektedir ve bu tartışmalara izin verilmeyeceğini belirtmektedir.*⁹⁷

Yukarıda da belirtildiği üzere, ülkede etnik tartışmalara asla izin verilmemekte ve müsamaha gösterilmemektedir. Ülkede belirgin bir antisemitizm de bulunmaktadır. Bu aşamada Budapeşte, Çek ve Alman mühendisler ile Yahudi tüccarlar için bir cazibe merkezi haline geldiği belirtilmiştir. Bu durum imparatorluk içerisinde kapitalizmin dönüştürdüğü ve başlattığı sosyolojik çelişkilerin daha da yükselerek burjuvazi ve köylü kesimi arasındaki farklılıkların giderek artmasına sebep olmuştur. Bu doğrultuda, burjuvazinin yükselmesi sebebiyle kırsal alanda karşıtlıklar ortaya çıkmış ve bunların da önemli bir kısmını Yahudiler oluşturmuştur. Bu da Macaristan'da antisemitizmin kökenlerinin ortaya çıkmasına sebep olmuştur.⁹⁸

⁹⁶ Euronews, "Dünyada Demokratik Ülke Sayısı Azalırken, Otoriter Yönetimlerin Sayısı Artıyor," *Euronews*, 24 Ekim 2022, Erişim: 05-12-2024, <https://tr.euronews.com/2022/10/24/dunyada-demokratik-ulke-sayisi-azalirken-otoriter-hukumetler-artiyor>.

⁹⁷ miniszterelnok.hu, "Prime Minister Viktor Orbán's Speech At The Annual General Meeting Of The Association Of Cities With County Rights," 08 Şubat 2018, Erişim: 05-05-2025, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-annual-general-meeting-of-the-association-of-cities-with-county-rights/>.

⁹⁸ Sefa Kalkan, *Dünyada Yükselen Sağ Popülizm: Macaristan'daki Popülizmin Dinamikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2020.

Yukarıdaki alıntıda kökleri anlatılan antisemitizm, Orban'ın çeşitli sermaye gruplarına bakışında da önemli rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra, diğer etnik unsurlara yönelik hoşgörüsüz ve müsamahasız tavır, katı bir tutum ve baskıcı bir anlayışı ortaya koymaktadır.

2.1.2. Sağ popülizmin “Yabancı” algısı

Sağ popülizm, siyasetini genel olarak, gelenekçi bir anlayış ile sürdürür. Kültürel değerlerin korunması üzerinden bir siyaset kurar ve bu gelenekçi alanı koruma iddiasındadır. Bu nedenle de kültürel değerlerin muhafaza edilmesi, sağ popülizm için oldukça önemlidir. Sağ popülistler, yaklaşan felaketler karşısında, halkın geleceğini güvenceye almanın tek yolunu ayrımcılık (ve buna bina bağlı ötekileştirme) ve şiddet olarak görürler.⁹⁹ Bu nedenle de azınlıklar ve dezavantajlı olarak görülebilecek LGBTİ+ gibi bazı toplum kesimlerine karşı ayrıştırıcı ve ötekileştirici politika ve söylemlerde bulunabilirler.¹⁰⁰

Macaristan da AB karşıtlığı sağ popülist anlayışın toplumsal cinsiyetlere yönelik olarak ortaya çıkmış olan karşıtlığın bu ideolojik nokta ile ortaklaştırıldığı görülmektedir. Bazı tutucu grupların medyanın ve bu toplum kesiminin görüşlerine yakın görüşler içerisinde olan bazı sosyal medya platformlarının desteğini de arkalarına alarak bu politikayı sürdürdükleri söylenebilir. Macaristan toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik olarak sürdürülen politikaları kendi bağımsızlığı ve kültürel yapısı açısından tehdit olarak görmekte ve bunu bir sorun olarak algılamaktadır. Hükümet, kadınların ve azınlıkların özgürlüklerinin kısıtlanmasını temel alan, çocuk sayısının artırılmasını teşvik eden ve kadınları işgücü olmaktan alıkoymaya yönelik politik bir anlayış ortaya koymaktadır. Bu politikaların aileyi kurumunu korumak maksadı ile ortaya konulduğu iddia edilmektedir. Bu doğrultuda bir dizi sosyal ve ekonomik politika hükümet tarafından ortaya konmuş bulunmaktadır. Bu kapsamda, kürtajın bir cinayet olarak nitelendirilmesi önemli bir örnek olmuştur. İzlenen tüm bu politikalar AB'nin bakış açısıyla çelişse de Macaristan yine de bu anlayışını sürdürmektedir.¹⁰¹

Yukarıda alıntıda Macaristan üzerinden verilen örnekle açıklanmaya çalışılan durum, sağ popülist siyasetin hemen hemen bütün örnekleri için geçerli sayılabilecek bir durumu

⁹⁹ Vice, “Where Does ‘Right-Wing Populism’ End, and Fascism Begin?” 31 Ekim 2018, Erişim: 07-12-2024, <https://www.vice.com/en/article/where-does-right-wing-populism-end-and-fascism-begin/>.

¹⁰⁰ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

¹⁰¹ Şebnem A. Baştan, “Popülizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Orban Hükümeti Özelinde Macaristan Örneği,” *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 2 (2021): 132-161.

ifade etmekte ve meseleyi tümevarımcı bir anlayışla ele alınabilecek bir perspektifle ortaya koymaktadır.

Aşağıdaki alıntıda milliyetçiliğin ırkçılığa evrilmesi hususunda tarihsel süreçteki evrimi ile alakalı detaylar verilmektedir.

‘Milliyetçiliğin ırkçılığa evrilen bir formu da “yerlilik/nativism” olarak yabancı literatüre girmiştir. Yapılan literatür taramasında konunun Türkçe yazında ihmal edildiği görülmüştür. Yerlilik aslen milliyetçilik ile yabancı düşmanlığının bir kombinasyonudur. Devletlerin sadece belli yerli bir gruptan oluşması gerektiğini ve yerli olmayan unsurların homojen ulus- devleti tehdit ettiğini savunmaktadır. Bugün yerlilik akımı göçmenlere karşı duruşta net olarak kendini göstermektedir. Avrupalıların çoğu mevcut durumda uluslarının kabul edilebilir etnik ve kültürel çeşitliliği aştığına inanmaktadır. Buna paralel olarak bugün aşırı sağın söylemlerinde belli bir millete mensup olarak doğanların çıkarlarının göçmenlere ve diğer gruplara karşı korunması temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bu ve benzeri söylemler ile yerliliğin yabancı düşmanlığını beslediği ve ondan beslendiği görülmektedir.’ ¹⁰²

Yukarıdaki alıntıda görüldüğü gibi, sağ popülizm politikaları genellikle yerellik ve kültüre değerlerin korunması üzerine kuruludur. Bu kültürel değerlerin tehdit altında olduğu yönünde çeşitli propagandalar yaparak milliyetçiliği kullanırlar. Çoğu popülist lider, bu olguyu yabancı düşmanlığının bir tezahürü olarak kullanır. Yabancı düşmanlığını ise kültürel değerlerin muhafaza edilmesi bağlamında değerlendirir ve gerekli görürler. Sağ popülizmin yabancılara bakışı her zaman bir tehdit algısı üzerine kuruludur. Sığınmacı ve göçmenleri her zaman bir tehdit olarak değerlendirir ve kitlelerin de o şekilde algılamasına çalışırlar.

Göç, Avrupa açısından son derece önemli bir konudur. Eurobarometer’in 2017’deki bir çalışmasına göre, AB vatandaşları üzerindeki tehdit algısında, AB’ye dışarıdan gelen göç, yüzde 40 ila yüzde 82 arasında değişerek ilk başta bulunuyor.¹⁰³ O kadar ki, bu durum, Angela Merkel’in özellikle 2015 sonrası bu hadisede faydacı politikalar sürdürmesine ve hatta bir manada II. Dünya Savaşı’ndan beri parlamentoya giren ilk aşırı sağ partiye kapıları

¹⁰² İtir Aladağ Görentaş ve Buket Özdemir Dal, “Avrupa’da Aşırı Sağ Partiler ve Göçmenlere Yaklaşımları; Seçilmiş Örnekler,” *MSGSÜ Sosyal Bilimler* 2, no. 26 (2022): 295-317.

¹⁰³ Sibel Karabel, “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Popülist Söylem,” *Anadolu Ajansı*, 10 Nisan 2018, Erişim: 8-12-2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupa-da-yukselen-asiri-sag-ve-populist-soylem/1113760>.

açmasına sebebiyet verdi. Ülkede AfD, kurulduğu 2013 yılında avro karşıtlığıyla başlayıp, terminolojisine düzen ve göç karşıtı, AB karşıtı ve İslam karşıtı jargonu da ekledi.

Sonuç olarak, ortaya bu yapıdan beslenen ilginç bir karşıtlık çıkıyor. Dolayısıyla Avrupa'nın dönüşen siyasi iklimi, düzen karşıtı partilerin ve söylemlerin popülerleşmesine uygun bir zemin oluşturuyor. Bu noktada, ilk bölümde de ele alınan yabancı algısının Avrupa'daki seçim sonuçları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Fransa'da hükümetin düşmesi hadisesi de bu duruma bir örnek olarak verilebilir.¹⁰⁴ Bu olayda, sol gruplar ile aşırı sağ birlikte hareket etmiş olsa da bu olayın da Le Pen'in son yıllardaki yükselişi ile bağlantılı olduğu söylenebilir.

*'Bu gelişmeler, ülkede aşırı sağın iktidara gelmesine zemin hazırlayabilir. Marine Le Pen, önceki ikinci tur seçimlerinde "Zaferimiz yalnızca ertelendi." diyerek aşırı sağın güç kazanımını vurgulamıştı. Macron'un istifa etmesi durumunda yapılacak cumhurbaşkanlığı seçiminde Le Pen, favori aday olarak öne çıkabilir. Ancak AB fonlarını usulsüz kullandığı gerekçesiyle yargılanan Le Pen, mart ayında suçlu bulunursa 5 yıl boyunca siyasi görevlerden men edilebilir. Bu durumda, partinin yeni adayı olarak Jordan Bardella ön plana çıkıyor.'*¹⁰⁵

Yukarıdaki örnekler Macaristan'da net olarak gördüğümüz sağ popülizmin Avrupa'daki yansımaları ortaya koyması açısından değerli ve anlamlı örneklerdir. Bu durum, sağ popülizmin etkilerinin geniş bir alana yayılması açısından önemli bir temeli oluşturmuştur. Yine seçim kararı alınan bir başka ülke olan Almanya'da da olan aşırı sağ büyük bir yükseliş içerisinde görünmektedir.¹⁰⁶

Sonuç olarak, yabancı algısının popülist parti ve siyasi hareketlerce olumsuz yönde kullanılarak ve bir tehdit algısı oluşturularak politika üretilmesi, aşırı sağ partilerin popülaritesini arttırmaktadır.

¹⁰⁴ BBC News Türkçe, "Fransa'da Hükümet Düştü, Şimdi Ne Olacak?" 5 Aralık 2024, Erişim: 09-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjwldj6edg7o>.

¹⁰⁵ Nevzat Çelik, "Fransa'da Siyasi Deprem: Hükümetin Düşmesi Ne Anlama Geliyor?" *Anadolu Ajansı*, 5 Aralık 2024, Erişim: 9 -12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/fransada-siyasi-deprem-hukümetin-dusmesi-ne-anlama-geliyor/3413943>.

¹⁰⁶ Euronews, "Almanya, 23 Şubat'ta Erken Seçime Gidiyor," 12 Kasım 2024, Erişim: 9-12-2025, <https://tr.euronews.com/my-europe/2024/11/12/almanya-23-subatta-erken-secime-gidiyor>.

Bu durum Avrupa'daki göç olaylarının artışı ve ülkedeki yabancı karşıtlığının artması sebebiyle sağ popülist partilerin oylarının yükselmesi “Avrupa değerleri” açısından bir aşınma tehdidi oluşturabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2. Orban'ın Yönetim Anlayışı: Halkçılıktan Otokratlığa

1998 yılındaki ilk iktidarı itibariyle başbakan olmasının ardından günümüze kadar olan süreçte zaman zaman ideolojik dönüşümler yaşamıştır. Tarihsel süreçte çizgisinde değişimler meydana gelmiştir. İlk başta, klasik liberal ve Pro-Avrupacı bir çizgideydi. Muhafazakâr bir çizgiye kayışı sonraki yıllarda gerçekleşmiştir.¹⁰⁷ Partinin 1988 yılında bir yurttaş hareketi olarak kurulmasının ardından, liberal bir hareket olarak başlamıştı. Komünizm karşıtı bir hareket olarak doğmuştu. Sonraki süreçte ise muhafazakarlığa bir kayış yaşamıştır.¹⁰⁸

Bir sonraki alt başlıkta, tarihsel süreç detaylı bir şekilde incelenecektir

2.2.1. İktidarının tarihsel gelişim süreci

Komünizm sonrasında, Macaristan Demokratik Forumu (MDF) bünyesinde toplanmış olan Sandor Cosoori, Zoltan Biro gibi çok sayıda aydın, milli bağımsızlığın güçlenmesi ve demokrasiye geçiş şartlarının oluşması gibi konularda ahlaki ve geleneklere saygılı bir milliyetçilik anlayışı ile hareket etmişlerdir.¹⁰⁹ Bu hareketin içerisinde çok sayıda bölünme yaşanmış fakat partileşerek yoluna devam etmiştir. Liberal bir çizgiye sahip olan parti, daha sonrasında muhafazakâr bir çizgiye kaymıştır.¹¹⁰

2002 az bir farkla iktidarı kaybeden Orban, 8 yıl sonra daha güçlü dönmüştü. 2010 yılında yapılan seçimlerde Attila Mesterházy'nin, 2006 yılında ortaya çıkan skandal söylemler¹¹¹, yaşanan ekonomik kriz¹¹², parti içerisindeki dengesizlikler, Mesterházy'nin

¹⁰⁷ Paul Lendvai, “The Transformer: Orban's Evolution and Hungary's Demise,” *Foreign Affairs* 98, no. 44 (2019): 44.

¹⁰⁸ András Bozóki, “The Illusion of Inclusion,” in *Thinking through Transition*, eds. Michal Kopecek, Piotr Wcislik (Budapest: Central European University Press, 2012), 290.

¹⁰⁹ *Age*, s. 5.

¹¹⁰ Sefa Kalkan, *Dünyada Yükselen Sağ Popülizm: Macaristan'daki Popülizmin Dinamikleri*, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2020.

¹¹¹ András Bozóki, “Occupy the State: The Orbán Regime in Hungary,” *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 19, no. 2 (2011): 139–163.

¹¹² János Kornai, *From Socialism to Capitalism: Eight Essays* (Budapest: Central European University Press, 2011), 75.

parti yönetimindeki zafiyetleri¹¹³ ve sola olan güvenin azalması gibi nedenlerin de etkisiyle Orban, muhafazakâr bir kimlikle daha net bir zafer kazanmıştır.¹¹⁴ 2012 yılında ise bir dizi anayasal değişiklik yapılmıştır.¹¹⁵ Bu değişiklikler kimi çevrelerce Orban'ın iktidarını tahakküm etmek için yaptığı değişiklikler olarak nitelendirildi.¹¹⁶ Bu olay sonrası, çok sayıda siyasi otorite tarafından demokrasiden otokrasiye düşürüldü.¹¹⁷ Bu değişikliğin ardından Orban, iktidarını sağlamlaştırmış, otoriter bir yapıyı kurmaya başlamıştır. Avrupa yanlısı bir politika izlemek yerine, Çin, Türkiye, İsrail gibi ülkeler ile yakın ilişkiler içerisine girmiştir. Ayrıca, FIDESZ'in Filistin konusunda İsrail yanlısı bir tutum sergilemesi de dikkate değer bir husustur. Orban yönetimi Hamas'ın "7 Ekim Saldırısı"na yönelik olarak "terör" ifadesini kullanmaktadır. Orban iki devletli çözüme de şüpheyile yaklaşmaktadır. Tüm bunlar Orban'ın İsrail ile geliştirdiği yakın ilişkileri ortaya koymaktadır. Orban, ayrıca yeni paktlara katılım göstermiş, Türk Devletleri Teşkilatı'na (TDT) gözlemci üye olmuştur.¹¹⁸ Bu durum da Türkiye ile geliştirdiği yakın ilişkilere örnek verilebilir.

Orban, Avrupa şüpheciliği ile iktidarını devam ettirmiş, bu yaklaşımını günümüze kadar sürdürmüştür.¹¹⁹ Bu tutumu, son zamanlarda çok sayıda Avrupalı siyasetçi benimsemektedir.¹²⁰ Özellikle Polonya, Macaristan gibi ülkelere giderek artmaktadır. Bu durumun sebebinin son yıllarda artan ulusçuluk ve kültürel değerlerin korunması arzusu olduğu söylenebilir.¹²¹ Bu politikayı devam ettiren Orban, AB ile zaman zaman zıtlamış, ters düşmüştür.¹²²

¹¹³ András Bozóki, "Occupy the State: The Orbán Regime in Hungary," *Debate: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 19, no. 2 (2011): 139–163.

¹¹⁴ BBC News Türkçe, "Macaristan'da Merkez Sağın Büyük Zaferi," 26 Nisan 2020, Erişim: 10-12-2024, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/04/100425_hungary_election.

¹¹⁵ Tarık Demirkan, "Kısıtlayıcı Macar Anayasası Yürürlükte," *BBC News Türkçe*, 2 Ocak 2012, Erişim: 10-12-2024, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120102_hungary_constitution.

¹¹⁶ Serkan Köybaşı, "Macaristan Anayasa Değişikliği Konusundaki Eleştirilere Kulak Asmıyor," *Anayasa Gündemi*, 12 Mart 2013, Erişim: 10-12-2024, <https://anayasagundemi.com/2013/03/12/macaristan-anayasa-degisikligi-konusundaki-elestirilere-kulak-asmiyor/>.

¹¹⁷ Kim L. Scheppele, "How Viktor orbán wins," *Journal of Democracy* 33, no. 3 (2022): 45-61.

¹¹⁸ Türk Devletleri Tekilatı, "Gözlemci Ülkeler," *Türk Devletleri Tekilatı Resmi Web Sitesi*, Erişim: 11-12-2024, <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler/E>.

¹¹⁹ Katya Adler, "Macaristan Seçimleri: Viktor Orban'ın Zaferi AB İçin Neden Kötü Haber?," *BBC News Türkçe*, 4 Nisan 2022, Erişim: 10-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60982284>.

¹²⁰ Euroskepticism, Erişim: 11-12-2024, <https://www.britannica.com/topic/Euroskepticism>.

¹²¹ Statista, "Share of respondents agreeing with statements about the European Union in Poland and Hungary by support for respective governing parties," 1 Ekim 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.statista.com/statistics/1361259/euroskepticism-poland-hungary-2022/>.

¹²² BBC News Türkçe "AB Yönetimi ile Macaristan Arasında 'Barış Misyonu' Gerilimi: Ukrayna Zirvesi Başka Ülkeye Alındı," 23 Temmuz 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/ced35yqpvqpo>.

Orban iktidara gelince ‘milli muhafazakarlık’ adı altında milliyetçi bir politika izlemiştir. Bu politika çerçevesinde Orban, AB’ye üye ülkelerin çok sayıda ulusçu partisi ile birlikte ittifak yoluna gitmiştir. Orban’ın kurduğu bu ittifaka İspanya ve Portekiz katılmış ve ardından Hollanda ve Belçikalı partiler de bu ittifaka dahil olmuştur.

Hollanda’da Geert Wilders ‘ın liderlik yaptığı PVV ile Belçika’da aşırı muhafazakâr Vlaams Belang (VB) Viktor Orban’ın liderliğinde AB karşıtı ‘Avrupa’nın Vatanseverleri’ ittifakına katıldı. Son yapılan AP seçimlerinde Orban’ın önderliğinde kurulan ittifak seçimlere katılmıştır.¹²³

Sonuç olarak, liberal bir siyasi çizgide siyasete başlayan Orban, zamanla muhafazakâr bir yapıya bürünmüştür. Otoriter bir yapı kurmuştur. Popülist sağ uygulamaları da Avrupa bütünleşmesi açısından bir tehdit olarak görülebilir.

2.3. Mülteci Karşıtlığı ve Milliyetçiliğe Bakışı

Orban, mülteci karşıtlığı konusunda çok net ve keskin bir siyaset anlayışını takip etmiştir. Özellikle, Ortadoğu kökenli yabancıların ülkeye girişleri konusunda keskin bir tavır içinde olmuştur. Bu tutumu ile kültürel muhafazakarlığın önemli temsilcilerinden biri olmuştur.¹²⁴ Yukarıda belirtilen ittifak, çeşitli ülkelerden muhafazakâr ve milliyetçi politikaları ön plana çıkaran partilerin oluşturmuş olduğu korumacı bir ittifak olarak nitelendirilebilir. Bu partiler, aynı zamanda Hristiyan değerler konusunda da hassasiyeti bulunan partilerdir.¹²⁵ Orban, Hristiyan değerler konusunu da siyasetinin önemli bir unsuru haline getirmiştir.¹²⁶ Ortadoğu’dan gelen mülteci ve sığınmacılara da özellikle bu yönden bir karşıtlı geliştirmiştir.

¹²³ Sputnik Türkiye, “Orban’ın AB Karşıtı İttifakı Tüm Kıtada Yayılıyor,” 7 Temmuz 2024, Erişim: 10-12-2024, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240707/orbanin-ab-karsiti-ittifaki-kitada-yayiliyor-1085619815.html>.

¹²⁴ Şebnem A. Baştan, “Popülizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Orban Hükümeti Özelinde Macaristan Örneği,” *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 2 (2021): 132-161.

¹²⁵ Gerardo Fortuna, “Bardella, Orban’ın AP’deki Yeni İttifakı ‘Avrupa İçin Vatanseverler’ İttifakının Başkanı Seçildi,” *Euronews*, 8 Temmuz 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://tr.euronews.com/my-europe/2024/07/08/bardella-orbanin-apdeki-yeni-ittifaki-avrupa-icin-vatanseverler-ittifakinin-baskani-secild>.

¹²⁶ Hélène Bienvenu, “How Viktor Orban went From Being an ‘Agnostic Liberal’ to a Defender of Christian Values,” *Le Monde*, 29 Nisan 2023, Erişim: 11-12-2024, https://www.lemonde.fr/en/religions/article/2023/04/29/how-viktor-orban-went-from-being-an-agnostic-liberal-to-a-defender-of-christian-values_6024781_63.html.

Orban "Macarlar korku içinde. Avrupa halkı korku içinde çünkü aralarında bazı başbakanların da bulunduğu Avrupalı liderlerin durumu kontrol altına alamadıklarını görüyorlar" dedi.¹²⁷

Yukarıdaki alıntıdan da anlaşılacağı üzere Orban, mülteciler üzerinden bir tehdit algısı oluşturmakta ve bu algı üzerinden kendisine siyasi alan açmaktadır. Bu olgu da yalnızca Orban açısından değil, bütün sağ popülist liderler açısından son derece elverişli ve kullanılabilecek bir alandır. Bu alanın son derece elverişli şekilde kullanıldığı ise son derece açık bir gerçekliktir.

Sağ popülistler ve Macaristan özelinde Orban, yükselen ulusçuluğu çok iyi değerlendirerek, dini ve milli değerler üzerinden otoriter ve tahakkümcü bir anlayışı inşa edebilmektedir. Bu durum, çok sayıda ülkedeki demokrasi algısını da değiştirmekte ve olumsuz yönde etkilemektedir.

Çoğulcu politik kültüre ve otoriter bir tarihe sahip olan Macaristan'ın Batı Liberalizm'i ile kökünden koparıldığı düşüncesinde olan Orban liberal demokrasinin niteliklerini yalnızca anayasadan çıkarmakla yetinmemiş, toplumun tüm katmanlarında bunu uygulamaya geçirmiştir. Devletin tarafsız karakteri FIDESZ tarafından zedelenmiştir. Parti ile ilişkileri olan kişiler Anayasa Mahkemesi, Merkez Bankası gibi önemli bağımsız kurumlarda görevlendirilmiş ayrıca Anayasa Mahkemesi vatandaşların direkt olarak başvuru haklarını ellerinden almıştır. Politik ve sosyolojik etmenler devre dışı bırakılmış, bütün idari kadrolar FIDESZ tarafından ele geçirilerek parti merkezileştirilip baskıcı bir yapı inşa edilmiştir. Örneğin kamu görevlilerine birtakım sivil toplum kuruluşlarına üyelik mecburiyeti getirilmiştir. Bu yapılar esasen FIDESZ'le bağları olan yapılardır ve sadakatsiz olduğu memurların statüsünün iptaline varan uygulamalar ortaya konmuştur.¹²⁸ Tüm bu süreçte, milliyetçilik ve Hristiyanlık üzerinden etkin bir politika yürütülmüştür.

Orban, bu otoriter yapıyı liberal değerlere karşıtlık üzerinde ve bu değerlerin ülkesini tehdit ettiği iddiasını ortaya koyarak kurmuştur. Bu konuda zaman zaman çeşitli değerlendirmelerde de bulunduğu görülmektedir

¹²⁷ BBC News Türkçe, "Macaristan Başbakanı Orban: Sığınmacılar Hristiyan Kökleri Tehdit Ediyor," 3 Eylül 2015, Erişim: 11 Aralık 2024, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen.

¹²⁸ Fahriye Didem Acar, *Popülizm ve Liberal Demokrasiye Etkileri: Macaristan ve İtalya Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya 2019.

“Belki de Macaristan’da en çok ilgi çeken nokta, bir ulusun 1100 yıldır öz devletinin çatısı altında yaşıyor olması ve bağımsızlığından tek bir parça bile taviz vermemiş olmasıdır. Ya da belki de en ilginç olan şey, bütün Avrupa ilerici liberalizm deryasına bulanmışken, burada mucizevi bir şekilde muhafazakâr bir adanın hayatta kalabilmiş olmasıdır: Liberal dalgalara, Brüksel kasırgasına ve Washington rüzgarına kafa tutan bir “farklılık adası”! Ve bu ayrık ada bunlara meydan okumakla yetinmiyor, hayata tutunuyor, bir de üstüne başarılı oluyor ve zafer bile kazanıyor. Ve tekrar tekrar zafer kazanıyor! Bu farklılık diyarına hepiniz hoş geldiniz.”¹²⁹

Bu açıklamalardan anlaşılacağı gibi, liberal değerlere yönelik olarak net bir karşıtlık taşımaktadır ve liberal değerler açısından bir tehdit oluşturduğunu düşünmektedir.

2.3.1. FIDESZ’in mültecilere bakışı

Orban’ın liderliğini yürüttüğü FIDESZ’in milliyetçilik anlayışı, illiberal demokrasi¹³⁰ anlayışı içerisinde, mağrur ve bağımsız bir ulus ve Hristiyan değerlerinin savunuculuğu ekseninde ortaya çıkmıştır. Bu söylem, ulusun doğasını yeniden tanımlamak amacını taşır.¹³¹

Macarların öz benliklerine sahip çıkmaları ve bunu temel insani değerlerden daha öncelikli görmeleri önem arz etmektedir. Orban ve onun liderliğini yaptığı FIDESZ milliyetçilik konusunda net bir politika izlemektedir. Bu konuda şu sözler oldukça dikkat çekici ve milliyetçilik konusundaki bakış açısının anlaşılması bakımından yol göstericidir.

“Geride kalan 500 yılda imparatorluklar bize boyun eğdiremeyeceklerini sonunda anladılar. Önce Hilal’in (Osmanlı İmparatorluğu) gücü tükendi, sonra İki Başlı Kartal (Avusturya Monarşisi), ardından da Kızıl Yıldız (Sovyetler Birliği) pes etti!” Orban, Macaristan’ın tarihte tüm işgalcilere karşı direndiğini ve sonunda kazandığını

¹²⁹ Serbestiyet, “Orban: İlerici Liberal Dünya Görüşü Başarısız Oldu, Yerine Egemenlikçi Dünya Düzeni Koymak İçin Atlarımızı Hazırlayalım,” 12 Mayıs 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://serbestiyet.com/haberler/ceviriler/ceviri-orban-ilerici-liberal-dunya-gorusu-basarisiz-oldu-yerine-egemenlikci-dunya-duzeni-koymak-icin-atlarimizi-hazirlayalim-166592/>.

¹³⁰ Fareed Zakaria, “The Rise of Illiberal Democracy,” *Foreign Affairs* 76, no. 22, (1997): 22-43.

¹³¹ Martin Penov, “Orban’s Nationalism is a Lesson for Europe,” 12 Kasım 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.thenewfederalist.eu/orban-s-nationalism-is-a-lesson-for-europe?lang=fr>.

vurgulayarak Macarların dayanma gücünün çok yüksek olduğunu, bunun da İstanbul, Viyana ve Moskova tarafından kavrandığını söyledi.”¹³²

Bu açıklamalar da Orban’ın Macar değerlerini siyasetinin çok önemli bir parçası olarak gördüğünü ve bunu siyaseten çok usta bir şekilde kullandığını ortaya koymaktadır. Bu milliyetçilik anlayışı, mülteciler konusunda da çok sert bir tutumu beraberinde getirmektedir. Bu sert tutum, AB ile yaşamakta olduğu zıtlıkların da en temel sebeplerin biri olarak görülebilir. Bu karşıtlık, AB tarafından temel insan haklarına aykırı bir tutum olarak görülmektedir.¹³³

Bu noktada, AB’ye yönelik olarak gerçekleştirilen milliyetçi anlayış ile ülke içindeki anlayışın net paralellikler içerdiği görülmektedir. Bu bağlamda, her iki tutumun birlikte ele alınarak değerlendirilmesi elzem olacaktır.

Yukarıdaki örnekte de bu zıtlışmayı net bir şekilde görebilmekteyiz.

Hükümet, AB yürütme komisyonunu, sınır koruma için harcadığı fonları geri ödemeye zorlamak için yasal yolları araştırdıklarını bildirdi. Macaristan, sığınma hakkı verme konusunda AB'nin kurallarını ihlal ettiği için 220 milyon dolar para cezasına çarptırılmıştı.

Başbakan Viktor Orban'ın özel kalem müdürü Gergely Gulyas, hükümetin, Avrupa İşleri bakanına, bu anlaşmazlığı çözmek için Avrupa Komisyonu ile müzakere etme talimatı verildiğini açıkladı. Macaristan, mülteci ve sığınmacılara koruma sağlama konusundaki kısıtlayıcı politikası nedeniyle uzun süredir AB ile anlaşmazlık içindeydi.”¹³⁴

Macaristan’ın AB Dönem Başkanlığı’na rağmen bu karşıtlık ve gerginlik devam etmiştir. Papa bile, mültecilere yönelik olarak hoşgörülü bir tutum izlenmesi konusunda

¹³² Tarık Demirkan, “Macaristan Başbakanı Orban: Brüksel’i Ele Geçirmekten Başka Çaremiz Kalmadı,” *BBC News Türkçe*, 16 Mart 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgr7ny92yejo>.

¹³³ TRT Haber, “Macaristan'ın Kapıları Mültecilere Kapalı,” 26 Mart 2018, Erişim: 11-12-2024, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/macaristanin-kapilari-multecilere-kapali-357153.html>.

¹³⁴ NTV, “Avrupa’da Göç Krizi: Macaristan AB’ye Dava Açmaya Hazırlanıyor,” 12 Eylül 2024, Erişim: 11-12-2024, https://www.ntv.com.tr/dunya/avrupada-goc-krizi-macaristan-abye-dava-acmaya-hazirlaniyor,_MU-ln2QB0e_RaT63AMjvQ.

Macaristan'ı uyararak, aksi bir tutumun Hristiyan değerleri ile bağdaşmadığını söylemiştir.¹³⁵

Bu başlıkta görüldüğü gibi, Orban ve onun milliyetçilik anlayışı, çoğunlukla muhafazakarlık ile kesişim noktaları bulunan ve otoriterleşmeye de milli ve dini değerler üzerinden ilerleyen bir anlayış olarak nitelendirilebilir. Bu nedenle, sağ popülist anlayışın çok sayıda özelliğini de aynı anda içerisinde barındırdığını söylemek mümkündür. Mülteci karşıtlığı, bu anlayışın temel taşlarından bir tanesidir.

Evrensel değerlerden ziyade, kültürel değerleri önceleyen Orban, ulusun kültürel değerlerinin korunması adına, özgürlükçü yaklaşımı dışlamıştır. Buna mukabil, liberal değerlerin karşısına milli ve dini değerleri koymuş ve liberal değerlere adeta savaş açmıştır.

Sonuç olarak, ülkede de mültecilere, yabancılara farklı etnik ve dini unsurlara yönelik olarak bir karşıtlık mevcuttur, farklı kültürlerle müsamaha gösterilmemektedir.

2.4. Macaristan'ın Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Rolü

Macaristan tarihsel olarak, Büyük Hun İmparatorluğu gibi önemli bir tarihsel imparatorluğa ev sahipliği yapmıştır.¹³⁶ Avar Hanlığı da ataları ve tarihsel olarak önemli bir devlettir. Macar Göçü ve Karpat Havzası'nın fethedilmesiyle resmi olarak Macar ulus kimliği kazanılmıştır. Devamındaki süreçte, Macar Krallığı kurulmuş ve Orta Çağ döneminde giderek güçlenmiştir. Macaristan'ın bir kısmı Osmanlı egemenliğinde kalmış, bununla birlikte Halsburg Hanedanlığı ve Transilvanya Prenslığı kısmen de olsa varlığını sürdürmüştür. Halsburg Hanedanı ve ulusal direniş 17 ve 18. yüzyılda devam etmiş ulusal hareketler görülmeye başlamıştır. Milliyetçiliğin güçlenmesi ile 1848 yılında Macar Devri'mi gerçekleşmiştir. 1867 yılında Avusturya-Macaristan İmparatorluğu kurulmuş ve Avrupa'da büyük bir güç haline gelmiştir. I. Dünya Savaşı'nın mağlupları arasında yer almıştır. I. Dünya Savaşı sonunda Trianon Antlaşması imzalanmıştır. Macar topraklarının büyük bir bölümünü yitirmiş olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğu yıkılarak Macar Krallığı olarak varlığını sürdürmüştür. 1919 yılında kısa süreli Macar Sovyet Cumhuriyeti

¹³⁵ Euronews, "Papa Macaristan'ı Milliyetçilik Konusunda Uyardı: Göçmenleri Dostça Kabul Edin," 28 Nisan 2023, Erişim: 11-12-2024, <https://tr.euronews.com/2023/04/28/papa-macaristani-milliyetcilik-konusunda-uyardi-gocmenleri-dostca-kabul-edin>.

¹³⁶ Zoltán Maróti vd., "The Genetic Origin of Huns, Avars, and Conquering Hungarians," *Current Biology* 32, no. 13 (2022): 2858-2870.

Dániel Gerber vd., "Ancient Genomes Reveal Avar-Hungarian Transformations in the 9th–10th Centuries CE Carpathian Basin," *Science Advances* 10, no. 51 (2024): 6.

kurulmuşsa da 1920 yılında monarşik yapıya geri dönmüştür.¹³⁷ Ancak tam anlamıyla bir krallıktan bahsedilemez. Resmi olarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB)'ye dahil olmamıştır.¹³⁸ Sonrasında, bağımsızlık sürecinde antikomünist çalışma ve karşıt görüşler ile çalkalanmış ve antikomünist düşünceler ortaya çıkmıştır. SSCB'nin dağılmasından sonra, liberal düşünceler daha etkin olmuş MDF bünyesinde birtakım tartışmalar ve fikri mücadele ve gelişmeler yaşanmıştır. Buna mukabil, FIDESZ, László Kövér ve Victor Orban gibi dönemin genç aktörlerinin ateşli bir şekilde savunduğu bağımsızlık mücadelesi çerçevesinde, liberal fikirler etrafında birleşmiş MDF içerisindeki bir grup daha sonrasında genç siyasal aktörlerin oluşturduğu Macar Yurttaş Birliği (FIDESZ) etrafında siyaset yapmaya başlamıştır. Daha sonrasında FIDESZ liberal değerlerden uzaklaşarak özellikle Orban'ın 2010 yılında ikinci kez iktidara gelmesinin ardından milli muhafazakâr bir kimliğe evrilmiştir. Pro-Avrupacı bir siyaset izleyerek siyasi kariyerine başlayan Orban, daha sonrasında muhafazakâr bir siyaset izlemeye başlamıştır. Pro-Avrupacı siyasetten vazgeçmesi sebebiyle ve yeni ittifak arayışları çerçevesinde Türkiye, İsrail ve Çin gibi ülkelerle yakın ilişkiler içerisine girerek, Avrupa ülkeleri ile arasına mesafe koymuştur.¹³⁹

Orban, farklı paktlarla iş birliği içerisine girmiş, yukarıda ismi geçen ülkelerle yakın bir siyaset izlemiştir. Uluslararası alanda TDT ile yakın ilişkiler içerisinde olmuş, daha sonrasında, 2018 yılında TDT'ye gözlemci üye olarak dahil edilmiştir.¹⁴⁰

Macaristan ayrıca 2004 genişlemesiyle birlikte AB'ye girmiş, Doğu Blok'u ülkelerinin Avrupa bütünleşmesine katılması için AB'nin yapmış olduğu genişleme çalışmaları çerçevesinde AB üyesi olmuştur.¹⁴¹ Buna karşın, AB ile daha önce de bahsedildiği gibi birçok konuda büyük bir karşıtlık içerisinde olan bir ülkedir. AB ülkeleri arasında liberal değerleri çok fazla önemsemeyen ve temel insan hakları gibi hususlarda belirli zafiyetleri

¹³⁷ Paul Lendvai, *The Hungarians: A Thousand Years of Victory in Defeat* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003).

¹³⁸ Erik Lessing ve Günter Konrad, *Revolution in Hungary: The 1956 Budapest Uprising* (Budapest, Thames & Hudson, 2006).

Jorg K. Hoensch and Kevin Traynor, *A History of Modern Hungary 1867–1986* (London: Longman, 1988).

¹³⁹ Liliya Ilikova and Aleksandar Tushev, "Right-Wing Populism in Central Europe: Hungarian Case (Fidesz, Jobbik)," *Utopía y Praxis Latinoamericana* 25, no. 12 (2020): 325–332.

¹⁴⁰ Türk Devletleri Tekilatı, "Gözlemci Ülkeler," *Türk Devletleri Tekilatı Resmi Web Sitesi*, Erişim: 11-12-2024, <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler/E>.

¹⁴¹ European Union, "Hungary," Erişim: 11-12-2024, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/hungary_en.

bulunan bir ülke olan Macaristan, bu zafiyetlerine rağmen AB yesi olmuştur. Ayrıca Macaristan, aştıada adı geçen küresel ve bölgesel uluslararası örgütlere de yedir¹⁴².

- Birleştmişt Milletler,
- NATO (Kuzey Atlantik Paktı),
- Avrupa Konseyi,
- Avrupa Güvenlik ve İşt birliği Teştilatı (AGİT),
- OECD, (Ekonomik Kalkınma ve İşt birliği rgt/ Dünya Ticaret rgt (DT)),
- EBRD (Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası),
- IAEA (Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı),
- ILO (Uluslararası alışma rgt),
- IMF (Uluslararası Para Fonu),
- SECI (Güneydoğu Avrupa İşt birliği Girişimi),
- Vişegrad Dörtlüsü (V4)

Bu bölüm kapsamında yapılan değerlendirmeler ve bahsedilen tüm hususlar dikkate alındığında, Macaristan'ın zayıf bir demokrasiye sahip olduğu, kurumsallaşmasının giderek zayıfladığı, giderek otoriterleşen bir ülke haline geldiği, evrensel değerlerden uzaklaştığı ve evrensel değerleri dışladığı ortaya konmuştur.

Tüm bunlara rağmen, Macaristan binlerce yıllık köklü geçmişi ve tarihi bağları çerçevesinde Büyük Hun İmparatorluğu gibi önemli bir devleti geçmişinde barındırması, AB yesi olması, uluslararası arenada birtakım roller üstlenmesi, çeşitli uluslararası örgütlere üyeliklerinin bulunması, Dünya ile belli bir oranda entegrasyonu sağlayabilmiş olması

¹⁴² T.C. Dışışleri Bakanlığı, “Macaristan lke Profili,” Erişim: 11-12-2024, [https://www.mfa.gov.tr/macaristankunyesi.tr.mfa#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%2C%20NATO%2C%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi,G%C3%BCneydo%C4%9Fu%20Avrupa%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Giri%C5%9Fimi\)%2C%20Vi%C5%9Fegrad.](https://www.mfa.gov.tr/macaristankunyesi.tr.mfa#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%2C%20NATO%2C%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi,G%C3%BCneydo%C4%9Fu%20Avrupa%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Giri%C5%9Fimi)%2C%20Vi%C5%9Fegrad.)

sebebiyle yine de uluslararası siyasette önemli sayılabilecek bir aktör ve hem tarihi köklerini korumaya çalışan hem de belli oranda Avrupa ile entegre olmuş bir devlettir.

3. SOL POPÜLİZM: İSPANYA ÖRNEĞİ

3.1. PODEMOS ve Sol Popülizm

Bu bölümde sol popülizm örneklerinden biri olan ve iktidar tecrübesi yaşayan PODEMOS üzerinden sol popülizm kavramı incelenecek ve değerlendirilecektir. PODEMOS, 2008 ekonomik krizinden doğan bir toplumsal hareket olarak ortaya çıkmış, partileşme süreci ise daha sonrasında meydana gelmiştir.¹⁴³ PODEMOS'un partileşme sürecinde çeşitli protestoları örgütlediği görülmüş ve devamında da partileşerek iktidara gelmiştir.¹⁴⁴ Partinin tarihsel olarak, sonraki süreçte iktidarda kalamadığı görülmüştür. Parti, sol popülizmin bir örneği olarak değerlendirilmiştir.¹⁴⁵

Bununla birlikte, PODEMOS 'un siyasi çizgisinde göze çarpan en önemli hususlardan bir tanesi, PODEMOS'un siyaset anlayışının diğer sol partilerden farklılık göstermesidir. PODEMOS'un siyaseti, diğer birçok sol partiye göre farklı bir politik spektrum üzerinde ilerlemektedir.

Yukarıda bahsedildiği gibi, PODEMOS'un siyaseti diğer sol partilere göre farklılık arz etmektedir. Bu noktada, PODEMOS toplumun “öteki” olarak nitelendirilen kesimlerine yönelik olarak pozitif bir politik bakış açısı ile hareket etmektedir. Bu noktada, PODEMOS'un politik olarak konumlandığı yer ile alakalı olarak bazı noktalara değinmek gerekmektedir. PODEMOS, politik olarak konumlandığı nokta itibariyle çevre, kadın hakları gibi alanlarda siyaset üretmekte ve bu alanlarda aktif siyaset yapmaya çalışmaktadır. Partinin seçmen kitlesinin daha çok “beyaz yakalı” olarak nitelendirilen nispeten yüksek gelirli ve eğitilmiş bir kitleden oluştuğu söylenebilir.¹⁴⁶ Bu durum çok sayıda sol harekete göre, PODEMOS'un farklılığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, parti 2008 yılındaki ekonomik kriz sonrası ortaya çıkan kemer sıkma politikalarına karşı bir politika izlemiştir.¹⁴⁷

¹⁴³ Mehmet Tas, “PODEMOS'u Yaratan Hareket: 15-M,” *Birikim*, 2015, Erişim: 12-03-2024, <https://birikimdergisi.com/guncel/7357/PODEMOSu-yaratan-hareket-15-m>.

¹⁴⁴ Giles Tremlett, “The PODEMOS Revolution: How a Small Group of Radical Academics Changed European Politics,” *The Guardian*, 2015, Erişim: 12-03-2024, <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/31/PODEMOS-revolution-radical-academics-changed-european-politics>.

¹⁴⁵ ECPS, “Left Wing Populism,” 23 Haziran 2016, Erişim: 11-12-2024, <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/left-wing-populism/>.

¹⁴⁶ Baybars Külebi, “Podemos Hakkında Bilinmeyenler,” 28 Şubat 2015, Erişim: 11-12-2024, <http://bianet.org/yazi/PODEMOS-hakkinda-bilinmeyenler-162676>.

¹⁴⁷ Cristina Flesher Fominaya, “Beyond the Square: The Legacy of the 15-M Movement,” 20 Aralık 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/beyond-the-square-the-legacy-of-the-15m-movement/>.

Kemer sıkma politikaları sırasında ortaya çıkan protestolardan partileşerek yoluna devam eden PODEMOS, iktidar tecrübesi bakımından sol siyaset adına dikkat çeker bir konuma getirmiştir.

PODEMOS'un ekonomik konulardaki tavrı, kemer sıkma politikasına yönelik tutumu, sol popülizm adına önem arz etmektedir. İspanya 2008 yılında son derece büyük bir ekonomik krizin içindeyken, Ocak 2014'te 30 civarında akademisyen, sanatçı, yazar, gazeteci, siyasal veya toplumsal alandan aktivistin imzasıyla "Hamle yap: öfkeyi politik değişime dönüştür" adıyla bir manifesto yayımlandı. Bu manifesto, PODEMOS'un siyasal ilkelerini açık bir şekilde beyan ettiği ve taleplerini ortaya koyduğu bir metin olmuştur. İş bu manifesto, AB gibi kurum ve kuruluşların yanı sıra, İspanya'daki siyasal sistemin açmazlarını ve krizlerini ortaya koymuş, ayrıca halihazırdaki hükümet ve benzeri yapıların (şirket ve sermaye kuruluşları vb.) yalnızca kendi çıkarlarının öncelediklerini beyan etmiştir. Avrupa'nın güneyinde yer alan halklara yönelik olarak iktisadi bir darbenin yapılmakta olduğu belirtilmiştir. Yukarıda belirtilen banka ve şirketlerin vatandaştan yapılan kesintilerle kamulaştırılmakta olan borçları ödettiği, baskıcı bir anlayışı ortaya koyduğu ve buna karşın, oluşan siyasal tabloda vatandaşın hakkını kimsenin savunmadığı iddia edilmektedir.¹⁴⁸ PODEMOS bu durumu değiştirme ve vatandaşın hakkını savunma iddiasını manifestoda ortaya koymuştur. PODEMOS tüm bunların ışığında farklı bir siyaset geliştirme iddiası ile yeni bir umut olmaya çalışmıştır.

3.2. Diğer Sol Hareketlerle İlişkisi ve "Sol" Algısı

Bu kısımda PODEMOS'un diğer sol hareketlerle ilişkisi ele alınacak ve derinlemesine incelenecektir. Bununla birlikte, PODEMOS'un sol siyaseti algılayış biçimi de bu başlığın konularından biri olacaktır. PODEMOS partileştikten sonra, diğer sol partilerle çeşitli diyalog ve iş birliklerine girmiştir.

2015 Mayıs'ında yapılan belediye seçimlerine kendi ismiyle girmeyi tercih etmeyen parti çeşitli yerel bileşenlerle ittifak kurmuştur. Bu doğrultuda ortak adaylar desteklenmiştir. Bu durumun sonucunda Valencia, Barcelona ve Zaragoza gibi büyük öneme haiz kentlerde büyük bir zafer kazanarak mühim bir başarıya imza atmıştır. 2015 yılının aralık ayında

¹⁴⁸ Atakan Çiftçi ve Sena A. Bergfalk, "Podemos? Arjantin ve İspanya'da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler," *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59-86.

yapılan genel seçimlerde bu parti ve ittifak ortakları %20'lik bir oy oranına ulaşarak üçüncü sıraya yerleşmiştir.¹⁴⁹

Bu noktada da PODEMOS'un siyaset anlayışına değinmek yerinde olacaktır. PODEMOS'un siyaset anlayışı ve izlediği politikaların genel çerçevesi, diğer sol partilere göre oldukça farklıdır. Manifestoyu ortaya koyanlar, açıkça sol siyasetin bir parçası olarak hareket etmekte ve kendilerini o yönde konumlandırmaktadır. Bunun yanı sıra Marksizm'in alışlagelmiş terminolojisinin dışında Mouffe ve Laclau'nun sosyalist strateji hegemonya radikal demokrasi ve popülist teorilerinden hareket ettikleri bir terminoloji kullanmaktadırlar.¹⁵⁰ Sınıf mücadelesini öncelikledikleri bir anlayış yerine vatandaşlar ve siyasal kast arasındaki zıtlıktan söz ediyorlar, nihai amaç olarak ise toplumsal sınıfları ortadan kaldırmayı değil, halk egemenliğini önceleyen bir radikal demokrasiyi kurmayı amaçlıyorlar. Yukarıda belirtilen hususlardan da anlaşılacağı üzere nihai amaç bir sosyalizmi kurmak değil, daha farklı bir demokratik anlayışı inşa etmektir. Buna karşın, kamulaştırma ve borçların silinmesi temelli bugünkü sosyal demokrasinin anlayışını oldukça aşan ve kapitalizm karşıtı bir anlayışı da içinde barındıran, bununla birlikte 1978 İspanya Anayasası'nın da daha ilerisinde bir sistem ve program önermişlerdir.¹⁵¹ Bununla birlikte PODEMOS'un diğer siyasi hareketlerden farklılığını gösteren bir diğer husus da “merkez sağ” ve “merkez sol” anlayışlardan farklı olarak yeni bir ekonomik anlayışı ortaya koymasıdır.

2008 Ekonomik Krizi'nde Avrupa Merkez Bankası (ECB), IMF ve AB Komisyonu'ndan oluşan “üçlü Troyka” kriz yaşayan ülkelere karşı sıkı bir mali disiplin ve “Almanya Modelini” dayatmaya çalışmıştır. PODEMOS'un da içinde bulunduğu bir kısım hareket bu dayatmalara karşı çıkmış ve buna yönelik olarak işçilerin (beyaz yakalıları da dahil) haklarını savunma yönünde çalışmalarda bulunmuştur.¹⁵²

PODEMOS, Marksist temelden ziyade, radikal bir demokrasiyi kurmak amacıyla bir program oluşturmuş ve bu açıdan değerlendirilecek olursa, siyasete yeni bir anlayış getirmek

¹⁴⁹ Atakan Çiftçi ve Sena A. Bergfalk, “Podemos? Arjantin ve İspanya'da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler,” *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59-86.

¹⁵⁰ Anna Marie Smith, *Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary* (London: Routledge, 2012).

¹⁵¹ Atakan Çiftçi ve Sena A. Bergfalk, “Podemos? Arjantin ve İspanya'da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler,” *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59-86.

¹⁵² Wolfgang Streeck, “Why the Euro Divides Europe,” *New Left Review* 95, (2015): 5-26.

Wolfgang Streeck, “The Return of the Repressed,” *New Left Review* 104, (2017): 5-18.

Paul Taggart, *Populism* (Buckingham: Open University Press, 2000).

iddiasıyla ortaya çıkmıştır. Bu açıdan, sınıf temelli bir mücadeleyi esas alan çok sayıda sol parti ve hareketten ayrılmış ve farklılık göstermiştir. PODEMOS'un kökleri M15 ve Indignados protesto hareketlerine dayanmakta olup, ismi kemer sıkma karşıtı eylemlerle ve "occupy" gibi sosyal hareketlerle bağdaştırılmaktadır. SYRIZA'nın ise "aganaktisménos" hareketleriyle ve kemer sıkma karşıtı "occupy" eylemleriyle güçlü bağları vardır. Her iki yeni sol grup da "sessize ses vermiştir". 24 Mayıs 2015'te, yoksulluk ve zorunlu tahliye karşıtı ve Barcelona en Comú (Indignados'un halk hareketlerinden biri) ve PODEMOS dahil diğer solcu radikal partiler tarafından desteklenen aktivist Ada Colau, Barcelona'nın Katalan şehri için seçilen ilk kadın belediye başkanı olmuştur. Bu sol blok, Katalan milliyetçiliğine dahi meydan okumuş, Valencia'nın belediye başkanlık seçimlerini sol-koalisyon seçim bloğu Compromís altında kazanmıştır. Madrid'deki koalisyon, Ahora Madrid, şehir konseyinde 20 senedir en kötü yerel seçim sonuçlarını alan iktidardaki muhafazakâr Halk Partisi'nden (PP) sonra, en büyük ikinci parti konumuna gelmiştir. Esasında, Ahora Madrid, PP'den sonra üçüncü seçilen Sosyalistlerle koalisyon kurma şansına sahiptir. İspanya'nın yeni siyasi aktörleri merkez sağ ve sol partileri mağlup edip, kemer sıkma politikalarına ve neoliberal sistemin iktisadi krizine karşı halkta umut oluşturmuştur. Lakin bu aşırı sol siyasi hayal gücü, aynı zamanda sağcı-popülist hareketlerin de oluşmasına neden olmuştur. Yarattığı "çift yönlü hareket", AB'nin geleceğiyle alakalı iki farklı projenin egemenlik mücadelesinde gözlemlenebilir: Bir yanda, neoliberal AB modeli, öte yanda alternatif sosyalist AB projesi.¹⁵³ Bu durum, siyasette yeni bir paradigmayı ortaya koymaktadır.

Bu paradigma daha çok kentli orta sınıf, "beyaz yaka" profiline uygun ve bu kesimlerin de haklarını savunan, çoğulcu yeni bir anlayışı ortaya koymuştur.¹⁵⁴ Bu nedenle PODEMOS, 2016 seçimlerine katılmak için sol bileşenler ile bir seçim ittifakı kurmuştur. Parti aynı zamanda küreselleşme karşıtı bir yaklaşımı da benimsemektedir.¹⁵⁵ Sonraki süreçte yine çeşitli ittifak ve arayışlara devam etmiştir. 2016 seçimlerinde Halk Birliği ile anlaşmaya varan parti, çeşitli sol partilerin de katıldığı bir platform oluşturmuştur. Fakat bu ittifak, bir başarı yakalayamamıştır. Seçim sonuçları ise merkez partilerin daha da güçlendiğini göstermiştir. Seçimlerde geçici hükümetin başbakanı Mariano Rajoy'un liderliğindeki

¹⁵³ Ömer Tekdemir, "Endülüs' te PODEMOS' un ve Anadolu'da HDP'nin Agonistik Rüyası: Avrupa ve Orta Doğu Halkları için Radikal Yurttaşlık Projesi," *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi* 4, no. 7 (2015): 6-18.

¹⁵⁴ Age.

¹⁵⁵ Wolfram Nordsieck, "Parties and Elections in Europe," (Norderstedt: Books on Demand, 2022).

merkez sağ Halk Partisi 137, Sosyalist Parti 85, sol ittifak PODEMOS 71 ve merkez sağ Ciudadanos (Vatandaşlar Partisi) ise 32 milletvekili kazanmıştır.¹⁵⁶

Bu seçim sonuçları PODEMOS'un düşüşünü net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu noktada analist Gasset 'in de söylediği gibi, bu seçimler “merkez siyasette” büyük bir değişimi göstermiştir. Gasset bu değişimi; çok şaşırtıcı olarak nitelemiş, merkezdeki seçmen ile daha sağda bulunan seçmenlerin bu partinin yükselişinden çekindiğini ve bu nedenle seçim sonuçlarının bu şekilde ortaya çıktığını belirtmiştir. Ancak Gasset, Sosyalist Parti'nin PODEMOS'u desteklemesi gibi bir durumun ortaya çıkması ile PODEMOS'un büyük bir yükseliş gerçekleştirebileceğini söylemiştir.

2016 seçimleriyle ivme kaybetmeye başlayan PODEMOS, sol partilerle ittifak kurarak “Unidas PODEMOS” adıyla sonraki seçimlere katılmıştır. Kasım 2019 seçimlerinde de 36 milletvekili daha kaybederek 35 milletvekili ile İspanya Sosyalist İşçi Partisi (PSOE)'nin koalisyon ortağı olmuştur.¹⁵⁷

PODEMOS, bu başlıkta da belirttiği gibi, sol siyasette farklı bir yere konumlanmış, siyaseti bir sınıf mücadelesi olarak görmemiştir. Alternatif bir sol anlayışı savunmakta ve doğrudan demokrasiyi teşvik etmektedir. Demokrasinin güçlendirilmesi, radikal bir demokrasi anlayışının teşviki, yerel ve bölgesel güçlerin yetkilerinin artırılması ve bu doğrultuda Federalizmin net şekilde bir savunuculuğu PODEMOS tarafından yapılmaktadır.¹⁵⁸ Sol anlayışı Marksist hassasiyetler yerine, radikal demokrasiyi savunduğu bir çerçeveden ilerletmektedir. Özgürlükçü, ilerici bir anlayışta yürüten parti, çevre konusunda da hassastır.¹⁵⁹

Lizbon Antlaşması, 2007 yılında imzalanan şeffaf ve demokratik bir yapıya bütünleşmedeki bütün ülkelerin geçişinin sağlanmasını amaçlayan bir antlaşmadır.¹⁶⁰ AB

¹⁵⁶ Euronews, “İspanya: Son Seçim Sonucu İki Partili Sistemin Daha da Güçlendiğini Gösteriyor,” Euronews, Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2016/06/27/ispanya-son-secim-sonucu-iki-partili-sistemin-daha-da-guclendigini-gosteriyor>.

¹⁵⁷ Euronews, “İspanya'da Seçim: Sosyalistler Kazandı; Aşırı Sağ Oylarını İkiye Katladı,” Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2019/11/11/ispanya-da-secim-sosyalistler-kazandi-asiri-sag-oylarini-ikiye-katladi>.

¹⁵⁸ Ediciones EL PAÍS, “El Federalismo de Podemos,” EL PAÍS, Erişim: 11-12-2025, https://elpais.com/elpais/2015/07/13/opinion/1436802970_502236.html.

¹⁵⁹ Es Noticia, “Programa de Unidas Podemos: feminismo, vivienda y reforma fiscal,” Madrid, Erişim: 11-12-2025, <https://www.madridesnoticia.es/2021/04/programa-electoral-unidas-PODEMOS/>.

¹⁶⁰ Merve Karahan, *Avrupa Birliği'nde Avrupa Şüpheciliği (Eurospecticism)* (Ankara: Mi Yayınları, 2024).

konusunda ise temkinli bir tavrı vardır ve Lizbon Anlaşması'nın kısıtlanması yönünde talebi bulunmaktadır.¹⁶¹

Partinin Filistin'e desteği açıktır ve olayları da “soykırım” olarak nitelendirmektedir.¹⁶² Bu noktada da partinin, Filistin'deki olayların yeterince konuşulmadığı ve bu noktada özgür olunamadığı için hükümetten ayrılması bu konudaki tutumunu net şekilde ortaya koyan unsurlardan biridir.¹⁶³

Sonuç olarak, parti klasik bir sol anlayış yerine, yeni nesil, özgürlükçü temellere dayanan bir sol anlayışı temsil etmektedir. Monarşi ile de iyi geçinen bu anlayış, siyasette farklı bir akımı temsil etmektedir.¹⁶⁴

3.3 Mültecilere Bakışı ve Milliyetçilik Algısı

Partinin, milliyetçiliğe bakışı ve farklı yönlerden ele alınması gereken bir husustur. Parti, Katalonya'nın İspanya'ya bağlı olarak kalmasını savunmaktadır. Bununla birlikte, referandum isteyenlerin iradesine saygı duyma yönünde bir politika izlemektedir.¹⁶⁵ Parti, çokuluslu bir yapıyı savunmaktadır ve ülke içerisinde birliğin bu şekilde sağlanmasından yanadır.¹⁶⁶ Partinin mültecilere bakışı ise genel anlamda pozitiftir.

İspanya'da muhalefet partilerinden sol tandanslı PODEMOS hareketinin lideri Ione Belarra ülkedeki önemli problemlerden biri olan göçmen sorununa karşı çok farklı bir bakış açısı içerisindedir. Göçmenlerin ülkede kalmasını ve kültürlerini özgür bir biçimde yaşamaları gerektiğini savunmaktadır. Bununla birlikte, PODEMOS'un temel siyaseti farklılıklara saygı, çok kültürlülüğün korunması ve yaşatılması ve göçmenlerin kendi kültürlerini özgürce yaşadıkları bir sistemde İspanya'ya entegrasyonu temelinde bir

¹⁶¹ La casa de mi tia, “Documento Final Del Programa Colaborativo,” Erişim: 11-12-2025, <https://www.lacasademitia.es/articulo/politica/podemos-documento-final-programa-colaborativo/20150121080058038627.html>.

¹⁶² Şenhan Bolelli, “İspanya'da Podemos Lideri Belarra, İsrail'e Karşı Uluslararası Toplumun Pasifliğini Eleştirdi,” *Anadolu Ajansı*, 10 Eylül 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-podemos-lideri-belarra-israile-karsi-uluslararasi-toplumun-pasifligini-elestirdi/3326590>.

¹⁶³ Alyssa McMurtry, “Podemos Party, a Fierce Critic of Israel, Leaves Spanish Government,” *Anadolu Ajansı*, 05 Aralık 2023, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/en/europe/PODEMOS-party-a-fierce-critic-of-israel-leaves-spanish-government/3074167>.

¹⁶⁴ Sol, “Podemos'un 'Yepisyeni' Solculuğu...,” Erişim: 11-12-2025, <https://haber.sol.org.tr/dunya/PODEMOSun-yepisyeni-solculugu-120393>.

¹⁶⁵ Elsa García de Blas, “Podemos: Catalan Independence Vote Would Be “Legitimate Mobilization,” *EL PAÍS*, 26 Mayıs 2017, Erişim: 11-12-2025, https://english.elpais.com/elpais/2017/05/26/inenglish/1495798999_041436.html.

¹⁶⁶ Hisham Aidi, “Podemos and the Catalan Cause,” *Al Jazeera Media Network*, 25 Haziran 2025, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aljazeera.com/opinions/2015/6/25/PODEMOS-and-the-catalan-cause>.

politikayı savunmaktadır. Bu noktada PODEMOS'un çokkültürlülük kapsamında Filistin sorununda da yine kapsayıcı bir anlayışı temel aldıkları açıktır. Bu noktada buna karşı fikirleri savunan diğer parti oluşum ve hareketleri de ırkçılık ve dışlayıcılık ile suçlamaktadır. Bir bakıma İspanya'da bir ırkçılık sorunu olduğunu iddia etmektedir. Bu sorunun giderilmesi için, ırkçılık karşıtı adımların atılması ve tedbirlerin alınması gerektiğini savunmaktadır. Bu yönde cesur adımların atılması gerektiği düşüncesi içerisinde.

Parlamentoda yapılan görüşmedeki konuşmasında hükümeti sert bir dille eleştirmiş ve sağ tandanslı Halk Partisi ile aşırı sağcı Vox'u ırkçılık ve şiddeti teşvik etmek ile suçlamış ve Vox'un halkı kışkırtmaktan sorumlu olduğunu savunmuştur.¹⁶⁷ Parti, göçmen karşıtlığını "ırkçılık" olarak nitelemektedir. Bu konuyu anlamak için önce "ırkçılık" kavramını tanımlamak yerinde olacaktır. Irkçılık, literatürde "Biyolojik Irkçılık", "Kültürel Irkçılık", "Renk Körü Irkçılık" ve "Sistemik Irkçılık" gibi çok farklı tanımlamalara sahip olan bir kavramdır.¹⁶⁸ Biyolojik yani Klasik Irkçılık, 19. yüzyılda ortaya atılmış ve ırkların biyolojik olarak birbirinden farklı ve bazı ırkların bazı ırklara göre üstün olabileceği şeklinde tanımlanmaktadır. Kültürel Irkçılık, biyolojik farklılıkları önemsemek yerine kültürel farklılıklara odaklanmaktadır.¹⁶⁹ Göçmen, sığınmacı ve mülteci karşıtı söylemlerde kültürel ırkçılığın çok belirgin bir yer tuttuğu söylenebilir. Renk Körü Irkçılık, ırkı görmezden geldiğini söyleyen ancak yapısal eşitsizlikleri doğal ve kişisel tercih gibi tanımlayan ırkçılık yaklaşımıdır.¹⁷⁰ Sistemik Irkçılık ise, bireylerin niyetlerinden arı olarak kurumların işlemesi, kanunlar, politikalar ve çeşitli normlar vasıtasıyla çeşitli grup ve yapıların sistematik olarak dışlanması ve dezavantajlı hale getirilmesini içeren yaklaşımdır.¹⁷¹

PODEMOS, göçmenleri kurban şeklinde nitelemektedir ve onların onurlu kişiler olarak görüldüğü bir düzeni savunmaktadır. Bu da PODEMOS'un yukarıda tanımlamaları yapılan ırkçılık yaklaşımlarını benimsemediği iddiasını ortaya koymaktadır. Bu nedenle göçmenlerin, üstenci bir sistemden ayrışması ve oy kullanma hakları da dahil olmak üzere

¹⁶⁷ Independent Türkçe, "İspanya'da Muhalif Lider, Hükümetin Göçmen Politikasını Eleştirdi: "Bizi Endişelendirmesi Gereken Yabancılar, Kayıkla Gelenler Değil", 27 Ağustos 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.indyturk.com/node/744122/d%C3%BCnya/i%CC%87spanyada-muhalif-lider-h%C3%BCK%C3%BCmetin-g%C3%B6%C3%A7men-politikas%C4%B1n%C4%B1-ele%C5%9Ftirdi-bizi>.

¹⁶⁸ Oliver Michael ve William Howard, *Racial Formation in the United States* (New York: Routledge, 2014).

¹⁶⁹ Kimberlé Crenshaw, Neil Gotanda, Gary Peller ve Kendall Thomas, ed., *Critical Race Theory: The Key Writings that Formed the Movement* (New York: The New Press, 1995).

¹⁷⁰ Eduardo Bonilla-Silva, *Racism Without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in America* (Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2021).

¹⁷¹ David Theo Goldberg, "The Racial State," in *A Companion to Racial and Ethnic Studies*, eds. David Theo Goldberg and John Solomos (Malden, MA: Blackwell Publishing, 2008).

kendilerini insanca yaşatabilecek siyasi haklara sahip olmaları gerektiği düşüncesindedir. Ayrıca parti, koalisyon döneminde ülkeye düzensiz giriş yapan göçmenlerin kayıt altına alınmasını ve insan olmalarından kaynaklı olarak ortaya çıkan temel haklarını korumak istemiştir.¹⁷²

Partinin politik düzleminde göçmen hakları önemli bir yer tutmaktadır. Bu noktada partinin tutumun son derece kapsayıcı olduğu söylenebilir. Parti, Fas'tan İspanya'ya yönelik olarak gerçekleşen düzensiz göçlerin durdurmasına karşı çıkmaktadır.

*PODEMOS'un lideri ve Çalışma ve Sosyal Ekonomi Bakanı Yolanda Diaz, "Melilla'dan gelen görüntülerden şok oldum. Haksız yere hayatlarını kaybeden tüm insanların yakınlarına başsağlığı diliyorum. Yaşananların ne olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır. İnsan haklarına saygılı bir göç politikasına her zaman destek vereceğim." dedi.*¹⁷³

Parti, insani bir göç politikasını destekleme görüşündedir. Tüm İspanya'da, PODEMOS'un yer aldığı belediyelerden üniversitelere kadar "Bienvenidos Refugiados!" (Mülteciler hoş geldiniz) yazılı afişler asılmıştır. Bu bağlamda farklılıklara saygılı ve herkesi kendi kimliği ile kabul eden bir anlayış içerisinde olduğu söylenebilir.

Hatta 2019 yılında PSOE ile anlaşmazlığa düşmüştür. İki parti, göç konusunda dönemin İçişleri Bakanı Fernando Grande Marlaska'nın katı tutumu nedeniyle anlaşmazlığa düşmüş ve gerginlik yaşamıştır. Bu nedenle haftalarca tırmanan bu gerginlik, düzensiz banliyölerde çok büyük bir yükseliş görülmesi nedeniyle belgesiz olan bu göçmenlerin Moritanya'ya gönderilmesi talebi dolayısıyla gerçekleşmiştir. Bu durum koalisyonda büyük bir ayrışmaya yol açmıştır.¹⁷⁴ Bu durum PODEMOS'un bu konudaki keskin tavrını ortaya koymaktadır

¹⁷² Okdiario, "PODEMOS Pide Que Los Inmigrantes Marroquíes Puedan Votar En Las Próximas Municipales," 2 Haziran 2022, Erişim: 03-04-2025, <https://okdiario.com/espana/podemos-pide-que-inmigrantes-marroquies-puedan-votar-proximas-municipales-9172600#close>.

¹⁷³ Şenhan Bolelli, "Fas'tan İspanya'ya Geçmeye Çalışırken Ölen Düzensiz Göçmen Sayısının 37 Olduğu İddia Edildi," *Anadolu Ajansı Dünya*, 26 Haziran 2022, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fastan-istryanyaya-gecmeye-calisirken-olen-duzensiz-gocmen-sayisinin-37-oldugu-iddia-edildi/2622918>.

¹⁷⁴ María Martín, "Spain's Coalition Government Clashes Over Immigration Crackdown," *EL PAÍS*, 20 Şubat 2020, Erişim: 11-12-2025, <https://english.elpais.com/politics/2020-02-20/spains-coalition-government-clashes-over-immigration-crackdown.html>.

PODEMOS, İspanya'daki tüm farklılıklara kapsayıcı bir anlayışla bakmakta ve tüm etnik kültürel ve dinsel unsurları bir zenginlik olarak gören anlayışı ile farklı bir siyaset anlayışını ortaya koymaktadır. PODEMOS bu farklılıkları ekonomik eşitsizliklerin ve zorlukların karşısında durduğu gibi aynı kararlılıkla savunmakta ve İspanya'nın tüm renklerini kapsadığını iddia etmektedir. Bu doğrultuda çoğulculuğu temel almaktadır. Sonuç olarak PODEMOS Neoliberal politikalara karşı uzlaşmacı çoğulculuk yerine, farklılıkları ön plana çıkaran çatışmacı bir çoğulculuk biçimi olan "agonistik çoğulculuk"¹⁷⁵ ile hareket etmekte ve bütün farklılıkları bir mozaik halinde birleştirerek neoliberalizme karşı bir politika yürütme amacında olmuştur.¹⁷⁶

Bu başlık altında da net şekilde net bir şekilde görüldüğü üzere PODEMOS'un siyaseti milliyetçilik, yerine kapsayıcı bir demokrasi ve cumhuriyet anlayışını hedeflemektedir. Partinin göçmenlere bakışı da bu bağlamda oldukça kapsayıcıdır. Bu bölümde, daha önce iktidar tecrübesi de yaşamış olan PODEMOS çeşitli başlıklar üzerinden değerlendirilmiştir. İlk başlıkta PODEMOS ve sol popülizm hakkında genel bilgiler verilmiştir. İkinci başlıkta sol partiler ile ilişkisi ele alınmıştır. Bununla birlikte kurduğu koalisyonlar ve girdiği ittifaklar aktarılmıştır. Son başlıkta da milliyetçiliğe bakışı ve göçmenlere yönelik tutumu değerlendirmiştir.

Bu bölüm kapsamında yapılan değerlendirmeler ve bahsedilen tüm hususlar dikkate alındığında, PODEMOS'un; farklı bir sol anlayışı temsil ettiği, özgürlükçü bir anlayışı temel aldığı, kapsayıcı bir cumhuriyet anlayışını hedeflediği ve göçmenler konusunda da kapsayıcı bir tavırda olduğu ortaya konulmuştur.

3.4. İspanya'nın Tarihsel Gelişimi ve Uluslararası Rolü

İspanya, Antik Çağda İber Yarımadası'nda Kartacalılar, Fenikeliler ve Romalılar aracılığıyla kolonize edilmiştir. Roma egemenliği MÖ 218 ile MS 5. Yüzyıl arasında hüküm sürmüştür. Bu dönemde Romalılar vasıtasıyla Hristiyanlık, Roma Pagan kültürü ile harmanlanarak yayılmıştır. 5. ve 8. Yüzyıl'da Germen Krallıkları kurulmuştur. 711-1492 yılları arası Endülüs Emevileri hüküm sürmüştür. Bu dönemde Tarık Bin Ziyad komutasındaki Emevi Ordusu Vizigot Krallığı'na karşı zafer kazanmış ve İber Yarımadası'nı

¹⁷⁵ Mark Wenman, *Agonistic Democracy: Constituent Power in the Era of Globalisation* (Cambridge: University Press, 2013).

¹⁷⁶ Ömer Tekdemir, "Endülüs' te PODEMOS' un ve Anadolu'da HDP'nin Agonistik Rüyası: Avrupa ve Orta Doğu Halkları için Radikal Yurttaşlık Projesi," *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi* 4, no. 7 (2015): 6-18.

fethetmiştir. Bu dönemde İslam, İber Yarımadası (günümüzde İspanya ve Portekiz)’nda yayılmış fakat Endülüs Emiri III. Abdurrahman zamanında 1031 yılında devlet ve ordudaki bozulmalar sebebiyle ortaya çıkan iç karışıklıklarından dolayı Kastilya Krallığı’na yenilerek yıkılmıştır.¹⁷⁷ Endülüs Devleti’nin yıkılmasında sonra İslam egemenliği sırasıyla Beylikler (Mülûkû’t-Tavâif) Dönemi, Murabıtlar Dönemi, Muvahhidler Dönemi ve Gırnata (Granada) Sultanlığı (Ben-i Ahmer Devleti olarak da geçer) Dönemi’nde bir süre daha devam etmiş ve 1492 yılında Endülüs’te İslam egemenliği tam olarak ortadan kalkmıştır. Müdeccenler ve Moriskolar Dönemi’nde ise tamamen silinmiştir. Coğrafi keşifler döneminde Granada’nın Hristiyanlar tarafından tekrar ele geçirilmesi ile birlikte Hristiyanlaşma faaliyetleri tamamlanmış ve bu dönemde gerçekleştirilen coğrafi keşifler önemli tarihi olaylardan biri olmuştur.¹⁷⁸ Sırasıyla çeşitli hanedanlar (Habsburg ve Bourbon Dönemleri) egemen olmuş ve yıkılmıştır. 19. Yüzyıl’da Monarşi ile muhafazakar ve liberaller arasında sürekli çatışmalar meydana gelmiş 20. Yüzyıl’da ise Cumhuriyet ilan edilmiştir.¹⁷⁹ Bu dönemde sosyal reformlar yapılmıştır ve politik kutuplaşmanın da üst düzeyde olduğu bir dönemdir. İspanya iç savaşı bu dönemde çıkmıştır. Franco’nun (ünlü faşist diktatör) iktidarı 1975 yılına kadar sürmüştür. Franco’nun ölümünün ardından 1978 yılında yeni anayasa yapılmış ve İspanya Parlamenter Monarşi ile yönetilmeye başlanmıştır. 1986 yılında Avrupa Topluluğu’na (sonradan AB’ye evrilecek) üye olmuştur.¹⁸⁰ 2019 yılına kadar PP ve PSOE partilerinin çeşitli dönemlerde iktidara gelmesi ile devam etmiş olan İspanya siyaseti 2019 yılında PSOE-PODEMOS ortaklığı ile yoluna devam etmiştir.¹⁸¹ Ayrıca İspanya, aşağıda adı geçen küresel ve bölgesel uluslararası örgütlere de üyedir.¹⁸²

- AB,

- BM ve bağlı kuruluşları (BM Güvenlik Konseyi geçici üyesi 2015-2016),

¹⁷⁷ Henry Kamen, *Spain, 1469–1714: A Society of Conflict* (London: Routledge, 2014).

Robert A. Fletcher, *Moorish Spain* (Berkeley: University of California Press, 1993).

¹⁷⁸ John H. Elliott, *Imperial Spain: 1469–1716* (London: Penguin UK, 1990).

Henry A. F. Kamen, *Empire: How Spain Became a World Power, 1492–1763* (New York: HarperCollins, 2003).

¹⁷⁹ Paul Preston, *Spanish Civil War: Reaction, Revolution and Revenge* (New York: W. W. Norton & Company, 2007).

¹⁸⁰ Paul Preston, *Juan Carlos. Steering Spain from Dictatorship to Democracy* (New York: W. W. Norton & Company, 2004).

¹⁸¹ José Rama, Guillermo Cordero ve Piotr Zagórski, “Three is a Crowd? PODEMOS, Ciudadanos, and Vox: The End of Bipartisanship in Spain,” *Frontiers in Political Science* 3 (2021): 688130.

¹⁸² T.C. Dışişleri Bakanlığı, “İspanya Büyükelçiliği,” Erişim: 12-12-2025, <https://www.mfa.gov.tr/ispanya-kunyesi.tr.mfa>.

- NATO,
- Avrupa Konseyi,
- OECD,
- AGİT,
- AiB (Akdeniz İçin Birlik),
- OEI (İber-Amerika Devletleri Örgütü)

4. SAĞ VE SOL POPÜLİZM ÖRNEKLERİNİN KARŞILAŞTIRMALI İNCELENMESİ

Bu bölümde, Macaristan ve İspanya örnekleri karşılaştırmalı bir şekilde ele alınacaktır. Ayrıca, sağ ve sol popülizmin benzerlik ve farklılıkları değerlendirilecektir. Macaristan ve İspanya örnekleri sağ ve sol popülizmin tipik özelliklerini ortaya koyacaktır. Bu bölümün sonunda ise, sağ ve sol popülizm hakkında daha detaylı bir inceleme yapılmış olunacaktır.

4.1. Sağ Popülizm: Orban ve Macaristan Örneği

4.1.1. Sağ popülizmin liderlik algısı

Bu başlıkta, sağ popülizmin liderlik algısı değerlendirilecektir. Macaristan örneği üzerinden yapılacak olan bu değerlendirmede, tümevarım yöntemi ile sağ popülizmin liderlik algısının spesifik özellikleri ele alınacaktır.

Sağ popülizm, genellikle bir lider etrafında kümelenerek ortaya çıkan ve “lider kültü” üzerinden ilerleyen bir yaklaşım içerisindedir.¹⁸³ Bu noktada, sağ popülizmin “liderlik kültü” üzerinde biraz durmak gerekmektedir.

*Toplum etnik ve dini nedenlerle bölünmüşse, o zaman toplumun çoğunluğunu oluşturan etnik çoğunluğunu, dini ve kültürel çoğunluğunu oluşturan çevrelerin içinden koruyucu lider, hakkımızı koruyacak, esas kimliğimizi koruyacak lider arayışı başlar.*¹⁸⁴

Sağ popülizmin liderlik algısı güçlü lider anlayışı etrafında şekillenen bir anlayış olarak nitelendirilebilir. Bu noktada, sağ popülizmin önemli unsurlarından biri olarak, “karizmatik otorite” anlayışının oldukça belirleyici bir unsur olduğu söylenebilir. Otoritenin liderin karizmasından kaynaklandığı örgütlenme biçimi olan karizmatik otorite, ilk olarak Max Weber tarafından ortaya atılmıştır.¹⁸⁵ Bu noktada, sağ popülizmin karizmatik otoriteye dayanan yönetim anlayışından biraz bahsetmek gerekmektedir. Bu

¹⁸³ Daniel Leese, “Rituals, Emotions and Mobilization: The Leader Cult and Party Politics,” in *In The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship*, eds. Paul Corner and Jie-Hyun Lim (London: Palgrave Macmillan UK, 2016), 217-228.

¹⁸⁴ Perspektif, “Popülizmin Temeli Lider Kültü,” 26 Haziran 2021, Erişim: 12-12-2024, <https://www.perspektif.online/populizmin-temeli-lider-kultu/>.

¹⁸⁵ Christopher Adair-Toteff, “Max Weber’s Charisma,” *Journal of Classical Sociology* 5, no. 2 (2005): 189–204.

kavram, Macaristan gibi çok sayıda ülke ve lider için kullanılmaktadır. Sağ popülizmin liderlik algısı, daha çok güçlü ve muktedir bir lider kültü üzerinden ilerlemektedir.

Popülizm için basitleştirici ve güçlendirici bir nokta da karizmatik liderlerdir. “Halk” ve “diğerleri” kutuplaşması sonrasında halkın lider ile iletişimini engelleyecek veya düzenleyecek her türlü şahıs ve yapının ortadan kaldırılması amaçlanır.¹⁸⁶ Popülizmin liberal demokrasilere karşı yaklaşımının altındaki ana neden tam olarak budur. Popülizm, liberal demokratik anlayış ile demokratik kurumlar noktasında ayrışır. Liberal demokrasi anlayışı demokratik kurum ve kuralları ortaya koymak ve işletmek üzerine kuruluyken, karizmatik otoriteden kaynaklı popülist siyaset anlayışı ise geniş halk kitleleriyle “karizmatik lider” arasında hiçbir aracı veya öncü kurum ya da yapının olmasını arzu etmez.¹⁸⁷ Popülizmde oldukça ciddi bir ötekileştirme ve temsil süreçlerine karşı olumsuz bir yaklaşım vardır. Çoğulculuk karşıtı ve ötekileştirici anlayış ile dışlanan ve hatta şeytanlaştırılan diğer kesim önemsiz kitleyi oluştururken, asıl hedeflenen şey, halkın kendini önemli hissetmesini sağlamaktır. Devamında halka ona daha önce verilmediği iddia edilen makam, mevki ve ekonomik imkanların sağlanması vaat edilmekte ve amaçlanmaktadır.¹⁸⁸ Bu bağlamda, karizmatik otoritenin popülizm için kitlelerin kurtuluşu adına bir görev yapan bir kahraman olarak ortaya çıkan bir kurtarıcı olarak algılandığı söylenebilir.

Emir talimat düzleminde lidere en sadık ve itaatkar şahıslar bilhassa seçilerek görevlendirilirler. Bu sebeple parti politikaları bazen gündem olsa da gerçek anlamda çoğunlukla önemsiz ve karizmatik liderin yönlendirmesi doğrultusunda hareket edilir.¹⁸⁹ Çoğu vakada Orban örneğinde olduğu gibi partinin lider odaklı hareket ettiği görülebilir. Orban’ın liderliği, yaratılan liderlik kültü ile pekişmiş ve siyasetteki ilk dönemlerinden farklı bir liderlik anlayışı sonraki dönemlerde ortaya çıkmıştır.

Popülizmin politik sisteme yönelik etkilerini anlayabilmek için öncelikle literatürde popülizmle ilgili müşterek özellik, parametre, karakter gibi genel tespitlere vurgu yapmak gerekmektedir. Bu özellikler ülkelere ve hareketlere göre değişebilmekle birlikte

¹⁸⁶ William Mazzarella, “Populist leadership and charisma,” in *Research Handbook on Populism*, eds. Yannis Stavrakakis and Giorgos Katsambekis (London: Edward Elgar Publishing, 2024), 291-302.

¹⁸⁷ William A. Galston, “The Populist Challenge to Liberal Democracy,” *Journal of Democracy* 29, no. 2 (2018): 5-19.

¹⁸⁸ Atuf Çiçekli ve Aylin Çiçekli, “Demokrasinin Güncel Tehdidi: Popülizm,” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 48 (2022): 199-220.

¹⁸⁹ Age.

umumiyetle dile getirilen hususlardır. Popülizm, otoriterlik gibi önemli bir kavramla doğrudan bağlantılıdır. Seçimleri oldukça önemseyen ve bu noktadan meşruiyet devşiren popülist siyaset, zamanla kurumsallaşmış liberal demokrasi anlayışının zedelenmesine ve popülizmin egemen olduğu ülkelerde liberal demokrasi kurumlarının sarsılmasında yol açabilmektedir. Bu durum, güçler ayrılığı ilkesinin zedelenmesine ve güçler dengesinin bozulmasına sebep olmaktadır. Bu olgu da liberal demokrasilerin aşınmasına ve popülizmin siyaseti etkisi altına alarak çevrelemesine sebep olmaktadır.¹⁹⁰ Orban da yukarıda belirtilen yaklaşımlara yakın duran bir siyaset yürütmektedir. Orban'ın bu hususlardaki yaklaşımı aşağıda örneklerle açıklanacak ve değerlendirilecektir.

Viktor Orban, otoriterleşmesinin ilk belirtileri daha çok kırsal bölgelerde ortaya çıkmıştır. Macaristan'da, otoriterliğin ilk belirtileri, Orban'ın 2010 zaferinden çok önce ekonomik olarak geride bırakılmış kırsal alanlarda ve küçük ve orta ölçekli taşra kasabalarında ortaya çıktı. Bu taşra kasabaları artan ölüm oranları, sanayisizleşme ve gelir kaybından muzdaripken, liberal merkez partileri, iktisadi güvensizliğin günlük deneyiminden kopuk bir şekilde küreselleşmenin faydaları hakkında temelsiz ve kerameti kendinden menkul söylemlerde bulunmaya devam etti.¹⁹¹

Bu otoriterleşme olgusunun daha çok kırsal kesimde etkisini göstererek başlaması, “merkez-çevre” dengesi dikkate alındığında, Orban'ın siyasetini daha çok “çevre” üzerine kurduğu söylenebilir.¹⁹² Yukarıdaki alıntı ışığında, Orban'ın otoriterleşmeyi toplumsal bir taban oluşturarak, oluşan bu toplumsal taban üzerinden gerçekleştirdiği söylenebilir.

Balazs Orban, “*Kendi gündemimizin olması, kendi zihniyetimizin olması, kendi bağımsızlığımızın olması ve kültürümüzün olması bizim için çok önemli. Her zaman bunun için savaşmalıyız*” diye konuştu. Macaristan'ın gelecek nesilleri arasında “vatanseverliği”

¹⁹⁰ Paul Blokker, “Populism as a Constitutional Project,” *International Journal of Constitutional Law* 17, no. 2 (2019): 536-553.

¹⁹¹ Gábor Scheiring, “I watched Hungary’s democracy dissolve into authoritarianism and see parallels in Trumpism,” *Ohio Capital Journal*, 08 Mart 2024, Erişim: 03-04-2025, <https://ohiocapitaljournal.com/2024/03/08/i-watched-hungarys-democracy-dissolve-into-authoritarianism-and-see-parallels-in-trumpism/>.

¹⁹² Immanuel Wallerstein, “World-systems Analysis,” in *World System History*, eds. Anthony Giddens and Jonathan Turner (California: Stanford University Press, 1987), 309. Ellen Bos and Astrid Lorenz, *Politics and Society in Hungary. Democratization, Orban and the EU* (Wiesbaden: Springer, 2022).

teşvik etmenin öncelikleri olduğunu vurgulayan Orban, “İdeoloji önemli değil, vatanseverlik önemli” dedi.¹⁹³

Yukarıda da görüleceği üzere, kendine yakın bir toplumsal taban oluşturmaya çalışmaktadır. Bu kitleyi erken yaşlardan itibaren ve kendi çıkarları doğrultusunda eğitmekte olduğu söylenebilir. Yukarıdaki alıntılar, toplumun milliyetçilik üzerinden şekillendirilmesi ve popülist bir anlayışla geniş halk kitlelerinin, toplumun büyük bir çoğunluğunu istenen amaca yönelik olarak belirli bir hedef doğrultusunda yönlendirilmesi amacıyla geniş halk kitlelerinin milli duygularını etkilemeye yönelik popülist bir söylem olarak değerlendirilebilir. Bu doğrultuda ele alınacak olursa, bu sözler toplumun genel kanaatini etkilemeye yönelik popülist söylemler olarak nitelendirilebilir. Bu sözlerle toplumda milliyetçi duyguları kabartmak ve bu yolla otoritesini artırarak, kendi arzularına uygun bir toplumsal taban yaratma gayesini gerçekleştirmeye çalışmaktadır.

Bu durum, Orban’ın “muhafazakâr elitler” oluşturma gayretini de ortaya koymaktadır. Orban, bu noktada da elitlere karşı gibi görünürken, aynı zamanda kendi toplumsal tabanını ve kendisine sadık bir kitle yaratmaktadır. Bu durum, Orban gibi çok sayıda popülist lider için de geçerlidir.

Orban’a göre, toplum *basit bir birey toplamı değil, örgütlenmesi, güçlendirilmesi ve "otoriter bir devlete" dönüştürülmesi gereken bir topluluktur*.¹⁹⁴ Orban liderlik süreci içerisinde, karizmatik otorite örneği olarak değerlendirilebilecek ve sınıflandırılabilen bir anlayış içerisinde bulunmuş bir siyasetçi profili çizmektedir. Bununla birlikte, iktidarı boyunca yabancılara yönelik olarak dışlayıcı bir tutum sergilediği görülmektedir. Buna karşın otoriterleşme iddiaları Orban tarafından reddedilmektedir.

Oylamanın yapılacağına kesinleşmesi üzerine AB Parlamentosu’nda bir konuşma yapan Orban, “AB’nin Macaristan’a şantaj yaptığını, Macaristan’ın bu şantaja boyun eğmeyeceğini ve mülteci karşıtı tutumunun süreceğini” söyledi. Hakkındaki otoriterleşme iddialarını özgürlük ve demokrasinin Macarlar için bir onur meselesi olduğunu söyleyerek

¹⁹³ Senem Görür Yücel, “Macaristan’da Viktor Orban hükümeti, “Daha Milliyetçi Bir Toplum Yaratması” ve “Muhafazakâr Elitler Yetiştirmesi” İçin Bir Koleje 1,7 Milyar Dolar Bağışladı,” *Medyascope*, 29 Haziran 2021, Erişim: 12-11-2024, <https://medyascope.tv/2021/06/29/macaristan-basbakani-viktor-orban-daha-milliyetci-bir-toplum-yaratmasi-ve-muhafazakar-elitler-yetistirmesi-icin-bir-koleje-17-milyar-dolar-bagisladi/>.

¹⁹⁴ Luke Waller, “Viktor Orbán,” *Politico*, 2016 (28), Erişim: 12-12-2024, <https://www.politico.eu/list/politico-28/viktor-orban/>.

reddeden Orban, “Macaristan’ı koruyarak, aynı zamanda Hristiyanlığı ve Avrupa’yı da koruduklarını” dile getirdi. Macaristan’ın cezalandırılmak istenmesinin nedeninin bir “mülteciler ülkesi” olmayı reddetmesi olduğunu ifade eden Orban, AB’nin bu oylamayla en büyük darbeyi yine Birliğin kendisine indirdiğini belirtti.¹⁹⁵ Sonuç olarak, Orban’ın liderliğinin karizmatik otoriteye dayandığı ve otoriter bir liderlik anlayışı içerisinde olduğu açıktır.

Diğer sağ popülist liderlerin de Orban örneğinde olduğu gibi otoriter bir liderlik anlayışını benimsedikleri görülmektedir. Halk ve liderler arasında var olduğu kabul edilen bağ, hukukun keyfi olarak ihlal edilmesine ve karşıt düşüncedekilerin tutumlarının değersizleştirilmesine neden olabilmektedir. Popülizm ve otoriter özellikli liderler, muhalif sivil toplum kuruluşlarına karşı baskıcı politikalar benimsemeyi teşvik etmektedir. Nitekim, muhalif hareketlere ve sivil toplum eylemlerine karşı hoşgörüsüz bir tutum içerisinde olmak popülist yaklaşıma özgü bir durum değildir. Buna karşın, Müller’in de belirttiği gibi, popülist siyasal aktörleri diğer unsurlardan ayıran en temel konu otoriter politikaların ve keyfi baskıların etik ve sembolik kavramlar üzerinden akli bir görünüm elde etmesidir.¹⁹⁶

Bu kısımda, Macaristan örneği üzerinden sağ popülizmin liderlik algısı incelenmiş, sağ popülist liderlerin genel özellikleri çerçevesinde lider odaklı, otoriter ve baskıcı bir anlayış içerisinde oldukları değerlendirilmiştir. Sonraki kısımda, liderlerin yabancı algısı değerlendirilecek, yabancı karşıtlığını kullanım biçimleri ve bu karşıtlık üzerinden kitleleri yönlendirme yöntemleri ve onları konsolide edişleri Orban üzerinde değerlendirilecektir.

4.1.2. FIDESZ ve ‘Yabancı’ algısı

Bu kısımda, liderlerin yabancı algısı değerlendirilecek, yabancı karşıtlığını kullanım biçimleri ve bu karşıtlık üzerinden kitleleri yönlendirme yöntemleri ve onları konsolide edişleri Orban üzerinde değerlendirilecektir.

¹⁹⁵ Turgut Can Pehlevan, “Kritik Oylama Öncesi AP’de Konuşan Macaristan Başbakanı Orban: “Macaristan’ı Koruyarak Aynı Zamanda Hristiyanlığı ve Avrupa’yı Da Koruyoruz”,” *Medyascope*, 12 Eylül 2018, Erişim: 11-12-2025, <https://medyascope.tv/2018/09/12/kritik-oylama-onesi-apde-konusan-macaristan-basbakani-orban-macaristani-koruyarak-ayni-zamanda-hristiyanligi-ve-avrupayi-da-koruyoruz/>.

¹⁹⁶ Gökhan Çin, “Bir Sendrom Olarak Popülizm: Popülist Antagonizmanın Siyaset Psikolojisi,” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 79, no. 1 (2024): 89-110.

Bu noktada, yabancı karşıtlığı ile güvenlik kaygıları arasında bir korelasyon olduğu söylenebilir. Aşırı sağdan gelen taleplerin yoğunluğu ve aşırı sağın güçlenmesi AB ülkelerinde en önemli baskı unsurlarından biri olmaya başlamıştır. Baskı ve taleplerin artışı AB ülkelerini göçmen politikalarında yalnızca sınır güvenlikleriyle değil, içeride de güvenliği önceleyen bir anlayışa yöneltmiştir. Göçmenler, Avrupa ülkelerinde uzun vadeli olarak ulusal entegrasyon ve demografik değişimindeki negatiflik sebebiyle, kısa vadeli olarak terörizm ile ilişkilendirilen bir sorun olarak ulusal ve bölgesel düzeyde gündeme alınmaya başlamıştır. Bu bakımdan göçmenler sadece aşırı sağ yapıların değil, liberal ve sosyal demokratların da içinde bulunduğu Avrupalı ülkelerde iş birliklerine dayanan sıkı tedbirlerle önlenmeye çalışılan ve Avrupa kimliğini korumayı önceleyen politikalarla sürdürülmektedir. Avrupa kimliğinin korunmasına ilişkin girişimlerin sürekli olarak gündemde kalması tehdit algısının güçlenmesiyle bağlantılandırılmıştır.¹⁹⁷

Yukarıdaki alıntıda da görüleceği üzere, mülteci ve sığınmacılar, yerleştikleri bölgelerdeki güvenlik tehdidi algısını tetiklemekte ve bir noktada da tepkileri üzerlerine çekmektedirler.

Devlet otoritesi ve egemenlik alanının erozyona uğraması açısından değerlendirilmesi gereken başka bir sorun ise illegal göçmenlik alanında boy göstermeye başlayan yasa dışı örgütlü suç gruplarıdır. Bu tür örgütler genelde insan kaçakçılığı ve insan ticaretinin fitratında olan yüksek maddi meblağlara bağlı olarak ortaya çıkmakta ve gelişmektedir. Zenginleşen ve güçlenen yasadışı suç örgütlerinin varlığı doğası itibarıyla da devlet otoritesini ve egemenliğini sınırlandıran yapılar olarak meydana gelmektedirler.¹⁹⁸

Bu noktada, Orban'ın yabancı algısını değerlendirmek için, Avrupa'daki bu konuda oluşmuş ola genel algıya bakmak ve değinmek gerekmektedir. Avrupa'da yabancılara yönelik olarak, yüksek düzeyli bir karşıtlık olduğu açıktır.

Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da Arap Baharı sonrasında meydana gelen iç savaşlar, küresel ölçekteki mülteci sayısını İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana en üst düzeye ulaştırdı. Özellikle Suriye İç Savaşı'nın neticelerinden olan bu durum nedeniyle milyonlarca

¹⁹⁷ Sedat Karakaya, "Avrupa ve Türkiye'de Suriyeli Göçmenler Üzerine Zonofobiye Okumak," *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 6, (2022): 371- 389.

¹⁹⁸ İbrahim Erdoğan, "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı," *Gazi Akademik Bakış* 12, (2013): 265-292.

sığınmacı, iç savaşın başlangıcından itibaren Lübnan, Türkiye ve Ürdün gibi Suriye'ye komşu devletlerde misafir edilmelerinden dolayı Avrupa uzun bir süre bu sorundan kaçındı. 2015 yılının başından beri mültecilerin Avrupa'ya doğru hareketlenmesiyle beraber bu mesele genelde AB'nin, özelde ise Almanya'nın sorunu olarak ortaya çıkmıştır.¹⁹⁹

Bu noktada, Macaristan özelinde de durumun benzer seyrettiğini söylemek mümkündür. Macaristan'daki durum da çok büyük bir mülteci karşıtlığını gözler önüne sermektedir. Aşağıdaki iki alıntı genel tabloyu ortaya koyacaktır.

Macaristan, iltica başvurusu yapanlara kapılarını tamamen kapatırken, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, (UNHCR), uluslararası hukuka aykırı olmasına rağmen Budapeşte'nin, sığınmacıları ülkeden tamamen çıkarma aşamasında olduğu uyarısında bulundu. UNHCR'ın Macaristan Sözcüsü Erno Simon, AFP'ye yaptığı açıklamada, "Hükümet neredeyse bütün sığınmacıları başından attı." diyerek tepkisini dile getirdi. BM'ye göre, Orban bu politikasıyla hem Avrupa hem de uluslararası hukuku çiğnemiştir.²⁰⁰

Görüldüğü üzere, Macaristan'daki durum, yabancılar açısından son derece katı ve sert bir tutumun olduğu bir mahiyettedir. Geçtiğimiz aylarda Macar Helsinki Derneği ve bazı diğer insan hakları savunucuları tarafından ortaya atılan, sınırlardaki mülteci kamplarında iltica başvurusu yapan insanların aç bırakıldıkları iddiaları Macar medyasında geniş yer bulmuştu. En son Helsinki Derneği üyeleri iltica başvurusu yapan ve sekiz aydır kampta tutulan beş kişilik bir ailede anne ve babaya dört gün hiçbir gıda maddesi verilmediği için mahkemeye başvurmuştu. Mülteci ailesi, sadece hasta çocukları için yemek verildiğini ve anne ile babanın çocuklardan kalan yemeklerle yetinmek zorunda olduklarını iddia ediyordu.²⁰¹

Görüldüğü gibi, Orban'ın tutumu evrensellikten ve kapsayıcı olmaktan uzak, insan haklarına karşıt fiiller içeren, kapsayıcı olmayan bir tutumdur. Bununla birlikte, Orban

¹⁹⁹ Enes Bayraklı ve Kazım Keskin, "Avrupa'nın Mülteci Krizi," *Akademik İncelemeler Dergisi* 12, no. 2 (2017): 115-136.

²⁰⁰ Euronews, "Macaristan, Mültecilere Kapılarını Kapattı, BM'ye Göre Orban Ülkede Neredeyse Sığınmacı Bırakmadı," 31 Ağustos 2020, Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2020/08/31/macaristan-multecilere-kap-lar-n-kapatt-bm-ye-gore-orban-ulkede-neredeyse-s-g-nmac-b-rakma>.

²⁰¹ Tarık Demirkan, "Macaristan'da Sınır Kamplarındaki Mülteciler Aç Bırakılıyor," *BBC News Türkçe*, 27 Nisan 2019, Erişim: 11-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48076782>.

mülteciler ve yabancılar konusunda zaman zaman AB ile de karşı karşıya gelmektedir.²⁰² Bir sonraki bölümde, İspanya örneği PODEMOS üzerinden aynı başlıklarla ele alınacaktır. Yapılacak olan incelemeler sol popülizmin yabancı algısını değerlendirmeyi sağlayacaktır. Böylelikle, sağ popülizm ile sol popülizm arasındaki temel farkları anlama ve değerlendirme imkânı olacaktır.

4.2. Sol Popülizm: Sol Parti (*PODEMOS*) ve İspanya Örneği

İspanya'daki sol popülizm örneği olan PODEMOS, İspanyolca 'Yapabiliriz' anlamındaki bir kelimedir. Parti, sol popülist politikaları bünyesinde barındıran bir oluşum olarak göze çarpmaktadır. Daha öce lider değişikliği de yaşamıştır.²⁰³ Partinin şu anki lideri Ione Belarra'dır.²⁰⁴ Sol popülist bir parti olmakla birlikte, sağ popülist partiler kadar lider odaklı olmadığı açıktır. Zira PODEMOS, kollektivist bir anlayışla hareket etmektedir.²⁰⁵

4.2.1. Sol popülizmin liderlik algısı

Bu kısımda, sol popülizmin liderlik algısı PODEMOS üzerinden değerlendirilecektir. PODEMOS, sol popülizmin daha çok lider odaklı olmayan, ortak akıl ve bileşenler temelinde faaliyet gösteren bir siyasal harekettir. Bununla birlikte, sol popülizmin lider odaklı hareket eden parti ve öncülerinin olduğu örnekler de olmuştur.²⁰⁶ Hugo Chavez gibi lider odaklı ve lider kültü üzerinden ilerleyen yaklaşımlar olsa da PODEMOS bunlardan ayrılmıştır. Bununla birlikte, çeşitli bileşenlerden oluşan sol partiler de dünya siyasetinde aktif rol alır.²⁰⁷

Sol popülizmde genel olarak PODEMOS gibi ortak akıl ile hareket eden partiler son yıllarda artmaktadır. Yeşiller Partisi de buna örnektir.²⁰⁸ PODEMOS'un çeşitli partilerin ve

²⁰² BBC News, "Hungary's Viktor Orban to Defy EU Over Immigration Law," 21 Aralık 2021, Erişim: 22-12-2024, <https://www.bbc.com/news/world-europe-59748173>.

²⁰³ BBC News, "İspanya'da PODEMOS Partisi'nin Lideri 'Başarısız Oldum' Diyerek 42 Yaşında Siyaseti Bıraktı," 5 Mayıs 2021, Erişim: 12-07-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56997843>.

²⁰⁴ Bjarke Smith-Meyer, "Spain's Podemos Elects Belarra as New Leader," *Politico*, 13 Haziran 2021, Erişim: 12-12-2025, <https://www.politico.eu/article/spains-podemos-elects-belarra-as-new-leader/>.

²⁰⁵ Mathieu Petithomme, "Political Innovations and Democratic Participation within PODEMOS in Spain," in *Innovations, Reinvented Politics and Representative Democracy*, eds. Agnès Alexandre-Collier, Alexandra Goujon, Guillaume Gourgues (London: Routledge, 2020), 91-104).

²⁰⁶ Phillip Price, "How Bolivarian is the Bolivarian Revolution: Hugo Chávez and the Appropriation of History," *McNair Scholars Research Journal* 5, no. 1 (2009): 34-43.

²⁰⁷ Torsten Oppelland, and Handrick Träger, *Die Linke* (Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2014).

²⁰⁸ Amanda Sloat, *Germany's New Centrists? The Evolution, Political Prospects, and Foreign Policy of Germany's Green Party* (Washington, D.C.: Brookings Institution, 2020).

bileşenlerin bir araya gelmesi sonucu oluştuğu söylenebilir. Bununla birlikte, parti yerel seçimleri için “Unidas PODEMOS” adı altında bir ittifak kurmuştur.²⁰⁹ Partinin çeşitli bileşenler vasıtasıyla yerel siyaseti güçlendirmek maksadında olduğu açıkça söylenebilir. Parti, daha çok farklılıklara önem veren ve saygı gösteren bir yapıya ve siyaset anlayışına sahiptir. Bir sonraki alt başlıkta, bu partinin yabancı algısı derinlemesine bir şekilde değerlendirilecektir. Buna mukabil Macaristan örneği ile benzerlik ve farklılıkları da son kısımda değerlendirilecektir.

4.2.2. PODEMOS ve ‘Yabancı’ algısı

PODEMOS, 2008 Ekonomik Krizi sonrası ortaya çıkan protesto hareketlerinden hasıl olmuş bir yapıdır. Parti, devam eden süreçte ortaya çıkmış ve hareket partileşme yoluna gitmiştir.²¹⁰ Sonraki süreçte parti, Zaragoza ve Valencia gibi şehir ve bölgelerde yapılan seçimlerde çok büyük başarılar elde etmiştir.²¹¹ Bununla birlikte partinin daha çok federalizmi savunan farklılıkları önemseyen yapısı göze çarpmaktadır. Dışlayıcı bir parti politikası içerisinde değildir. Buna ek olarak, partinin yabancılara yönelik politikaları enternasyonalist bir bakış açısıyla ortaya çıkmıştır. Buna mukabil, partinin mevcut lideri İone Belarra, Fas’tan İspanya’ya gelmek isteyen Faslılar hakkında kapsayıcı ve gelişlerini destekleyici bir tutum sergilemiştir. Bu duruma ek olarak, yine İone Belarra mülteciler konusunda insani bir politikayı desteklediğini, insani bir mülteci politikasının her zaman destekçisi olduğunu ifade etmiştir.

*PODEMOS'un lideri ve Çalışma ve Sosyal Ekonomi Bakanı Yolanda Diaz, "Melilla'dan gelen görüntülerden şok oldum. Haksız yere hayatlarını kaybeden tüm insanların yakınlarına başsağlığı diliyorum. Yaşananların ne olduğu açıklığa kavuşturulmalıdır. İnsan haklarına saygılı bir göç politikasına her zaman destek vereceğim." dedi.*²¹²

²⁰⁹ Francesco Manetto and Elsa García de Blas, “Unidos PODEMOS, el Nombre de la Coalición de PODEMOS e IU,” *El PAÍS*, 16 Mayıs 2016, Erişim: 10-10-2025, https://elpais.com/politica/2016/05/13/actualidad/1463124909_878642.html.

²¹⁰ İhsan Konak, “İspanyol Indignados/15m Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme,” *İçtimaiyat* 6, no. 2 (2022): 386-401.

²¹¹ Cristóbal R. Kaltwasser, “Explaining the Emergence of Populism in Europe and the Americas,” in *The Promise and Perils of Populism: Global Perspectives*, ed. Carlos De La Torre (Kentucky: The University Press of Kentucky, 2015), 189-227.

²¹² Şenhan Bolelli, “Fas'tan İspanya'ya Geçmeye Çalışırken Ölen Düzensiz Göçmen Sayısının 37 Olduğu İddia Edildi,” *Anadolu Ajansı Dünya*, 26 Haziran 2022, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fastan-istryanyaya-gecmeye-calisirken-olen-duzensiz-gocmen-sayisinin-37-oldugu-iddia-edildi/2622918>.

PODEMOS'un kozmopolit bir anlayışı desteklediğine yukarıdaki satırlar son derece açık bir şekilde göstermekte ve açık bir delili sunmaktadır. PODEMOS'un Filistin konusundaki görüşleri ve politikaları da partinin kapsayıcılığını göstermektedir. Öyle ki, partinin 2019'da kurmuş olduğu koalisyon ortaklarının Filistin ile ilgili anlaşmazlığı yüzünden sorun yaşamıştır.²¹³ PODEMOS, Filistin İsrail meselesinde Filistin'in tarafında saf tutmuştur ve İsrail'e karşıt bir tutum izlemiştir. Parti Filistin davasının en ateşli savunucularından bir tanesidir.²¹⁴ Bu bölümün ilk kısmında Macaristan'ın sağ popülist iktidar partisi ve lideri FİDESZ ve Orban örnekleri değerlendirilmiştir. Devamında daha önce iktidar tecrübesi yaşamış olan İspanya'nın PODEMOS örneği ikinci kısımda değerlendirilmiştir.

İlk kısımdaki sağ popülizm Macaristan FİDESZ ve Orban örneği kapsayıcılıktan uzak yabancı algısı daha çok negatif olan, yabancı karşıtı olarak nitelendirilebilecek özelliklere sahip bir örnek olarak karşımıza çıkmaktayken ikinci kısımdaki PODEMOS örneği ise daha çok evrensel normlara bağlı ve saygılı evrensel yaklaşımlar sergileyen kapsayıcı ve kozmopolit yapıları destekleyen, farklılıklara saygılı bir yapıya sahiptir. Tüm bunların soncunda sağ popülizmin lider odaklı yapısının son derece katı ve keskin olduğu, sol popülizmin ise daha çok ortak akla önem verdiği bu iki örnek arasında gerçekleştirilen karşılaştırmadan çıkarılabilecek en önemli husustur.

²¹³ Alyssa McMurtry, "Podemos Party, a Fierce Critic of Israel, Leaves Spanish Government," *Anadolu Ajansı*, 05 Aralık 2023, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/en/europe/PODEMOS-party-a-fierce-critic-of-israel-leaves-spanish-government/3074167>.

Şenhan Bolelli, "İspanya'da Podemos Lideri Belarra, Hükümetten İsrail ile İlişkileri Kesmesini İstedi," *Anadolu Ajansı*, 09 Ekim 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/ispanyada-PODEMOS-lideri-belarra-hukumetten-israil-ile-iliskileri-kesmesini-istedi/3356475>.

²¹⁴ Fernando Heller, "Podemos Leader Calls for Protests Against Israel's 'Genocide' in Gaza," *Euractiv*, 16 Ekim 2023, Erişim: 11-12-2025, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/PODEMOS-leader-calls-for-protests-against-israels-genocide-in-gaza/>.

5. POPÜLİZMİN ELEŞTİRİLERİ VE TARTIŞMALARI

Bu bölümde, Macaristan ve İspanya özelinde oluşturulmakta olan bu çalışmanın genel değerlendirmesi popülizm üzerine yapılmış olan genel değerlendirmeler, eleştiriler ve bu konudaki tartışmalar ele alınarak, bütüncül bir bakış açısı içerisinde değerlendirilecektir. Önceki bölümlerde popülizmin tüm unsurları değerlendirilmeye çalışılırken, bu bölümde ise popülizm hakkında literatürdeki tartışmalara yer verilecektir. Farklı bakış açıları ve literatürdeki tartışmalar ışığında, daha önceki bölümlerde ele alınan bazı konular bütüncül bir anlayışla yeniden ele alınacaktır. Tezin ana çerçevesi, Macaristan ve İspanya örneklerinin popülizm yönüyle ele alınması bağlamında oluşturulmuş olmakla birlikte, uluslararası siyasette görülen diğer popülist örnekleri de kapsayan ve tümevarımcı bir anlayışla ele alınabilecek tipik davranış kalıpları da bu tezde ortaya konmaktadır.

Popülizm, kitleleri etkilemek için ve kitlelerin konsolidasyonunu sağlamak amacıyla benzer yöntemlerin kullanıldığı bir olgu olarak değerlendirilebilir. Popülizm, ideolojik ve retorik unsurları bakımından değerlendirildiğinde, genellikle tipik özellikler göstermektedir.

5.1. Popülizmin İdeolojik ve Retorik Unsurları

Halk kavramı en az popülizm kavramı kadar son derece müphem ve muğlak bir kavramdır ve en az üç temel unsur içermektedir. Pleb olarak, avam ya da sıradan halka; demos olarak, egemen halka ve son olarak ulus/etnik olarak sınırlandırılmış, kültürel ya da etnik olarak farklı halka atıf yapmaktadır. Nitekim halk adına konuşmak modern demokratik ortamlarda sıklıkla karşılaşılan bir uygulamadır ve her yerde olan esasen hiçbir yerde olamayacağı için ayırt edici bir fenomen olmama riski taşımaktadır. Öte yandan popülizm, “halk” adına konuşma ve hareket etme iddiası etrafında ortaya çıkmış olsa da ampirik olarak üstün olan bu çekirdek unsur dahi ampirik olarak evrensel olamamaktadır.²¹⁵

Anlaşılabacağı üzere, popülizm hakkında farklı yaklaşımlar bulunmaktadır. Bu bağlamda, tek bir popülizm türünden ve popülizm anlayışından söz etmek doğru olmayacaktır. Popülizm basitliği ve basit siyasi söylemi (popülizme göre siyaset, sıradan insanın bilgeliğini içermelidir) savunduğu için karşısındaki parti ya da hareketler popülizmin basit tarzını taklit etme durumunda kalabilirler. Bu nedenle popülizm karmaşık

²¹⁵ Cem Yıldırım, “Popülizm Kavramının Eleştirel Analizi,” *Uluslararası İktisadi ve İdari Akademik Araştırmalar Dergisi* 4, no. 1 (2023): 93–105.

ya da teknik politika üretimini engeller. Popülist söylem basit siyasi söylem taşıdığı için geniş kesimlere diğer siyasi akımlara göre daha kolay ve hızlı ulaşır. Bu nedenle de karşıt politik yapılar da popülist hareketin tarzını takip etmek mecburiyeti duyarlar. Popülizm politikayı basitleştirmeyi ve basit, kolay siyaset biçimini ihtiva ettiği gibi aynı zamanda dikotomi de barındırır. Buna göre popülizm, hem homojen bir halk tanımı yapar hem de karşısında konumlandığı seçkinleri monolitikleştirir, tektipleştirir. Elit sınıfı da homojen hale getirir. Karşıt bir şekilde konumlandırılan kesim her devlette veya rejimde farklılık arz edecektir. Laclau'ya göre popülizmin varlığı durumunda söylemsel bağlamda bir düşman oluşturulur. Buna örnek olarak; müesses nizam, oligarşi vb. örnek verilebilir. Benzer biçimde daha önce iktidarı elinde bulunduran kesimler ya da o anki siyasal iktidarlar hedef elit yapı şeklinde konumlandırılabilirler. Slavoj Žižek'e göre de basitleştirme ile kişiselleştirilmiş saldırganlığa yönelmeye popülizmin doğal yakınlığının olduğu iddia edilebilir.²¹⁶ Sonuçta, her ülkede de iktidar elitlerini düşmanlaştıran ve onlara karşıt pozisyon alan bir popülist anlayışın popülistlerce hakim kılınmak istendiği söylenebilir. Bu nedenle, çeşitli ülkelerde benzer bir popülist retoriğin kullanıldığını söylemek mümkündür.

İlk retorik, “millet iradesi” kavramıdır. Millet, fiziki varlığı olmayan soyut bir yapının ifadesidir. Bu soyut kurumsal kimlik, somut bir akıl ile bilinçten mahrumdur. Sadece milleti oluşturan tek tek bireylerin varlığından ve somut usundan söz edilebilir. Yoksa millet isimli varlığın iradesi diye bir olgu söz konusu değildir. “Milli irade” ya da “millet iradesi” aslında bir illüzyondan ya da siyasetçilerin iktidarlarına meşruiyet kazandırmak için keşfettikleri ve abarttıkları bir “mitos” (myth) ya da retorikten başka bir şey değildir. İkinci retorik, “millet egemenliği” kavramıdır. Milletçilik ideolojisinde sürekli olarak egemenliğin gerçek sahibinin millet olduğu düşüncesi işlenir. “Egemenlik kayıtsız ve şartsız millete aittir” denilerek iktidarın meşruiyeti sağlamaştırılmaya çalışılır. Hâlbuki temsili demokrasilerde millet çoğunlukla seçim zamanlarında oy kullanma vazifesin verilmiş bir figüran pozisyonundadır ve gerçekte yetki ve güç (egemenlik) politik iktidarın ve geri planda bu yapıyla iktidarı paylaşmış durumdaki baskı ve çıkar gruplarıdır. Üçüncü retorik, “milletin malı” kavramıdır. “Devletin malı, milletin malıdır” anlayışı ile devletin gerçek sahibinin millet olduğu doktrini empoze edilir. Halbuki yalın hakikat şudur: “Devletin malı, milletin

²¹⁶ Gülden Çamurcuoğlu, “Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliş Olarak Popülizm,” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, no. 1 (2019): 277-291.

malıdır; milletin malı herkesin malıdır, herkesin malı, hiç kimsenin malıdır; hiç kimsenin malını ise herkes kötü kullanır.²¹⁷

Yukarıdaki örneğin içeriğini derinlemesine bir şekilde idrak edebilmek için, bu retorikler hakkında kısa bir değerlendirme yapmak gerekmektedir. Kullanılan retoriklerden biri olan “millet iradesi” kavramını soyut bir kavram olarak değerlendirmek yerinde olacaktır. Bu nedenle, popülist yöneticiler tarafından sıkça manipülasyona uğrayan bir kavram olarak nitelendirilebilmektedir.

İkinci retorikğin temel bir dayanağı olarak da “sandık” gösterilmektedir. Buna karşın, genellikle çoğulcu bir anlayış esas alınmamakta ve millet sadece belirli zamanlarda oy kullanmaktadır. Bir diğer retorik ise “devletin malı” anlayışıdır. Bu anlayış ile soyut bir kavram ortaya konmaktadır. Buna karşın, toplumdaki bireyler ise o malın kendilerine ait olduğu düşüncesine sahip olurlarsa, haklarına daha iyi sahip çıkacaktır. O nedenle, bu söylem de popülist bir manipülasyon yöntemi olarak görülebilir.

Bu üç temel retorik unsurdan anlaşılacağı üzere, “millet iradesi” kavramı son derece manipüle edilebilir ve farklı saiklerle kullanılabilir bir kavramdır. Jean-Jacques Rousseau’nun “genel irade” kavramı bu bağlamda iyi irdelenmesi gereken bir kavramdır. Britanyalı siyaset bilimci Margaret Canovan’ın da ifade ettiği gibi bu genel iradenin ne olduğu herkes tarafından görülemeyebilir. Genel irade kavramının sağlıklı işleyebilmesi için, bu kavramın ne olduğunu algılayacak kadar aydınlanmış vatandaşlara ihtiyaç vardır. Ayrıca, genel iradeyi arzulamak hususunda güvenilebilecek ve ortak amaçlar etrafında hareket edebilecek bütünleşmiş bir toplum kümesi oluşturacak kadar karizmatik siyasetçiler siyaseti yürütmelidir.²¹⁸

5.2. Elitizm ve Düzen Karşıtlığı

Popülizmi tanımlayan ortak bir ideoloji olmadığı gibi, “halk”ı oluşturan tek bir seçmen kitlesi de yoktur. Bunlar; mavi yakalı işçiler, esnaf veya borç batağındaki öğrenciler, yoksullar veya orta sınıf olabilir. Aynı şekilde, “düzen”in de ortak bir tanımı yoktur. “Halk” ve “elitler”in tam olarak ne ifade ettiği popülizmi tanımlamaz; onu tanımlayan şey, ikisi (veya sağcı popülizmde olduğu gibi, üçü) arasındaki çatışmadır.

²¹⁷ Coşkun Can Aktan, *Davranışsal Politik İktisat* (Konya: Litera Türk Academia, 2021).

²¹⁸ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

Çatışmanın kendisi, popülistlerin seçkinlerden dile getirdiği bir dizi talep etrafında dönüyor; popülistler, bu taleplerin yerine getirilmesinin kurum tarafından istenmeyeceğine inanıyor. Sanders “herkes için Medicare” ve 15 dolarlık asgari ücret istiyordu. Uygun Fiyatlı Bakım Yasası’nın işitme cihazlarını kapsamasını veya asgari ücreti 7,25 dolardan 7,75 dolara çıkarmasını isteseydi, bu halk ile kurum arasında bir çatışma yaratmazdı. Trump, Meksika sınırındaki muhafız sayısının artırılmasını talep etseydi veya Danimarka’nın sağcı Halk Partisi yalnızca sığınmacı sayısında bir azalma için kampanya yürütseydi, bu talepler halk ile seçkinler arasında bir uçurum yaratmazdı. Ancak Meksika hükümetinin ödeyeceği bir duvar veya göçün tamamen durdurulması vaadi, bir sınır çizer.²¹⁹

Yukarıda da görüleceği üzere, popülist partiler, toplumun hassas olduğu konularda marjinal taleplerde bulunarak ve toplumun sinir uçlarına dokunarak siyaset yürütürler. Bununla birlikte, toplumsal kutuplaşmayı da arttırdıkları görülmektedir.

Bu durum, bu tezin örnek ülkelerinden biri olan Macaristan’dan örneklerle de açıklanabilir.

*“Örneğin, Macaristan’ı nepotizm ve kleptokrasi bataklığına boğazına kadar gömülmüş bir otoriter olan Viktor Orban yönetiyor. Orban, ülkesinde sadece yerli Macarları istiyor, o nedenle demokratik kanallara her geçen gün daha fazla faşizm pompalıyor.”*²²⁰

Macaristan örneği, kutuplaşmayı net şekilde ortaya koyan bir örnek olarak ortaya çıkmaktadır. Bu konu ile alakalı olarak Ipsos’un yapmış olduğu bir araştırma sonucunda; Avrupalıların yüzde 66’sı ülkelerinin 10 yıl öncesine kıyasla çok daha kutuplaşmış, yüzde 47’sinin ise toplumun çok daha hoşgörüsüz olduğunu belirttiği görülmüştür. Ipsos Mori’nin çevrimiçi olarak 27 ülkede 19 bin 428 kişinin katılımıyla gerçekleştirdiği ankete göre; siyasi görüşlerdeki zıtlıklar %44 oranında toplumsal gerilimi yükseltmekte bir neden olarak gösterilmiştir. Gerilimin diğer nedenlerini, zenginler-yoksullar (%36), göçmenler-ülkenin asli vatandaşları (%30), farklı inanç grupları (%27), farklı etnik kökene sahip yapılar (%25)

²¹⁹ John Judis, “Us v Them: The Birth of Populism,” *The Guardian*, 13 Ekim 2016, Erişim: 11-12-2025, <https://www.theguardian.com/politics/2016/oct/13/birth-of-populism-donald-trump>.

²²⁰ Özgür Çoban, “Avrupa Birliği, Göç ve Psikolojik Eğilimler,” *Gazete Duvar*, 7 Mart 2020, Erişim: 11-12-2025, <http://gazeteduvar.com.tr/forum/2020/03/07/avrupa-birligi-goc-ve-psikolojik-egilimler>.

ve yaşlı-genç/kadın-erkek (%11) oluşturmaktadır.²²¹ Örnek, benzer sorunların tüm Avrupa için geçerli olduğunu ortaya koymaktadır.

Çok sayıda popülist liderin, düzen karşıtlığından beslendiğini söylemek mümkündür. Avrupa'daki çok sayıda siyasi hareket, düzen karşıtlığından beslenmekte ve toplumun üst tabakasındaki kişilere ve entelektüellere karşı bir söylem ortaya koymaktadır. Yukarıdaki sayılmış olunan çatışma ve gerilim konuları göz önüne alındığında, toplumların kendi içinde oluşan siyasi fay hatları ve kutuplaşma konuları popülist siyaset unsurları olarak görülmekte ve bu durum, popülist siyasetçiler tarafından profesyonel şekilde ve çıkar amacıyla kullanılmakta olduğu söylenebilir. Bu anlayışla, uluslararası siyasette çok sayıda popülist liderin düzen karşıtı ve toplumun üst katmanındaki kişilere yönelik olarak bir karşıtlık ve ötekileştirici bir tavır geliştirdikleri açıktır.

Aşırı sağ popülist partiler popülist strateji hayata geçirerek elitlerin kararlarının halkın iradesini ortaya koymadığını iddia etseler de seçmen eğilimlerini “faziletli halk zümreleri” ve “yozlaşmış elit” karşıtlığından ziyade; milliyetçilik, yerlilik ve yabancı karşıtlığı gibi dışlayıcı ideolojilerin şekillendirdiğini düşünmek daha gerçekçidir.

Popülizme biçimsel ve söylemsel bakış açısından bakıldığında, sağ popülist strateji etno- milliyetçi ideolojiye eklenmektedir. Aynı şekilde, sol popülist strateji sosyo-ekonomik eşitlik taleplerini ön plana alan ideolojik değerleri harekete geçirmektedir. Zira, popülizmi iyiler ve kötüler arasındaki ahlaki bir mücadele değildir. Bu yüzden halk ile elitler arasındaki ayrışmayı salt ahlaki temellerle açıklamak yerine, popülist hareketlerin siyasi arenada gösterdiği mücadeleye odaklanmak gerekir.²²²

Yukarıda da belirtildiği üzere, özellik sağ popülizmde görülen, yabancı karşıtlığı gibi unsurların dışlayıcı bir anlayışı temsil ettiği söylenebilir. Bununla birlikte, milliyetçiliğin zaman zaman aşırı uçlara kaydığı söylenebilir. Sol popülizmde ise ekonomik unsurların daha ön planda olduğu söylenebilir. Bu şekilde kitleleri etkilerler ve kendilerine alan açarlar. Buna karşın sol spektrumda yer alsa da yine de milliyetçilik ve yerlilik temalarını işleyen ve siyasetini buna göre şekillendiren istisnai örnekler de bulunabilmektedir. Hugo Chavez 'in kurduğu Venezuela Birleşik Sosyalist Partisi (PSUV) kendisini sağ-sol

²²¹ Valeria Perasso, “Farklılıklarla Yaşamak: On Yıl Öncesine Kıyasla Avrupa 'Daha Kutuplu',” *BBC News Türkçe*, 23 Nisan 2018, Erişim: 11-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43864098>.

²²² Acar Kutay, “Populist Söylem, Yapısal Dönüşümler ve Temsiliyet Krizi,” *Journal of Diplomatic Research* 6, no. 2 (2024): 1-22.

ayrımının ötesinde konumlandırmaya çalışan ve sol popülist hareketin çeşitli yaklaşımlarını sergilese de yine de ulusal ve yerel temaları işleyen serbest piyasa ile mücadele ettiği iddiasında olan ve alt gelir grupları için gerçek bir ilerleme getireceğini söyleyen ve yeni bir kalkınma modeli öneren sol spektrumda ele alınmasına karşılık diğer sol popülist örneklerden arınmış ve farklılaşan bir yapıdır.²²³

5.3. Düzen Karşıtlığının Popülizm İçindeki Rolü

Düzen karşıtlığı, popülizm açısından son derece önemli bir yer tutan ve çok kullanılan bir olgudur. Düzen karşıtlığı popülizm içinde çok önemli bir olgu olmakla birlikte hem sağ hem de sol popülizm örneklerinden farklı parti ve hareketlerin nirengi noktasını oluşturmaktadır. Bu bağlamda, düzen karşıtlığı popülizmin bir temel taşı ve üzerine oturduğu en temel noktalardan biri olarak ele alınabilir. Düzen karşıtlığının popülist siyaset üzerinde çok önemli bir bağlama oturduğu ve pek çok sağ ve sol popülist hareket ve partinin düzen karşıtlığından faydalandığını ve siyasetini bu kavram üzerine kurguladığı açık bir gerçektir.

Popülizmde liberal demokrasiler için karşıt bir tutum alan ve “sessiz çoğunluk” üzerinden bunu siyasetleştirerek bir siyaset üreten 1990’larda Latin Amerika’da dışlanmış kesimlerin ekonomik ve politik bütünleşmesi için çalışan Venezuela’da Chavez, Bolivya’da Evo Morales ve benzeri başkanlar ortaya çıkmıştır. Bu liderler düzen karşıtı bir siyaset yürütmüş ve ezilen kesimlerin haklarını savunduklarını iddia etmişlerdir. Aynı şekilde sağ popülist siyasal hareketler içerisinde de düzen karşıtı partiler dikkati çekmektedir. Polonya’daki Hukuk ve Adalet Partisi bunlara örnek olarak verilebilir.²²⁴

SYRIZA üzerine değerlendirmesi parti kadrolarının komünist geçmişlerinin hatırlatılmasından sonra, SYRIZA ve PODEMOS gibi “sol-popülist” partiler ile Marie Le Pen gibi “sağ-popülist” siyasetçilerin siyasetlerinin toplumu içeridekiler ve dışarıdakiler olarak ikiye bölmek üzerine kurulu olduğunu belirtmekte. Bu belirtme, siyasal içerik olarak birbirinden oldukça farklılaşmış siyasal söylemlerin “popülizm” göstereni altında aynılaştırılmasının ve kurulu siyasal düzene yönelttikleri itirazların itibarsızlaştırılmasının bir başka örneği olarak düşünülebilir.

²²³ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

²²⁴ Ben Stanley, “Populism in Central and Eastern Europe,” in *The Oxford Handbook of Populism*, eds. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy (UK: Oxford University Press, 2017), 140-158.

Lipset bir aşırılık siyaseti olarak gördüğü popülizm hakkında yaptığı tartışmada aşırılık siyasetlerinin özelliklerini şöyle sıralıyordu: “Aşırılık siyasetlerinin pek çok ortak yönü vardır. Onlar toplumun her kesiminden kızgın ve psikolojik olarak vatansız, kişisel olarak başarısız, toplumsal olarak yalnız, mali olarak güvencesiz, eğitimsiz, sofistike olmayan ve otoriter kişilere çağrıda bulunur.”²²⁵ Bu alıntıdan çok sayıda popülist partinin ötekileştirici ve ayrımcı bir çizgiyi takip ettiği nettir. Bununla birlikte, mevcut düzenden memnuniyetsiz olan toplum kesimleri de popülist hareketlerin ana hareket noktalarından biridir.

Tüm bunlardan hareketle, popülizmin “biz ve onlar” algısını oluşturarak, toplumu kamplara bölmek suretiyle kendine meşruiyet alanı oluşturmaya çalıştığı söylenebilir. Bu örneklere ek olarak, Orban’ın da çeşitli toplum kesimlerine karşı ötekileştirici tutumları olduğu söylenebilir. Orban, özellikle LGBTİ+ ve benzeri toplum kesimlerine karşı ötekileştirici ve bu toplum kesimlerini aile kurumuna alternatif ve/veya karşıt olarak gören veya gösteren bir tutum içindedir. Benzer tutumu diğer sağ popülist hareketlerde de görmek mümkündür.

5.4. Irkçılık ve Göçe Bakış Açısı

Sağ popülistlerin ırkçılık ve göç bakış açısı ile sol popülistlerin bu konudaki yaklaşımları tamamen birbirinden farklıdır. Sağ popülistlerin bu konudaki yaklaşımları dışlayıcıyken, sol popülistler bu konuda daha kapsayıcıdır. Jean-Yves Camus ve Nicolas Lebourg, “ulusal popülizm”i solun sosyo-ekonomik değerleriyle sağın siyasi değerlerini birleştirmeye ve geleneksel siyasi ayrımları ve kurumları geçecek bir referandum cumhuriyetine olan destekle birlikte, “halk”ın etnik ve sosyal unsurlarının birliğini hedefleyen bir yaklaşım olarak görüyorlar. Sağ popülistler, “sade vatandaşı” ve “sağduyu”yu “kaçınılmaz olarak yozlaşmış elitlerin ihanetine karşı” savunmak iddiasındadır.

Sol popülistler ise bu konuda daha kapsayıcı bir bakış açısına sahiptir. Sağ popülizmin aksine, sol popülist akımlar azınlık haklarını destekleme eğilimindedir ve ayrıca kültürel veya etnik özelliklerle sınırlandırılmayan bir millet anlayışı fikrini benimser. Bu noktada, sol popülizm ile sağ popülizmin bir taban tabana zıt anlayışta olduğunu söylemek

²²⁵ Onur Yıldız, “Popülizmin Normatif İmkanları: Hınç ve Diğer Popülist Siyaset Biçimleri,” *Mülkiye Dergisi* 41, no. 1 (2017): 7-31.

mümkündür. Bir sonraki başlıkta yine bu konu ile bağlantılı olarak, özellikle sağ popülistlerin çok sık başvurduğu milli kimlik vurgularına değinilecektir.

5.5. Popülistlerin Etnik ve Milli Kimlik Vurguları

Bu başlıkta, özellikle sağ popülistlerin sıklıkla vurguladığı ve sık sık kullandığı milli kimlik vurgusuna değinilecektir. Bilhassa sağ popülistler, sıklıkla, dışarıdan gelen saldırılara karşı ulusal bir kültürü, kimliği ve ekonomiyi savunmayı amaçlarlar. Bununla birlikte, zaman zaman ırkçı yaklaşımlar da sergilerler. Bununla birlikte sağ popülistler vatandaşlık, milli kimlik ve milliyetçilik gibi konularda daha büyük bir hassasiyet göstermektedir.

Sağ popülizm açısından milli kimlik ve ulus anlayışı arasında önemli bir ilişki bulunmaktadır. Buna karşın bu anlayış ayırıcı bir şekilde tezahür eder ve ayrıştırıcı unsurlar içermektedir. Daha çok etnik ulus anlayışı sağ popülizmde ön planda olmuş ve “sivil ulus anlayışı” geri plana atılmış ve militarist bir bakış açısı öncelenmiştir.

Sol popülistler, ise bu konuda tam tersi bir yaklaşım içindedir. Sol popülistler, bu konuda daha çok evrensel normlara dayalı bir anlayışla hareket etmektedir. Sol popülist parti ve hareketler ulusal kimliği farklı bir açıdan ele almakta ve ulusal kimlik yerine, daha çok sivil ve hümanist bir ulus tanımı yapmakta ve etnik kimliğe dayalı ulus tanımına çok fazla rağbet etmemektedir. Bununla birlikte sol popülistler sosyoekonomik sorunlar temelinde farklı toplum kesimlerini (azınlıklar, mülteciler vb.) de bu ulus tanımının içine rahatlıkla dahil ederek daha geniş bir spektrumda ele almaktadır. Etnik unsurlar yerine ortak amaçlar ekseninde eşit yurttaşlık, sosyal eşitlik ve sosyal adalet gibi kavramaları önemsemiş ve vatandaşlık bağını bu ekseninde ele almıştır. Ancak, Peron ve Chavez gibi Latin Amerika sol popülistlerinin bazıları bunun karşıtı örnekler teşkil edebilmektedir.

Bu durum göstermektedir ki, sağ popülistler daha yerel bir anlayıştayken, sol popülistler daha enternasyonal yaklaşımlar içerisindedir. Sol popülistler, genel olarak toplumu bir mozaik olarak değerlendirirken eşitlikçi fıkirlere dayandığı ve ötekileştirmeye karşı olduğu kabul edilir.

5.6. Liberal Demokrasi ve Popülizm İlişkisi

Liberal demokrasi, popülizm kavramı ile zaman zaman çatışarak ve/veya ortaklaşarak eş değer veya karşıt şekilde yürüyen kavramlardır. Liberal demokrasi, özellikle Avrupa’da çok önemsenen ve siyaset arenasının başat kavramlarından biri olan bir olgudur. Bu bağlamda,

liberal demokrasinin Avrupa’da doğduğu ve siyasi literatüre Avrupa’dan yerleştiği söylenebilir. Bu kavram hukukun üstünlüğü, insan hakları ve eşitlik gibi değerler ile eşgüdüm halinde ve onları içererek hareket eder. Popülizm kavramı ise, demokrasinin açtığı yollardan iktidara gelen partilerin hukukun üstünlüğü, insan hakları ve eşitlik gibi değerleri aşındırması ve/veya farklı şekilde ele alması ile kendini gösteren bir kavramdır.²²⁶

Liberal demokrasi bireysel haklar ve özgürlüklere çok önem atfederken popülizm “halk” kavramını homojen bir unsur olarak ele alır. Bu nedenle bireysel haklar ve liberal değerler ile bir karşıtlık ve çatışma alanı üzerinden hareket eder. Liberal demokrasi, serbest ve adil seçimler kavramına, eşit propagandaya ve seçimlerin eşit koşullar altında gerçekleştirilmesini öncelerken, popülizmi kullanan çok sayıda siyasetçi seçimlerin adil ve eşit koşullarda yapılması ve eşit propaganda konusunda karşıtlık ve/veya bilinçli bir eksiklik gösterebilmektedir. Liberal demokrasi, denge ve denetleme mekanizmalarına oldukça önem verirken ve bunu demokrasinin bir gereği olarak görürken, bazı popülistler çoğunluğun tercihlerini daha çok öncelemekte ve “çoğunlukçu” bir anlayışı benimseyebilmektedir. Popülizm kavramı halkı homojen, ari, erdemli ve yekpare bir yapı olarak ele alırken, liberal demokrasi farklılıkları önemsemekte ve özellikle sağ popülizmin sıklıkla kullandığı “çoğunlukçuluk” anlayışı yerine çoğulcu bir anlayışı benimser.²²⁷ Halkı yekpare bir yapı olarak görmez, toplumun dezavantajlı kesimlerini ve popülizmin göz ardı ettiği ve halkın asli unsuru olarak görmediği kesimlerini de çoğunlukla kapsar ve benimsemeye çalışır. Popülizmde sıklıkla görülen “halk-elitler” karşıtlığı, liberal demokraside bir çatışma alanı olarak çoğunlukla görülmemektedir. Popülizm ve liberal demokrasi arasındaki ilişkinin gerilim noktaları, popülizmin liberal demokrasiyi zayıflatması ve zorlaması ile ortaya çıkar.

Bu kavramın demokrasi ile ilişkisi bağlamında bir değerlendirme yapmak gerekirse, popülistlerin demokrasi algısının liberal demokrasilerin bakış açısından farklı olduğu görülür. Popülistler, liberal demokrasilerin halkı yeterince temsil etmediğini düşünürler. Kendi varlıkları ile halk arasına kimsenin girmemesi gerektiğine inanırlar.

Elitizm eleştirisi hem kitlelerden uzaklaşan liberal demokrasilerin demokratikleştirilmesi için mühim bir argüman hem de liberalizm ve demokrasiyi çarpıştıran ve bu yöntemle liberal olmayan bir demokrasi tasavvurunu tek legal seçeneğe

²²⁶ Stefanie Destradi and Jan Vüllers, “Populism and the Liberal International Order: An Analysis of UN Voting Patterns,” *The Review of International Organizations* (2024): 1–28.

²²⁷ Timo Tähtinen, “Populism and Ideological Convergence: Evidence from a Multiparty System,” *Journal of Public Economics* 241 (2025): 105271.

dönüştüren baskıcı, hatta faşist bir politik tavsiyedir.²²⁸ Bu noktada, popülistlerin bu demokrasiyi sandık ve referandum üzerinden değerlendirerek, katılımcı demokrasi ve çoğulculuğu çok önemli görmedikleri görülür.

Popülizm kutuplaşmayı arttıran bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Çeşitli toplum kesimleri arasında bu kutuplaşmadan kaynaklı karşıtlıkların meydana geldiği görülmektedir. Liberal demokraside ise esas itibarıyla işbu karşıtlıkların ve temel gerilim noktalarının arttırılması yerine azaltılması esastır.²²⁹ Liberal demokraside çeşitli toplum kesimlerinin siyasi uzlaşma yoluyla siyasi istikrarın sağlanması esas alınır. Popülizmde ise bu gerilim hatları popülist siyasetçiler tarafından çoğunlukla çoğaltılarak, gerilim hatları üzerinden siyaset yürütme hali mevcuttur. Popülistler halkı yekpare bir yapı olarak gördükleri ve halkın tek gerçek temsilcisinin kendileri olduğu iddiasında oldukları için çoğunlukla uzlaşma kültürü içerisinde olmazlar. Buna karşın, popülizmin her zaman liberal demokratik sisteme mutlak bir zararlılık içerisinde olduğunu söylemek tam olarak doğru olmayacaktır. Popülizm her ne kadar liberal demokrasiyi aşındırsa ve liberal demokratik kurum ve kuralları zayıflatsa da halkın ezilen, dışlanmış “çevre” olarak nitelendirilmiş toplum kesimlerini siyasette görünür kılmak, onların rahatsızlıklarının siyaseten gündeme taşınması, iktisadi ve siyasi oligarşik yapıların sorgulanmasını sağlamak bakımından liberal demokrasinin çeşitli arıza ve aksaklıklarını ortaya koyması yönüyle zaman zaman yararlı ve önemli de olabilmektedir.²³⁰

Tamamen iki farklı kavram gibi görünse de birbiriyle olan ilişkileri göz önüne alındığında, tam olarak birbirlerinden ayırmak mümkün olmayacaktır. Bu iki kavram zaman zaman zıtlaşarak zaman zaman da ortaklaşarak birbirini besleyen ve siyaset arenasını şekillendiren kavramlardır.²³¹

²²⁸ Hamit Emrah Beriş, “Demokrasiye Neler Oluyor? Popülizm ve Otoriterleşme Tartışmalarına Bir Bakış,” *Liberal Düşünce Dergisi* 24, no. 96 (2019): 27–53.

²²⁹ Cem Uslu, “Popülizm Liberal Demokrasinin Nesi Olur?,” *Muhafazakar Düşünce Dergisi* 18, no. 62 (2022): 280–317.

²³⁰ Nicola Brack and Ruxandra Coman, “Dissensus over Liberal Democracy in Europe: How Does It Shape Policies and Polity?,” *European Political Science*, 1–12 (2025).

²³¹ Takis Pappas, *Populism and Liberal Democracy: A Comparative and Theoretical Analysis* (Oxford: Oxford University Press, 2019).

5.7. Göç Algısı ve Popülizmle Bağlantısı

Göç konusu, popülizmle doğrudan bağlantılı hususlardan bir tanesidir. Bu durum yine sağ popülistler ve sol popülistler arasında taban tabana zıt yaklaşımların olduğu konulardan bir tanesi olarak değerlendirilebilir.

Sağ popülistler, göç konusunu milli kimliği aşındıran bir unsur olarak değerlendirirken, sol popülistler ise genel anlamıyla dünyanın genelinden gelen göçmen ve sığınmacıları sığındıkları ülkelere entegre etmek amacıyla politika üretir. Bu durum, daha önce bu tezin konusu olan PODEMOS örneğinde olduğu gibi sol popülistler açısından genellikle kapsayıcıdır. Sağ popülistler açısından ise genellikle ötekileştirici ve dışlayıcı yaklaşımın esas alındığı söylenebilir.²³²

Sağ popülistler genellikle “göç” olgusunu kültürlerine karşı bir tehdit olarak değerlendirirken, kaynakların dağılımında göç eden kesimlere de pay verilmesi sebebiyle bu durumu ulusal servetin yabancılara aktarımı olarak değerlendirir. Bu nedenle, yerli kimliğin göz ardı edilerek milli kimliğin aşındırıldığı ve bunun bir sosyal erozyona sebebiyet verdiği ve sosyal dayanışmanın bozularak milli kimliğin ve ulusal benliğin ikincil-üçüncül planlara ve önem sırasına atıldığı bunun ise milli kimliğe bir ihanet noktasına kadar varabilecek bir politikayı içerdiği, mültecilerin sosyal haklardan pay almasını asli unsurlara ve onların haklarına bir tehdit oluşturduğunu savunur. Bununla birlikte, yabancılardan kültürel uyumu sağlayamadığı bunun da milli kimliği aşındıran ve ulusal birliği bozan olumsuz etkiler arasında yer aldığını iddia eder. Bu nedenle yabancılara (özellikle ülkelerindeki göçmen, sığınmacı ve mülteciler) karşı bir tutum izlenmesi gerektiğini savunurlar.

Sol popülistler ise genellikle sağ popülistlerden farklı olarak “göç” olgusunu daha çok sosyal adalet ve eşit haklar temelinde ele alarak göçmen, sığınmacı ve mülteciler için daha eşit ve kapsayıcı bir model önerirler. Bu grupları toplumun bir parçası olarak benimser ve haklarını tanırlar. Buna karşın, yine sol popülist olup ya da yönettikleri ülkelerdeki asli unsurların ve yerli halkın çıkarlarını önceleyen bazı sol popülist parti ve hareketlerde bulunmaktadır. Bu siyasi parti ve hareketlere örnek olarak yüksek göç oranının sosyal adaleti ve dayanışmayı azaltarak, toplumsal düzeni bozabileceği yönünde önemli kaygılar taşıyan Sahra Wagenknecht Birliği’nin göç konusunda bu örneklerden ayrılarak, daha temkinli bir

²³² Medi Hamelers, “Putting Our Own People First: The Content and Effects of Online Right-Wing Populist Discourse Surrounding the European Refugee Crisis,” *Mass Communication and Society* 22, no. 6 (2019): 804–826.

tutum sergilediği söylenebilir. Benzer şekilde, Hollanda Sosyalist Partisi de göç ve dışarıdan yabancı işçi alımı konusunda pragmatik ve popülist bir tutum içerisinde. Yabancı işçilerin Hollanda'ya gelerek düşük ücretler aldıkları ve bunun sonucunda çoğunlukla yerli işçilere tercih edilerek, yerli işçilerin çalışmasının önüne geçtikleri iddiası ile “geçici işçi göçü” ve yabacıların ülkeye gelişi konusunda önemli riskler olduğunu iddia ederek bu duruma karşı çıkan bir politika izlemektedir.²³³

5.8. Kavramsal Sorunlar

5.8.1. Eleştiri ve karşıt argümanlar

Bu başlık altında, popülizmle ilgili kavramsal sorunlara değinilecektir. Eleştiri ve karşıt argümanlar değerlendirilecek, çeşitli düşünürlerin bu konudaki görüşlerine yer verilecektir. Bununla birlikte, literatür ile ilgili temel fikir sahibi olunması amaçlanmaktadır.

5.8.2. Popülizme karşı çeşitli teorik ve ideolojik tartışmalar

Cas Mudde, Paul Taggart ve Benjamin Moffitt'in görüş ve düşüncelerine bu başlık altında yer verilecektir.

Mudde popülizmi salt bir ideoloji olarak görmemiş, popülizmin bir ahlak üzerine kurulu olduğunu belirtmiştir. Temel ayırım ahlak olarak nitelendirilmiş, popülizmi ahlaka dayandırmıştır. Mudde'ye göre popülizm, halkı seçkinlerle karşı karşıya getiren tek ideoloji değildir. Bu da ahlaka dayalıdır ve diğer unsurlarla etkileşim yaratır. Eğer saf olan ile yozlaşmış arasında bir uzlaşma sağlanmaya çalışılırsa bu durum saf olanın yozlaşmasına sebep olur. Popülistler “halk'ı” icat etmiştir. Halkı tanımlamak popülistler için politik yolculuğun önemli bir parçasıdır. Popülizme verilen tepkinin önemli bir çoğunluğunun halkı geri kazanmak için yapıldığını ifade eder. Bu da anti popülizme yol açar.

Taggart, popülizmi tehlikeli olarak görür ve demokrasiye zarar verdiğini iddia eder. Bununla birlikte demokrasinin zarar görmemesi için popülizmin bir tehdit olarak algılanması gerektiğini savunur. Toplumu kutuplaştırdığını ve siyasetin itibarını zedelediğini iddia eder.

Moffit, popülizm kavramının yeterince ele alınmadığını düşünmektedir. Popülizmin anlaşılması gerektiğini ve korkulması gereken bir şey olmadığını iddia eder. Popülizmin

²³³ Shadi Hamid, “Left Populism and the Rediscovery of Agonistic Politics,” *American Affairs* 2, no. 4 (2018): 187-201.

demokrasiye zarar verebileceği iddiasındadır. Bununla birlikte halkı kutuplaştırarak, “biz ve onlar” çatışmasına ve siyasi istikrarsızlığa sürükleyeceğini iddia eder.

5.8.3. Popülizmi anlamak ve açıklamak için kuramsal yaklaşımlar

Popülizm, çok çeşitli değerlendirmeler ve kuramlar çerçevesinde devam eden bir akademik ve kümülatif bilgi üzerine ilerler. Bu noktada, Laclau ve Mouffe’nin Hegemonya Kuramı önemlidir.²³⁴ Bu kurama göre popülist liderler, toplumu “biz ve onlar” şeklinde ayrıştırarak ortaya çıkan bu bölünmüşlükten yararlanırlar. Bu ayırım sayesinde bir hegemonya oluşturmayı arzu ederler.

Laclau’nun kuramı ise, popülizm açısından oldukça değerlidir. Laclau popülizmi siyasal iletişim stratejileri arasında ele alır. Liderlerin halkla bağ kurarak kendilerine alan açtıklarını iddia eder.²³⁵ Mudde ve Kaltwasser’ın kuramı, popülizmi siyasi taktik olarak ele alır. Kitleleri hitabet ve çeşitli taktikler yoluyla etkilemek popülizmin esası olarak kabul edilir. Popülistler bilerek ve tasarlayarak elitlere ve kurulu düzene karşı bir siyasi söylem ve taktikler manzumesi geliştirir.²³⁶ Cas Mudde’nin Radikal Sağ ve Sol Popülizm Kuramı’na göre sağ popülistler daha çok milli unsurları ön plana çıkarırken ve ulusal yapıyı öncelerken, sol popülizm iktisadi ve toplumsal adaletsizlikleri önceler.²³⁷

5.9. Aşırılıklar ve Tehlikeler

Popülizm açısından, özellikle son yıllarda yükselen bir unsur haline gelen ötekileştirme, yabancı karşıtlığı, liberal demokrasinin aşındırılması gibi unsurlar, özellikle sağ popülizmin temsilcileri tarafından sıklıkla başvurulmuş olgulardır. Bilhassa bu tezin örnek unsurlarından biri olan Orban, Macaristan’da Macar olmayan unsurlara yönelik bir ötekileştirme faaliyeti yürütmektedir.²³⁸

Özellikle sağ popülizm, toplumsal kutuplaşma ve toplumsal bölünmeye sebebiyet verebilmektedir. Bu durum da Avrupa için bir tehlikeyi beraberinde getirmektedir.

²³⁴ Lasse Thomassen, “Hegemony, Populism and Democracy: Laclau and Mouffe Today,” *Revista Española de Ciencia Política* 40, (2016): 161-176.

²³⁵ Benjamin Arditi, “Review Essay: Populism is Hegemony is Politics? On Ernesto Laclau's On Populist Reason,” *Constellations* 17, no. 3 (2010): 488-497.

²³⁶ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

²³⁷ Cas Mudde, *Populist Radical Right Parties in Europe* (Cambridge: Cambridge University Press, 2007).

²³⁸ Nazlıcan D. Tahincioğlu, “Avrupa’daki Sağ Popülist Partilerin Göçmen Karşıtı Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme,” *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 2 (2020): 282-291.

Avrupa'nın toplumsal dinamikleri ve Avrupa'nın kültürel, tarihsel ve siyasal arka planı dikkate alındığında yukarıda sayılan unsurların bu arka planı aşındırdığı ve liberal değerlere zarar verdiği açıktır. Avrupa'daki göçmen ve sığınmacı unsurlarının Avrupa için bir tehdit algısı oluşturduğu inancı, Avrupa'da önemli bir ölçüde artmaktadır.²³⁹ Avrupalılar çıkan olaylardan dolayı, son yıllarda yabancı unsurları bir tehdit olarak görmektedir. Bu nedenle, Avrupa bütünleşmesine olan bağlılık da azalmaktadır.²⁴⁰

Sağ popülizmin yabancı karşıtlığı, liberal demokrasinin aşındırılması, tekçilik, çoğulculuğa olan karşıtlık gibi unsurları siyaset arenasında çok etkin ve başat bir şekilde kullanması, önümüzdeki yıllarda aşırı sağ partilerin daha da yükselmesine sebebiyet verebilir.

Avrupa'da aşırı sağ hızlı bir şekilde yükselmektedir.²⁴¹ Bu nedenle aşırı sağ partiler Avrupa'da daha çok ses getirmeye başlamakta ve merkez partileri de kendilerine yaklaştırmaktadır. Göç ve yabancı karşıtlığı, "Avrupa normları" açısından tehdit oluşturmakta ve Avrupa kıtasının temel unsurları olarak görülen insan hakları, demokrasi ve eşitlik gibi kavramları tehdit edebilmektedir. Bu durum, ileriki yıllarda Avrupa'nın aşırıcılığa yönelmesine daha fazla sebep olabilecektir. Bu durum da Avrupalılık kimliği ve AB açısından bir an önce önüne geçilmesi gereken tehditleri gözler önüne sermektedir.

Sağ popülizmde genel anlamda ülkenin asli vatandaşları olarak algılanan grup yani yerli halk ile ülkenin ayrıştırılan unsurları olarak algılanan grup yani azınlıklar, mülteciler gibi unsurlardır. Bununla birlikte, bu durumun ulusal bütünlüğü koruma ve yerel halkın kimliğinin yaşatılması ve birincil unsur haline getirilmesi için ortaya konduğu sağ popülistler tarafından iddia edilir. Sağ popülistler temel amaç olarak kültürel kimliğin korunması ve ülke bütünlüğünün sağlanması olarak açıklarlar. Buna ek olarak, Orban gibi bazı popülistler AB'ye de bir karşıtlık geliştirmektedir. "Brüksel Elitleri" söylemi ile AB'yi

²³⁹ Eurostat, "Migration and Asylum in Europe – 2024 Edition," Erişim: 11-12-2025, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2024>.

²⁴⁰ Alex Szczerbiak and Paul Taggart, "Eurocepticism and Anti-Establishment Parties in Europe," *Journal of European Integration* 46, no. 8 (2024): 1171–1191.

²⁴¹ Le Monde, "From East to West, the Far Right is Rising in Europe Editorial," 20 Mayıs 2025, Erişim: 11-12-2025, https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2025/05/20/from-east-to-west-the-far-right-is-rising-in-europe_6741448_23.html.

dışlamakta ve bu elitlere karşı milli kimliği önelemektedir. AB'yi Macaristan'ın iç işlerine karışmakla suçlamakta ve Macaristan'ına yönelik milli politikaları önemsemektedir.²⁴²

Aynı şekilde Trump'ın da Meksikalı göçmenlere yönelik Trump Duvarı Projesi ve almış olduğu çeşitli önlemler yine ötekileştirmeye ışık tutan bir unsurdur.²⁴³ Donald Trump, medya ile bir karşıtlık geliştirerek, belli haber kanallarını halk düşmanı olmakla suçlayarak onlara karşı bir ötekileştirme politikası izlemektedir. Bu haber kanallarının tamamıyla yalan haber yaptığını iddia ederek, bu kanalları tamamen dışlamaktadır. Bu noktada Trump'ın bu haber kanallarını halk düşmanı olarak damgalaması belirli haber kanallarını ise doğru haber yapan dürüst medya olarak belirtmesi kamplaştırma ve kutuplaştırma siyasetinin bir örneğidir. Bu durum, “biz ve onlar” algısının yaratılmasını sağlamakta ve ötekileştirici bir tutumu ortaya koymaktadır. “Biz ve onlar” karşıtlığı özellikle Trump döneminde daha da artmış ve birçok alanda kendisini göstermiştir.²⁴⁴

Sol popülizmde genel anlamda ötekileştirme unsurları ekonomik ve sınıf temelli olarak meydana gelebilmektedir. Sol popülizm tüm etnik unsurları kucaklayan ve kabul eden bir anlayış olduğu için sağ popülizmden farklı olarak bu kavramın ötekileştirme unsurlarının daha çok ekonomik ve sistem temelli olarak ortaya çıktığı değerlendirilebilir. Geniş halk kitleleriyle emekçiler ve yoksulları terazinin bir kefesine koyan sol popülizm, ekonomik oligarkları, neoliberal elitleri ve zengin bir avuç azınlığı bunlardan ayırıştırarak biz ve onlar karşıtlığını bu kontrast üzerine inşa eder. Bazı sol popülist partiler AB'ye karşıtlık politikasını başat bir unsur haline getirmiştir. Bununla birlikte, Hollanda Sosyalist Partisi ve Slovenya Levica gibi Avrupa şüphecisi sol popülist bazı yapılar, AB'ye belirli bir karşıtlık sergileyebilmektedir. Mevcut haliyle Avrupa bütünleşmesinin üstenci bir ekonomik program sunduğu ve kararların üstenci bir anlayışla alındığı iddiası nedeniyle bu entegrasyon yapısına mesafeli durmaktadır. Bununla birlikte Levica, AB karşıtı tutumuyla

²⁴² Robert Csehi and Edit Zgut, “‘We won’t let Brussels dictate us’: Eurosceptic populism in Hungary and Poland,” *European Politics and Society* 22, no. 1 (2021): 53-68.

Tibor Hargitai, “How Eurosceptic is Fidesz Actually,” *Politics in Central Europe* 16, no. 1 (2020): 189-209.

²⁴³ Ximena Bustillo, “Trump Signs Sweeping Actions on Immigration and Border Security on Day 1,” *Vermont Public*, 20 Ocak 2025, Erişim: 28-11-2025, <https://www.vermontpublic.org/2025-01-20/trump-signs-sweeping-actions-on-immigration-and-border-security-on-day-1>.

²⁴⁴ Pablo Boczkowski and Zizi Papacharissi, *Trump and the Media* (London: MIT Press, 2018).

AB'yi neoliberal olmakla suçlamakta, Slovenya vatandaşlarına bir tehdit unsuru olarak görmekte ve AB'den çıkmayı savunmasa da AB'ye önemli bir karşıtlık sergilemektedir.²⁴⁵

Genel anlamda, SYRIZA ve PODEMOS gibi “yeni sol,” popülist akımın temsilcileri sağ popülistlerin aksine ötekileştirmeye karşı adımlar atmakta ve tüm unsurları insan unsuru olarak görmekte ve tüm kültürleri kabul etmeye gayret göstermektedir.²⁴⁶

²⁴⁵ Paul Taggart and Andrea Pirro, “European Populism Before the Pandemic: İdeology, Euroscepticism, Electoral Performance, and Government Participation of 63 Parties in 30 Countries,” *Italian Political Science Review/Rivista Italiana Di Scienza Politica* 51, no. 3 (2021): 281-304.

Fabian Habersack and Carsten Wegscheider, “Populism and Euroscepticism: Two Sides of the Same Coin?” in *Political Populism*, eds. Reinhard Heinisch, Christina Holtz-Bacha, Oscar Mazzoleni (Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2021), 195-212.

Aleksander B. Fenko vd., “Euroscepticism as a Functional Pretext for Populism in Central and Eastern European States: The Eurozone, Migration and Ukrainian Crises,” *Teorija in Praksa* 56 (2019): 391-405.

²⁴⁶ Vildan Meydan, “Sol Popülizmin Avrupa’daki Geleceği: PODEMOS ve Syriza Bağlamında Bir İnceleme,” *TESAM Akademi Dergisi* 11, no. 2 (2024): 815-839.

SONUÇ

Popülizm kavramı uluslararası siyasette giderek yaygınlaşmış ve oldukça fazla bir biçimde konuşulan ve önemsenen bir kavram haline gelmiştir. Bu bağlamda çeşitli popülizm tanımları literatürde yer almış ve oldukça farklı perspektiflerden bakılarak popülizm kavramı ele alınmıştır. Çeşitli düşünürler bu konudaki fikirlerinden yola çıkarak birtakım teoriler ortaya koymuş ve popülizm giderek daha karmaşıklaşan bir kavram haline gelmiştir. Bu kavram karmaşasını ortadan kaldırmak ise oldukça zor bir meseledir. Bu bağlamda farklı popülizm tanımlarını bir arada ele almak ve yararlanmak faydalı olacaktır. Bütün bu değerlendirmeler içerisinde popülizmi “ince bir ideoloji” olarak ele alan Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser’in tanımlaması bu kavramı çok boyutlu olarak ele alması bakımından daha anlamlıdır. Popülizm kavramının çok değişkenlik göstermesi nedeniyle hem sağ hem de sol popülizmde öne çıkan bir terim olması popülizm kavramının dikkate alınması gereken bir özelliğidir. Bu noktada, popülizm kavramının her ideoloji ile birlikte ortaya çıkabilmesi onun “ince merkezli bir ideoloji” olmasının temel sebeplerinden bir tanesidir. Bu bağlamda “halk” ve “elit” ayrımı popülizmin doğru anlaşılması ve anlamlandırılması bakımından mutlak suretle kullanılması gereken ve kavramın temel unsuru olan bir ayrımdır. Bununla birlikte, “genel irade” kavramı popülizmin anlaşılmasında önemli bir unsur olarak ele alınmalı ve iyice irdelenmelidir. “Genel irade” kavramı (“milli irade” şeklinde de kullanılabilir), popülistlerce sıklıkla kullanılan bir kavramdır. Bu kavram popülistlerce halkın tamamını tanımlamak için kullanılır. Buna karşın popülistler, toplumun hoşlanmadıkları ya da kendi istedikleri yaşam tarzı ya da siyasi görüşe sahip olmayan toplum kesimlerine karşıt olarak da bu kavramı kullanmaktan çekinmezler ve kendilerine aykırı gördükleri kesimleri dışlarlar. Bir halk-elit çatışmasından da beslenirler. Yani, kendilerine aykırı gördükleri kesimleri genel irade kavramının dışında tutarak kendi istedikleri biçimde bir “halk” tanımlaması yaparlar.²⁴⁷

Popülizmin sağ ve sol ideolojideki yerini anlamlandırabilmek için popülizmin sağ ve sol ideolojiye nasıl eklemlendiğinin anlaşılması gerekmektedir. Popülizm kavramı sağ kanatta yabancı karşıtlığı, milli kimliğin korunması, güvenlik ve muhafazakar değerler

²⁴⁷ Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser, *Populism: A Very Short Introduction* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

üzerinden gerçekleşirken, sol popülizme eklenmesi ise insan hakları, sosyal adalet, eşitlikçilik, azınlıkların haklarının korunması gibi kavramlar üzerinden gerçekleşir.²⁴⁸

Avrupa’da artan popülizm özellikle sağ popülizm bağlamında yabancı karşıtı bir karakter izlemektedir. Orban’ın Macaristan’da yaratmış olduğu karşıtlıklar üzerinden güçlendiğini söylemek mümkündür. Bu bağlamda özellikle son yıllarda Soros’a karşı ortaya koymuş olduğu karşıtlık “halk-elitler” karşıtlığı üzerinden ele alınabilir. Yine Orban’ın Yahudi karşıtlığı, LGBTİ+ karşıtlığı, Roman karşıtlığı gibi karşıtlıklar yaratarak kendisine yakın toplum kesimlerini konsolide ederek iktidarını tahakküm etmesi, sağ popülizmin “halk-elitler” karşıtlığı meselesini kullanış biçimine önemli bir örneği ortaya koymaktadır.²⁴⁹

Bu bağlamda ele alındığı takdirde, Macaristan örneği, Cas Mudde ve Cristóbal Rovira Kaltwasser’ın İnce İdeoloji Kuramı’na önemli bir örtüşme ve tam bir uyumluluk göstermektedir.²⁵⁰ Avrupa’daki artan popülizm ve popülist partilerin yükselişi genellikle sosyolojik tabanlı ele alınması gereken bir kavram olarak görülebilir. Sağ popülizmin önemli unsurlarından biri olan yabancı karşıtlığı da yine toplumun bir kesiminin diğer bir kesimine karşı yürüttüğü ötekileştirici söylem ve politikalar çerçevesinde ilerlemektedir. Popülist siyasetçiler toplumun bir kesimini diğer kesimine karşı kışkırtarak, toplumun kamplaşmasına neden olmaktadır. Bu kamplaşma üzerinden kendilerine siyaset alanı yaratmaktadırlar.

Avrupa’da artan popülizmin, sol popülizm bakımından ise özellikle “yeni sol” akım bağlamında çoğulcu, insan haklarına dayalı, çeşitli toplum kesimlerini kendi “halk” tanımına dahil etmeye çalışan, farklılıklara saygılı bir anlayışı ortaya koyduğu görülmüştür. İspanya örneğinde ele alınan PODEMOS, yukarıda belirtilen tüm bu vasıfları bünyesinde barındırmakta olan bir hareket olarak göze çarpmaktadır.

Bu noktada, popülizm kavramı ile liberal demokrasi kavramı arasındaki ters korelasyona da dikkat çekmek gerekmektedir. Liberal demokraside önemli bir unsur olan çoğulculuk, hukukun üstünlüğü, azınlık hakları gibi kavramlar popülist siyasetçilerce (özellikle sağ) oldukça mesafeli durulan kavramlardır. Tüm bu hususlar dikkate alındığında

²⁴⁸ Chantal Mouffe, *The Democratic Paradox* (London: Verso, 2000).

²⁴⁹ BBC, “Why did Hungary’s PM Viktor Orban turn on George Soros?” 07 Eylül 2019, Erişim: 12-11-2025, <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-49600818>.

²⁵⁰ Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo ve Pierre Ostiguy, ed., *The Oxford Handbook of Populism* (Oxford: Oxford University Press, 2017).

popülizm, liberal demokrasilere karşıtlık üzerinden ilerleyen bir kavram olarak değerlendirilebilir. Bu hem sağ hem de sol popülizm için geçerli olabilecek bir kavramdır. Özellikle sağ popülistler, liberal demokrasilerin ortaya çıkarttığı fırsat ve nimetlerden yararlanarak iktidara gelirler. Buna karşın, iktidarlarını tahakküm etmek için, liberal demokratik kurum ve kuralları aşındırmaktan da çekinmezler. Bu durum hukukun üstünlüğü, demokrasi ve insan hakları gibi kavramların aşınmasına neden olmaktadır. Popülistler seçimleri çok önemsemekte ve meşruiyetlerini seçimlerden almaya özen göstermektedirler. Buna karşın, seçimlerin demokratik olma vasfı zaman zaman tartışmalı olabilmektedir.

Sol popülizmde ise halk ve elitler arasında çoğunlukla yine bir karşıtlık kurularak kimi zaman kapitalistler kimi zaman faşistler kimi zaman AB gibi ulus üstü kurum ve kuruluşlar, elitler veya onların temsilcileri olarak görülerek “halk-elit” karşıtlığının beslendiği söylenebilir. Bu durum hem sağ hem sol popülizm için de İnce Merkezli İdeoloji Kuram’ının belirttiği “halk-elitler” karşıtlığının geçerli olduğunu göstermektedir. Sol popülizm çoğunlukla çoğulcu olmakla birlikte (Chavez ve Hollanda Sosyalist Partisi gibi örnekler hariç) kendini birtakım düşmanlıklar ve karşıtlıklar üzerinde tanımlar. Bu noktada, sol popülizm yanlıları çoğunlukla kendilerini halkın gerçek temsilcisi olarak tanımlamaktadır. (Chavez ve Hollanda Sosyalist Partisi de buna dahil). Bu da İnce Merkezli İdeoloji Kuramı’na uymaktadır.

Bu tez, Merkez-Çevre Teorisi’ni popülizmin sosyolojik, kültürel ve iktisadi boyutlarının anlaşılması için, oldukça önemli bir teori olarak ele almaktadır. Bu teori, Emmanuel Wallerstein’in ortaya koyduğu sonrasında Andre Gunder Frank’in geliştirerek sosyolojik ve iktisadi boyutunu genişlettiği devamında Şerif Mardin’in sosyolojik boyutuna son derece büyük bir katkı yaparak Türkiye siyasetine de kazandırdığı bir teoridir. Popülizm toplumsal tabakalar arası çatışmalardan beslenerek kendine alan açmaktadır. Toplumun üst düzeydeki kesimlerini “merkez” olarak tanımlamıştır. Toplumun sosyoekonomik olarak alt düzeydeki kesimlerini “çevre” olarak adlandırmıştır. Bu teori, “merkez” ile “çevre” arasında yaşanan çatışmaları genişçe açıklar. Popülizm, bu karşıtlıklar ve toplum katmanları arasındaki sosyolojik tatminsizlikten güç alır ve tabanını genişletir. Popülist siyasetçiler bu çatışma üzerinden kamplaşma üreterek, çatışmanın “elit” olarak nitelendirdikleri kesimlerini dışlarlar. Bu konu tezde en çok üstünde durulan konulardan bir tanesi olmuştur. Popülist siyasetçiler buradan hareketle toplumun tamamını yekpare bir halk olarak değerlendirirken elitler olarak nitelendirdikleri kesimi halk kavramının içerisine dahil etmezler ve onları

düşmanlaştırırılar. Bu olgu, popülizmin en temel dayanak unsurlarından bir tanesidir. Tezin temel araştırma konularından birisi olan “merkez-çevre” ilişkisi, detaylı bir şekilde ele alınmış ve popülizmin “merkez” ve “çevre” arasındaki çatışmalardan doğan sosyolojik, kültürel ve iktisadi gerilimlerden beslenerek tabanını genişleten bir olgu olduğu kanısına varılmıştır.

Son tahlilde, sağ ve sol popülizm temel benzerlik ve farklılıkları olan bir kavram olmakla birlikte çoğunlukla “halk-elitler” karşıtlığını kullanır ve toplumları kamplaştırmaktan beslenir. Sağ popülizm tekçi bir zihniyeti ortaya koymakla birlikte sol popülizm daha çoğulcu bir yaklaşım benimsemektedir. Bu, sağ ve sol popülizm arasındaki önemli bir farklılık gibi görünse de ayrıştırma ve kamplaştırma siyaseti her iki popülizm türü için de geçerlilik arz eden bir unsurdur. Bununla birlikte sağ ve sol popülizm “gerçek halkı” temsil ettikleri iddiası ile hareket eder. Bu durum sağ ve sol popülizmin ortaklaştığı yönlerden bir tanesi olarak ortaya konabilir.

Bu benzerlik ve farklılıklarla birlikte popülizmin giderek yaygınlaşması, daha önce belirtilen karşıtlıklar nedeniyle Avrupa değerleri ve Avrupa’nın bütünü açısından dikkate alınması gereken önemli tehditleri içerisinde barındırdığı unutulmamalıdır. Ekonomik, sosyolojik ve siyasi koşullar giderek popülizme alan açmakta bu durum da Avrupa değerlerinin aşınmasına altyapı oluşturabilecek bir husus gibi görünmektedir.

Sonuç olarak popülizmin, liberal demokrasi üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu ve tüm bu etkilerin de insan hakları, demokrasi ve eşitlik gibi kavramların aşınmasına ve tehdit edilmesine neden olduğu kanaatine varılmıştır. Popülizmin Avrupa’da yayılması ve kendine taban bulmaya devam etmesi durumunda yukarıda belirtilen liberal demokratik değerlerin tam manasıyla etkisini kaybetmeye başlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle, popülizmin Avrupa siyasetinde önemli bir tehdit olabileceği ortaya koyulmuştur. Buna karşın popülizmin, liberal demokratik kurumların kendini yeniden üretmesi, var olan temsil krizlerinin ortaya konarak çözümlenmeye çalışılması, toplumun dışlanan kesimlerinin siyasette görünür olması gibi unsurlar bakımından liberal demokrasiye dönüştürücü etkiler de yapabileceği kanaati oluşmuştur. Tüm bu hususlar dikkate alındığında, popülizmin liberal demokrasiye zarar veren ve dikkat edilmesi gereken etkileri olduğu kadar, liberal demokrasiyi dönüştürücü ve aksaklık ve noksanları tespit edip, ortadan kaldırmaya yardımcı etkilerinin de olabileceği görüşü hakim olmuştur.

KAYNAKLAR

- Acar, Fahriye Didem. “Popülizm ve Liberal Demokrasiye Etkileri: Macaristan ve İtalya Örneği.” Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Adair-Totef, Christopher. “Max Weber’s Charisma.” *Journal of Classical Sociology* 5, no. 2 (2005): 189–204.
- Adler, Katya. “Macaristan Seçimleri: Viktor Orban’ın Zaferi AB İçin Neden Kötü Haber?”, *BBC News Türkçe*, 4 Nisan 2022, Erişim: 10-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-60982284>
- Ágh, Attila. “The Orbán Regime as the ‘Perfect Autocracy’: The Emergence of the ‘Zombie Democracy’ in Hungary.” *Politics in Central Europe* 18, no. 1 (2022): 1-25.
- Aidi, Hisham. “Podemos and the Catalan Cause.” *Al Jazeera Media Network*, 25 Haziran 2025, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aljazeera.com/opinions/2015/6/25/PODEMOS-and-the-catalan-cause>
- Aktan, Coşkun Can. “Siyasi Hubris Sendromu – Kamu Tercihi, Politik Psikoloji ve Politik Psikiyatri Perspektiflerinden Haris ve Hubris Siyasi Liderliğin Psikopatolojik Boyutu.” *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi* 16, no. 1 (2021): 1–22.
- Aktan, Coşkun Can. *Davranışsal Politik İktisat*. Konya: Litera Türk Academia, 2021.
- Aladağ Görentaş, İtir ve Buket Özdemir Dal. “Avrupa’da Aşırı Sağ Partiler ve Göçmenlere Yaklaşımları; Seçilmiş Örnekler.” *MSGSÜ Sosyal Bilimler* 2, no. 26 (2022): 295-317.
- Altıntaş, Kerem Barış ve Özgür Önder. “Siyasetin Halet-i Ruhiyesi: Popülizm ve Demokrasi Dikotomisi.” *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22, no. 1 (2021): 115–129.
- Anadolu Ajansı. “Avrupa Parlamentosu Seçim Sonuçları Belli Oldu.” 10 Haziran 2024, Erişim: 22-05-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/avrupa-parlamentosu-secim-sonuclari-belli-oldu/3245181>

- Arato, Andrew. "Political Theology and Populism." *Social Research: An International Quarterly* 80, no. 1 (2013): 143-172.
- Arditi, Benjamin. "Review Essay: Populism is Hegemony is Politics? On Ernesto Laclau's On Populist Reason." *Constellations* 17, no. 3 (2010): 488-497.
- Ateş, Korkut. "AKP, Dinsel Popülizm ve Halk-Olmayan." *Mülkiye Dergisi* 41, no. 1 (2017): 105–129.
- Balogh, Lajos. "Racist and Related Hate Crimes in Hungary—Recent Empirical Findings." *Acta Juridica Hungarica* 52 (2011): 296.
- Baştan, Şebnem A. "Popülizm ve Toplumsal Cinsiyet Karşıtı Hareketler: Orban Hükümeti Özelinde Macaristan Örneği." *Yakın Doğu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 14, no. 2 (2021): 132-161.
- Baykan, Toygar Sinan. "İdare-i Maslahatçılık'tan 'Popülizm'e – Türkiye'de Duyarlı Siyasal Pratik: 'Popülizm Yapıyorsunuz!'" *Birikim*, no. 353 (2018).
- Baykan, Toygar Sinan. "Türkiye'de İdeolojik ve Programatik Olmayan Parti-Seçmen Bağları Üzerine Kavramsal Bir Tartışma: Popülizm, Personalizm, Patronaj." *Toplum ve Bilim*, no. 147 (2019).
- Bayraklı, Enes ve Kazım Keskin. "Avrupa'nın Mülteci Krizi." *Akademik İncelemeler Dergisi* 12, no. 2 (2017): 115-136.
- BBC News Türkçe. "AB Yönetimi ile Macaristan Arasında 'Barış Misyonu' Gerilimi: Ukrayna Zirvesi Başka Ülkeye Alındı." 23 Temmuz 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/ced35yqpvqpo>
- BBC News Türkçe. "Fransa'da Hükümet Düştü, Şimdi Ne Olacak?" 5 Aralık 2024, Erişim: 09-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cjwldj6edg7o>
- BBC News Türkçe. "Macaristan Başbakanı Orban: Sığınmacılar Hristiyan Kökleri Tehdit Ediyor." 3 Eylül 2015, Erişim: 11 Aralık 2024, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/09/150903_macaristan_gocmen

- BBC News Türkçe. “Macaristan'da Merkez Sağın Büyük Zaferi.” 26 Nisan 2020, Erişim: 10-12-2024,
https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/04/100425_hungary_election
- BBC News. “Hungary's Viktor Orban to Defy EU Over Immigration Law.” 21 Aralık 2021, Erişim: 22-12-2024, <https://www.bbc.com/news/world-europe-59748173>
- BBC News. “İspanya'da PODEMOS Partisi'nin Lideri 'Başarısız Oldum' Diyerek 42 Yaşında Siyaseti Bıraktı.” 5 Mayıs 2021, Erişim: 12-07-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56997843>
- BBC. “Why did Hungary’s PM Viktor Orban turn on George Soros?” 07 Eylül 2019, Erişim: 12-11-2025, <https://www.bbc.com/news/av/world-europe-49600818>
- Bekar, Nezir. “Avrupa Birliği Ülkelerinde Yabancı Düşmanlığı ve Avrupa Güvenliğine Etkisi.” Bilge Strateji 10, no. 18 (2018): 111–142.
- Beriş, Hamit Emrah. “Demokrasiye Neler Oluyor? Popülizm ve Otoriterleşme Tartışmalarına Bir Bakış.” Liberal Düşünce Dergisi 24, no. 96 (2019): 27–53.
- Bermeo, Nancy. “On Democratic Backsliding.” Journal of Democracy 27, no. 1 (2016): 5-19.
- Bienvenu, Hélène. “How Viktor Orban went From Being an 'Agnostic Liberal' to a Defender of Christian Values.” *Le Monde*, 29 Nisan 2023, Erişim: 11-12-2024, https://www.lemonde.fr/en/religions/article/2023/04/29/how-viktor-orban-went-from-being-an-agnostic-liberal-to-a-defender-of-christian-values_6024781_63.html
- Bilge, Ahmet Hakan. “Popülizmin ve Popülist Desteğin Sebeplerine Dair Görüşler.” Dicle Akademi Dergisi 1, no. 2 (2021): 57–83.
- Blokker, Paul. “Populism as a Constitutional Project.” International Journal of Constitutional Law 17, no. 2 (2019): 536-553.
- Boczkowski, Pablo and Zizi Papacharissi. *Trump and the Media*. London: MIT Press, 2018.
- Bogaards, Matthijs. “De-Democratization in Hungary: Diffusely Defective Democracy.” Democratization 25, no. 8 (2018): 1481-1499.

- Bolelli, Şenhan. “Fas'tan İspanya'ya Geçmeye Çalışırken Ölen Düzensiz Göçmen Sayısının 37 Olduğu İddia Edildi.” *Anadolu Ajansı Dünya*, 26 Haziran 2022, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/fastan-istryanyaya-gecmeye-calisirken-olen-duzensiz-gocmen-sayisinin-37-oldugu-iddia-edildi/2622918>
- Bolelli, Şenhan. “İspanya'da Podemos Lideri Belarra, Hükümetten İsrail ile İlişkileri Kesmesini İstedi.” *Anadolu Ajansı*, 09 Ekim 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/istryanyada-PODEMOS-lideri-belarra-hukumetten-israil-ile-iliskileri-kesmesini-istedi/3356475>
- Bolelli, Şenhan. “İspanya'da Podemos Lideri Belarra, İsrail'e Karşı Uluslararası Toplumun Pasifliğini Eleştirdi.” *Anadolu Ajansı*, 10 Eylül 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/istryanyada-PODEMOS-lideri-belarra-israile-karsi-uluslararasi-toplumun-pasifligini-elestirdi/3326590>
- Bonilla-Silva, Eduardo. *Racism Without Racists: Color-Blind Racism and the Persistence of Racial Inequality in America*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2021.
- Bos, Ellen and Astrid Lorenz. *Politics and Society in Hungary. Democratization, Orban and the EU*. Wiesbaden: Springer, 2022.
- Bozoğlu, Tolga. “Hegel'in Zeitgeist'ı ve Otoriter Popülist Siyasal Söylemi: Trump Üzerine Bir Okuma.” *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi* 2, no. 1 (2017): 67–82.
- Bozóki, András. “Occupy the State: The Orbán Regime in Hungary.” *Debatte: Journal of Contemporary Central and Eastern Europe* 19, no. 2 (2011): 139–163.
- Bozóki, András. “The Illusion of Inclusion.” in *Thinking through Transition*, eds. Michal Kopecek, Piotr Wcislik. Budapest: Central European University Press, 2012, 290.
- Brack, Nicola and Ruxandra Coman. “Dissensus over Liberal Democracy in Europe: How Does It Shape Policies and Polity?.” *European Political Science*, 1–12 (2025).
- Bustillo, Ximena. “Trump Signs Sweeping Actions on Immigration and Border Security on Day 1.” *Vermont Public*, 20 Ocak 2025, Erişim: 28-11-2025,

<https://www.vermontpublic.org/2025-01-20/trump-signs-sweeping-actions-on-immigration-and-border-security-on-day-1>

Canovan, Margaret. “Trust the People! Populism and the Two Faces of Democracy.” *Political Studies* 47, no. 1 (1999): 2–16.

Carroll, Rory. “Hugo Chávez Wins Referendum Allowing Indefinite Re Election.” *The Guardian*, 16 Şubat 2009, Erişim: 11-12-2025, <https://www.theguardian.com/world/2009/feb/16/hugo-chavez-indefinite-rule>

Crenshaw, Kimberlé, Neil Gotanda, Gary Peller ve Kendall Thomas, ed., *Critical Race Theory: The Key Writings that Formed the Movement*. New York: The New Press, 1995.

Csehi, Robert and Edit Zgut. “‘We won’t let Brussels dictate us’: Eurosceptic populism in Hungary and Poland.” *European Politics and Society* 22, no. 1 (2021): 53-68.

Çamurcuoğlu, Güliden. “Çoğunlukçu Demokrasiye Yöneliş Olarak Popülizm.” *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 10, no. 1 (2019): 277–291.

Çelik, Nevzat. “Fransa’da Siyasi Deprem: Hükümetin Düşmesi Ne Anlama Geliyor?” *Anadolu Ajansı*, 5 Aralık 2024, Erişim: 9 -12-2025, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/fransada-siyasi-deprem-hukümetin-dusmesi-ne-anlama-geliyor/3413943>

Çiçekli, Atıf ve Aylin Çiçekli. “Demokrasinin Güncel Tehdidi: Popülizm.” *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, no. 48 (2022): 199–220.

Çiftçi, Ahmet ve Simon A. Bergfalk. “PODEMOS? Arjantin ve İspanya’da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler.” *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59–86.

Çiftçi, Atakan ve Sena A. Bergfalk. “Podemos? Arjantin ve İspanya’da Radikal Sol ve Çelişen Stratejiler.” *Eğitim Bilim Toplum* 21, no. 82 (2023): 59-86.

Çin, Gökhan. “Bir Sendrom Olarak Popülizm: Popülist Antagonizmanın Siyaset Psikolojisi.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 79, no. 1 (2024): 89–110.

- Çoban, Özgür. “Avrupa Birliği, Göç ve Psikolojik Eğilimler.” *Gazete Duvar*, 7 Mart 2020, Erişim: 11-12-2025, <http://gazeteduvar.com.tr/forum/2020/03/07/avrupa-birligi-goc-ve-psikolojik-egilimler>
- de Blas, Elsa García. “Podemos: Catalan Independence Vote Would Be “Legitimate Mobilization.” *EL PAÍS*, 26 Mayıs 2017, Erişim: 11-12-2025, https://english.elpais.com/elpais/2017/05/26/inenglish/1495798999_041436.html
- Demirkan, Tarık. “‘Kısıtlayıcı’ Macar Anayasası Yürürlükte.” *BBC News Türkçe*, 2 Ocak 2012, Erişim: 10-12-2024, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2012/01/120102_hungary_constitution
- Demirkan, Tarık. “Macaristan Başbakanı Orban: Brüksel’i Ele Geçirmekten Başka Çaremiz Kalmadı.” *BBC News Türkçe*, 16 Mart 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://www.bbc.com/turkce/articles/cgr7ny92yejo>
- Demirkan, Tarık. “Macaristan'da Sınır Kamplarındaki Mülteciler Aç Bırakılıyor.” *BBC News Türkçe*, 27 Nisan 2019, Erişim: 11-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-48076782>
- Destradi, Sandra and Johannes Vüllers. "Populism and the Liberal International Order: An Analysis of UN Voting Patterns." *The Review of International Organizations* (2024): 4.
- Destradi. Stefanie and Jan Vüllers. “Populism and the Liberal International Order: An Analysis of UN Voting Patterns.” *The Review of International Organizations* (2024): 1–28.
- Economist Intellegence. “Democracy Index” 2024, Erişim: 05-06-2025, <https://www.eiu.com/n/campaigns/democracy-index-2024/>
- ECPS. “Left Wing Populism.” 23 Haziran 2016, Erişim: 11-12-2024, <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/left-wing-populism/>
- Ediciones EL PAÍS. “El Federalismo de Podemos.” *EL PAÍS*, Erişim: 11-12-2025, https://elpais.com/elpais/2015/07/13/opinion/1436802970_502236.html
- Elliott, John H. *Imperial Spain: 1469–1716*. London: Penguin UK, 1990.

- Erayman, İbrahim Oğulcan. “Radikal Sağ Popülizm ve Göç Karşıtlığı.” *İçtimaiyat* 6, (2022): 339–357.
- Ercan, Murat. “Avrupa Birliği’nde Yükselen Sağ ve Irkçı Politikalar: 21. Yüzyıl Barış Projesinin Sonunu mu Getiriyor?” *Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler Dergisi* 61 (2017): 42.
- Erdoğan, İbrahim. “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Yeni Güvenlik Algısı.” *Gazi Akademik Bakış* 12, (2013): 265-292.
- Es Noticia. “Programa de Unidas Podemos: feminismo, vivienda y reforma fiscal.” *Madrid*, Erişim: 11-12-2025, <https://www.madrid.es/noticia.es/2021/04/programa-electoral-unidas-PODEMOS/>
- Esen, Erol ve Fahriye D. Acar. “Popülizm ve Kimlik İlişkisinde Ulus-Kimlikten Sağ Popülist Avrupa Kimliğine.” *Electronic Journal of Political Science Studies (EJPSS)* 11, no. 1 (2020).
- Euronews. “Almanya, 23 Şubat'ta Erken Seçime Gidiyor.” 12 Kasım 2024, Erişim: 9-12-2025, <https://tr.euronews.com/my-europe/2024/11/12/almanya-23-subatta-erken-secime-gidiyor>
- Euronews. “Dünyada Demokratik Ülke Sayısı Azalırken, Otoriter Yönetimlerin Sayısı Artıyor.” *Euronews*, 24 Ekim 2022, Erişim: 05-12-2024, <https://tr.euronews.com/2022/10/24/dunyada-demokratik-ulke-sayisi-azalirken-otoriter-hukumetler-artiyor>
- Euronews. “İspanya: Son Seçim Sonucu İki Partili Sistemin Daha da Güçlendiğini Gösteriyor.” *Euronews*, Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2016/06/27/ispanya-son-secim-sonucu-iki-partili-sistemin-daha-da-guclendigini-gosteriyor>
- Euronews. “İspanya'da Seçim: Sosyalistler Kazandı; Aşırı Sağ Oylarını İkiye Katladı.” Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2019/11/11/ispanya-da-secim-sosyalistler-kazandi-asiri-sag-oylarini-ikiye-katladi>

- Euronews. “Macaristan, Mültecilere Kapılarını Kapattı, BM'ye Göre Orban Ülkede Neredeyse Sığınmacı Bırakmadı.” 31 Ağustos 2020, Erişim: 11-12-2025, <https://tr.euronews.com/2020/08/31/macaristan-multecilere-kap-lar-n-kapatt-bm-ye-gore-orban-ulkede-neredeyse-s-g-nmac-b-rakma>
- Euronews. “Papa Macaristan'ı Milliyetçilik Konusunda Uyardı: Göçmenleri Dostça Kabul Edin.” 28 Nisan 2023, Erişim: 11-12-2024, <https://tr.euronews.com/2023/04/28/papa-macaristani-milliyetcilik-konusunda-uyardi-gocmenleri-dostca-kabul-edin>
- Euroskepticism. Erişim: 11-12-2024, <https://www.britannica.com/topic/Euroskepticism>
- Eurostat, “Migration and Asylum in Europe – 2024 Edition.” Erişim: 11-12-2025, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2024>
- Eurostat. “Migration and Asylum in Europe – 2024 Edition.” Erişim: 11-12-2025, <https://ec.europa.eu/eurostat/web/interactive-publications/migration-2024>
- European Union. “Hungary.” Erişim: 11-12-2024, https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/hungary_en
- Farley, Robert. “Trump's Border Wall: Where Does It Stand?” *FactCheck.org*, 16 Şubat 2021, Erişim: 11-12-2025, <https://www.factcheck.org/2021/02/trumps-border-wall-where-does-it-stand/>
- Fenko, Aleksander B., Miha Lovec, Janez Požgan and Dario Crnčec. "Euroscepticism as a Functional Pretext for Populism in Central and Eastern European States: The Eurozone, Migration and Ukrainian Crises." *Teorija in Praksa* 56 (2019): 391-405.
- Fletcher, Robert A. *Moorish Spain*. Berkeley: University of California Press, 1993.
- Fominaya, Cristina Flesher. “Beyond the Square: The Legacy of the 15-M Movement.” 20 Aralık 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.greeneuropeanjournal.eu/beyond-the-square-the-legacy-of-the-15m-movement/>
- Fortuna, Gerardo. “Bardella, Orban'ın AP'deki Yeni İttifakı 'Avrupa İçin Vatanseverler' İttifakının Başkanı Seçildi.” *Euronews*, 8 Temmuz 2024, Erişim: 11-12-2024,

<https://tr.euronews.com/my-europe/2024/07/08/bardella-orbanin-apdeki-yeni-ittifaki-avrupa-icin-vatanseverler-ittifakinin-baskani-secild>

Frank, Andre Gunder. *Capitalism and Underdevelopment in Latin America*. New York: NYU Press, 1967.

Galston, William A. "The Populist Challenge to Liberal Democracy." *Journal of Democracy* 29, no. 2 (2018): 5-19.

Gandesha, Samir. "Understanding Right and Left Populism." in *Critical Theory and Authoritarian Populism*, ed. Jeremiah Morelock. London: University of Westminster Press, 2018, 49-70.

Gerber, Dániel, Veronika Csáky, Bea Szeifert, Noémi Borbély, Kristóf Jakab, György Mező, et. al. "Ancient Genomes Reveal Avar-Hungarian Transformations in the 9th–10th Centuries CE Carpathian Basin." *Science Advances* 10, no. 51 (2024): 6.

Gidron, Noam and Bart Bonikowski. *Varieties of Populism: Literature Review and Research Agenda*. Cambridge, MA: Weatherhead Center for International Affairs, Harvard University, 2013.

Goldberg, David Theo. "The Racial State." in *A Companion to Racial and Ethnic Studies*, eds. David Theo Goldberg and John Solomos. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2008.

Görür Yücel, Senem. "Macaristan'da Viktor Orban hükümeti, "Daha Milliyetçi Bir Toplum Yaratması" ve "Muhafazakâr Elitler Yetiştirmesi" İçin Bir Koleje 1,7 Milyar Dolar Bağışladı." *Medyascope*, 29 Haziran 2021, Erişim: 12-11-2024, <https://medyascope.tv/2021/06/29/macaristan-basbakani-viktor-orban-daha-milliyetci-bir-toplum-yaratmasi-ve-muhafazakar-elitler-yetistirmesi-icin-bir-koleje-17-milyar-dolar-bagisladi/>

Habersack, Fabian and Carsten Wegscheider. "Populism and Euroscepticism: Two Sides of the Same Coin?" in *Political Populism*, eds. Reinhard Heinisch, Christina Holtz-Bacha, Oscar Mazzoleni. Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2021, 195-212.

- Hameleers, Medi. "Putting Our Own People First: The Content and Effects of Online Right-Wing Populist Discourse Surrounding the European Refugee Crisis." *Mass Communication and Society* 22, no. 6 (2019): 804–826.
- Hamid Shadi. "Left Populism and the Rediscovery of Agonistic Politics." *American Affairs* 2, no. 4 (2018): 187-201.
- Hargitai, Tibor. "How Eurosceptic is Fidesz Actually." *Politics in Central Europe* 16, no. 1 (2020): 189-209.
- Heller, Fernando. "Podemos Leader Calls for Protests Against Israel's 'Genocide' in Gaza." *Euractiv*, 16 Ekim 2023, Erişim: 11-12-2025, <https://www.euractiv.com/section/politics/news/PODEMOS-leader-calls-for-protests-against-israels-genocide-in-gaza/>
- Hieronymi, Ottó. "The Economic and Social Policies of the Orbán Government—A View from Outside." *Hungarian Review* 2, no. 4 (2011): 36-50.
- Hoensch, Jorg K. and Kevin Traynor. *A History of Modern Hungary 1867–1986*. London: Longman, 1988.
- Hoffmann-Lange, Ursula. "Seymour Martin Lipset: Modernisation, Social Structure and Political Culture as Factors in Democratic Thought." in *Masters of Political Science*, eds. Donatella Campus and Gianfranco Pasquino. Colchester: ECPR Press, 2009, 141-166.
- Ilikova, Liliya and Aleksandar Tushev. "Right-Wing Populism in Central Europe: Hungarian Case (Fidesz, Jobbik)." *Utopía y Praxis Latinoamericana* 25, no. 12 (2020): 325–332.
- Independent Türkçe. "İspanya'da Muhalif Lider, Hükümetin Göçmen Politikasını Eleştirdi: "Bizi Endişelendirmesi Gereken Yabancılar, Kayıkla Gelenler Değil"." 27 Ağustos 2024, Erişim: 11-12-2025, <https://www.indyturk.com/node/744122/d%C3%BCnya/i%C3%A7inde/87spanyada-muhalif-lider-h%C3%BCk%C3%BCmetin-g%C3%B6%C3%A7men-politikas%C4%B1n%C4%B1-ele%C5%9Ftirdi-bizi>

- Judis, John. “Us v Them: The Birth of Populism.” *The Guardian*, 13 Ekim 2016, Erişim: 11-12-2025, <https://www.theguardian.com/politics/2016/oct/13/birth-of-populism-donald-trump>
- Kakissis, Joanna. “A Discomfort With Western Liberalism is Growing in Eastern Europe.” *npr*, 4 Aralık 2021, Erişim: 27-05-2025, <https://www.npr.org/2021/12/04/1058834216/a-discomfort-with-western-liberalism-is-growing-in-eastern-europe>
- Kalkan, Sefa. “Dünyada Yükselen Sağ Popülizm: Macaristan’daki Popülizmin Dinamikleri.” Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2020.
- Kaltwasser, Cristóbal Rovira, Paul A. Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy. *The Oxford Handbook of Populism*. Oxford: Oxford University Press, 2017.
- Kaltwasser, Cristóbal Rovira. “Explaining the Emergence of Populism in Europe and the Americas.” in *The Promise and Perils of Populism: Global Perspectives*, ed. Carlos De La Torre. Kentucky: The University Press of Kentucky, 2015, 189-227.
- Kamen, Henry. *Empire: How Spain Became a World Power, 1492–1763*. New York: HarperCollins, 2003.
- Kamen, Henry. *Spain, 1469–1714: A Society of Conflict*. London: Routledge, 2014.
- Karabel, Sibel. “Avrupa’da Yükselen Aşırı Sağ ve Popülist Söylem.” *Anadolu Ajansı*, 10 Nisan 2018, Erişim: 8-12-2024, <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/avrupa-da-yukselen-asiri-sag-ve-populist-soylem/1113760>
- Karahan, Merve. *Avrupa Birliği’nde Avrupa Şüpheciliği (Eurospecticism)*. Ankara: Mi Yayınları, 2024.
- Karakaya, Sedat. “Avrupa ve Türkiye’de Suriyeli Göçmenler Üzerine Zonofobiği Okumak.” *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi* 6, (2022): 371- 389.
- Kıvrak Köroğlu, Esin. “Farklı Popülizm Yaklaşımları Üzerine Bir Değerlendirme.” *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 39 (2020): 73–87.

- Konak, İhsan. “İspanyol Indignados/15m Hareketi Üzerine Bir Değerlendirme.” *İçtimaiyat* 6, no. 2 (2022): 386-401.
- Kornai, János. *From Socialism to Capitalism: Eight Essays*. Budapest: Central European University Press, 2011.
- Köybaşı, Serkan. “Macaristan Anayasa Değişikliği Konusundaki Eleştirilere Kulak Asmıyor.” *Anayasa Gündemi*, 12 Mart 2013, Erişim: 10-12-2024, <https://anayasagundemi.com/2013/03/12/macaristan-anayasa-degisikligi-konusundaki-elestirilere-kulak-asmiyor/>
- Kutay, Acar. “Populist Söylem, Yapısal Dönüşümler ve Temsiliyet Krizi.” *Journal of Diplomatic Research* 6, no. 2 (2024): 1-22.
- Külebi, Baybars. “Podemos Hakkında Bilinmeyenler.” *Biamag*, 28 Şubat 2015, Erişim: 11-12-2024, <http://bianet.org/yazi/PODEMOS-hakkinda-bilinmeyenler-162676>
- La casa de mi tia. “Documento Final Del Programa Colaborativo.” Erişim: 11-12-2025, <https://www.lacasademitia.es/articulo/politica/podemos-documento-final-programa-colaborativo/20150121080058038627.html>
- Laclau, Ernesto and Chantal Mouffe. *Hegemony and Socialist Strategy: Towards a Radical Democratic Politics*. London: Verso Books, 2014.
- Laclau, Ernesto ve Chantal Mouffe. “Amasız Fakatsız Marksizm Sonrası,” çev. Ahmet Kardam. *Marksizm ve Gelecek*, no. 5 (1992): 13.
- Laclau, Ernesto. *On Populist Reason*. London: Verso, 2005.
- Le Monde. “From East to West, the Far Right is Rising in Europe Editorial.” 20 Mayıs 2025, Erişim: 11-12-2025, https://www.lemonde.fr/en/opinion/article/2025/05/20/from-east-to-west-the-far-right-is-rising-in-europe_6741448_23.html
- Leese, Daniel. “Rituals, Emotions and Mobilization: The Leader Cult and Party Politics.” in *In The Palgrave Handbook of Mass Dictatorship*, eds. Paul Corner and Jie-Hyun Lim. London: Palgrave Macmillan UK, 2016, 217-228.

- Lendvai, Paul. "The Transformer: Orban's Evolution and Hungary's Demise." *Foreign Affairs* 98, no. 44 (2019): 44.
- Lendvai, Paul. *The Hungarians: A Thousand Years of Victory in Defeat*. Princeton, NJ: Princeton University Press, 2003.
- Lessing, Erik and Günter Konrad. *Revolution in Hungary: The 1956 Budapest Uprising*. Budapest, Thames & Hudson, 2006.
- Levitsky, Steven and Daniel Ziblatt. *How Democracies Die*. New York: Crown, 2019.
- Levitsky, Steven and James Loxton. "Populism and Competitive Authoritarianism in the Andes." in *Comparing Autocracies in the Early Twenty-First Century: Vol. 2, The Performance and Persistence of Autocracies*, eds. Aurel Croissant, Steffen Kailitz, Patrick Köllner and Stefan Wurster. London/New York: Routledge, 2015, 185–214.
- Levitsky, Steven and Lucan A. Way. *Competitive Authoritarianism: Hybrid Regimes after the Cold War*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Levitsky, Steven and Lucan A. Way. *Revolution and Dictatorship: The Violent Origins of Durable Authoritarianism*. Princeton: Princeton University Press, 2020.
- Lipset, Seymour Martin. "The Indispensability of Political Parties." *Journal of Democracy* 11, no. 1 (2000): 48–55.
- Luke Waller. "Viktor Orbán." *Politico*, 2016 (28), Erişim: 12-12-2024, <https://www.politico.eu/list/politico-28/viktor-orban/>
- Lüle, Zeynel. "Macaristan Demokrasiden Uzaklaşıyor." *Hürriyet*, 13 Mart 2013, Erişim: 27-05-2025, <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/macaristan-demokrasiden-uzaklasiyor-22798180>
- Mainwaring, Scott, David Brinks and Aníbal Pérez-Liñán. "Classifying Political Regimes in Latin America, 1945–2004." *Studies in Comparative International Development* 36, no. 1 (2001): 37-65.

- Manetto, Francesco and Elsa García de Blas. “Unidos PODEMOS, el Nombre de la Coalición de PODEMOS e IU.” *El PAÍS*, 16 Mayıs 2016, Erişim: 10-10-2025, https://elpais.com/politica/2016/05/13/actualidad/1463124909_878642.html
- Mardin, Şerif. “Historical Determinants of Stratification: School Class and Class Consciousness in Turkey.” *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi* 22, no. 4 (1967).
- Maróti, Zoltán, Endre Neparáczi, Orsolya Schütz, Kitty Maár, György I. Varga, Bence Kovács, et.al. "The Genetic Origin of Huns, Avars, and Conquering Hungarians." *Current Biology* 32, no. 13 (2022): 2858–2870.
- Martín, María. “Spain’s Coalition Government Clashes Over Immigration Crackdown.” *EL PAÍS*, 20 Şubat 2020, Erişim: 11-12-2025, <https://english.elpais.com/politics/2020-02-20/spains-coalition-government-clashes-over-immigration-crackdown.html>
- Mazzarella, William. “Populist leadership and charisma.” in *Research Handbook on Populism*, eds. Yannis Stavrakakis and Giorgos Katsambekis. London: Edward Elgar Publishing, 2024, 291-302.
- McCoy, Jennifer, Tahmina Rahman and Murat Somer. “Polarization and the Global Crisis of Democracy: Common Patterns, Dynamics, and Pernicious Consequences for Democratic Polities.” *American Behavioral Scientist* 62, no. 1 (2018): 16–42.
- McMurtry, Alyssa. “Podemos Party, a Fierce Critic of Israel, Leaves Spanish Government.” *Anadolu Ajansı*, 05 Aralık 2023, Erişim: 11-12-2025, <https://www.aa.com.tr/en/europe/PODEMOS-party-a-fierce-critic-of-israel-leaves-spanish-government/3074167>
- Meydan, Vildan. “Sol Popülizmin Avrupa’daki Geleceği: PODEMOS ve Syriza Bağlamında Bir İnceleme.” *TESAM Akademi Dergisi* 11, no. 2 (2024): 815-839.
- Michael, Oliver and William Howard. *Racial Formation in the United States*. New York: Routledge, 2014.
- Milman, Oliver. “Contempt as Trump claims he can run for third term: ‘This is what dictators do’.” *The Guardian*, 31 Mart 2025, Erişim: 11-12-2025,

<https://www.theguardian.com/us-news/2025/mar/31/trump-running-third-term-reactions>

Miniszterelnok.hu. “Prime Minister Viktor Orbán’s Speech At The Annual General Meeting Of The Association Of Cities With County Rights.” 08 Şubat 2018, Erişim: 05-05-2025, <https://2015-2022.miniszterelnok.hu/prime-minister-viktor-orbans-speech-at-the-annual-general-meeting-of-the-association-of-cities-with-county-rights/>

Moffitt, Benjamin ve Simon Tormey. “Rethinking Populism: Politics, Mediatisation and Political Style.” *Political Studies* 62, no. 2 (2014): 381–397.

Moffitt, Benjamin. “Popülizm”, çev. Yavuz Öner, İstanbul: Liberus Kitap, 2022.

Moffitt, Benjamin. “Popülizmin Küresel Yükselişi: Performans, Siyasi Üslup ve Temsil”, çev. Özgür Öztürk, İstanbul: İletişim Yayınları, 2020.

Moffitt, Benjamin. *Populism*. Hoboken, NJ: John Wiley & Sons, 2020.

Moffitt, Benjamin. *The Global Rise of Populism: Performance, Political Style, and Representation*. Stanford, CA: Stanford University Press, 2016.

Mouffe, Chantal. “The ‘End of Politics’ and the Challenge of Right-Wing Populism.” in *Populism and the Mirror of Democracy*, eds. Francisco Panizza vd. London: Verso, 2005, 51.

Mouffe, Chantal. *For a Left Populism*. London: Verso, 2018.

Mouffe, Chantal. *The Democratic Paradox*. London: Verso, 2000.

Mudde, Cas and Cristóbal Rovira Kaltwasser. “Exclusionary vs. Inclusionary Populism: Comparing Contemporary Europe and Latin America.” *Government and Opposition* 48, no. 2 (2013): 147–174.

Mudde, Cas and Cristóbal Rovira Kaltwasser. *Populism: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University Press, 2017.

Mudde, Cas and Cristóbal Rovira Kaltwasser. *Popülizm: Kısa Bir Giriş (Populism: A Very Short Introduction)*. çev. S. Erdem Türközü. Ankara: Nika Yayınevi, 2019.

- Mudde, Cas and Cristóbal Rovira Kaltwasser. *Voices of the Peoples: Populism in Europe and Latin America Compared*. South Bend, IN: Helen Kellogg Institute for International Studies, 2011.
- Mudde, Cas. “The Populist Zeitgeist.” *Government and Opposition* 39, no. 4 (2004): 541–563.
- Mudde, Cas. *On Extremism and Democracy in Europe*. New York: Routledge, 2016.
- Mudde, Cas. *Populist Radical Right Parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press, 2007.
- Nordsieck, Wolfram. *Parties and Elections in Europe*. Norderstedt: Books on Demand, 2022.
- Norris, Pippa and Ronald Inglehart. *Cultural Backlash: Trump, Brexit, and Authoritarian Populism*. Cambridge: Cambridge University Press, 2019.
- Norris, Pippa. “Küresel Yönetişim ve Kozmopolit Vatandaşlar.” içinde Küresel Dönüşümler, der. David D. Held ve Anthony McGrew. İstanbul: Phoenix Yayınları, 2014, 340–351.
- NTV. “Avrupa’da Göç Krizi: Macaristan AB’ye Dava Açmaya Hazırlanıyor.” 12 Eylül 2024, Erişim: 11-12-2024, https://www.ntv.com.tr/dunya/avrupada-goc-krizi-macaristan-abye-dava-acmaya-hazirlaniyor,_MU-ln2QB0e_RaT63AMjvQ
- O’Donnell, Guillermo A. “Delegative Democracy.” *Journal of Democracy* 5, no. 1 (1994): 55–69.
- O’Donnell, Guillermo A. “Horizontal Accountability in New Democracies.” *Journal of Democracy* 9, no. 3 (1998): 112–126.
- Obsessed. “Trump: Media Is ‘Enemy of the American People.’” *The Daily Beast*, 17 Şubat 2017, Erişim 20-05-2025, <https://www.thedailybeast.com/trump-media-is-enemy-of-the-american-people>
- Oflas, Çağla. “Trump, Bolsonaro, Orban: Otoriter Dehşet.” *Enternasyonal Sosyalizm* 6, (2020): 82-90.

- Oğuz, Mustafa C. “Populism, Authoritarianism and Deparlametarization: Russia, Hungary and Poland/Popülizm, Otoriterleşme ve Parlamentosuzlaşma: Rusya, Macaristan ve Polonya.” in *Reflections On International Relations & Politics & History & Law*, eds. Nesrin Kenar and Philipp O. Amour. United Kingdom: IJOPEC Publication, 2019, 75.
- Okdiario. "PODEMOS Pide Que Los Inmigrantes Marroquíes Puedan Votar En Las Próximas Municipales." 2 Haziran 2022, Erişim: 03-04-2025, <https://okdiario.com/espana/podemos-pide-que-inmigrantes-marroquies-puedan-votar-proximas-municipales-9172600#close>
- Oppelland, Torsten and Handrick Träger. *Die Linke*. Baden: Nomos Verlagsgesellschaft mbH & Co. KG, 2014.
- Orhan, Salim. “Popülizm, Liberal Demokrasi ve Faşizm Denklemi.” Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 68, no. 4 (2019): 795–840.
- Ostiguy, Pierre. “Populism: A Political–Strategic Approach.” in *The Oxford Handbook of Populism*, eds. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy. Oxford: Oxford University Press, 2017, 73–97.
- Ostiguy, Pierre. “Populism: A Socio-Cultural Approach and Political Parties.” in *The Oxford Handbook of Populism*, eds. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy. New York: Oxford University Press, 2017, 73–97.
- Öztürk, Ahmet. “Popülizmi Anlamak: Aşırıliklar Çağında Siyaset ve Kültür.” Sosyal Bilimlerde 2020 Gündemi Türkiye ve Doğu Karadeniz (2020): 275.
- Pappas, Takis. *Populism and Liberal Democracy: A Comparative and Theoretical Analysis*. Oxford: Oxford University Press, 2019.
- Pehlevan, Turgut Can. “Kritik Oylama Öncesi AP’de Konuşan Macaristan Başbakanı Orban: “Macaristan’ı Koruyarak Aynı Zamanda Hristiyanlığı ve Avrupa’yı Da Koruyoruz”.” *Medyascope*, 12 Eylül 2018, Erişim: 11-12-2025, <https://medyascope.tv/2018/09/12/kritik-oylama-oncesi-apde-konusan-macaristan-basbakani-orban-macaristani-koruyarak-ayni-zamanda-hristiyanligi-ve-avrupayi-da-koruyoruz/>

- Penov, Martin. “Orban’s Nationalism is a Lesson for Europe.” 12 Kasım 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.thenewfederalist.eu/orban-s-nationalism-is-a-lesson-for-europe?lang=fr>
- Perasso, Valeria. “Farklılıklarla Yaşamak: On Yıl Öncesine Kıyasla Avrupa 'Daha Kutuplu'.” *BBC News Türkçe*, 23 Nisan 2018, Erişim: 11-12-2025, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-43864098>
- Perspektif. “Popülizmin Temeli Lider Kültü.” 26 Haziran 2021, Erişim: 12-12-2024, <https://www.perspektif.online/populizmin-temeli-lider-kultu/>
- Petithomme, Mathieu. “Political Innovations and Democratic Participation within PODEMOS in Spain.” in *Innovations, Reinvented Politics and Representative Democracy*, eds. Agnès Alexandre-Collier, Alexandra Goujon, Guillaume Gourgues. London: Routledge, 2020, 91-104.
- Pitt William. *Anecdotes of the Life of the Right Hon. William Pitt, Earl of Chatham*. London: J. S. Jordan, 1792.
- Preston, Paul, Juan Carlos. *Steering Spain from Dictatorship to Democracy*. New York: W. W. Norton & Company, 2004.
- Preston, Paul. *Spanish Civil War: Reaction, Revolution and Revenge*. New York: W. W. Norton & Company, 2007.
- Price, Phillip. “How Bolivarian is the Bolivarian Revolution: Hugo Chávez and the Appropriation of History.” *McNair Scholars Research Journal* 5, no. 1 (2009): 34-43.
- Przeworski, Adam. *Democracy and the Limits of Self-Government*. Cambridge: Cambridge University Press, 2010.
- Rama, José, Guillermo Cordero and Piotr Zagórski. “Three is a Crowd? PODEMOS, Ciudadanos, and Vox: The End of Bipartisanship in Spain.” *Frontiers in Political Science* 3 (2021): 688130.
- Saraçoğlu, Cenk. “Sağ Popülizm ve Faşizm Üzerine Yöntemsel Bir Tartışma: Küresel Örüntüler ve Ulusal Özgüllükleri Birlikte Anlamak.” *Praksis*, no. 44 (2017).

- Scheiring, Gábor. "I watched Hungary's democracy dissolve into authoritarianism and see parallels in Trumpism." Ohio Capital Journal, 08 Mart 2024, Erişim: 03-04-2025, <https://ohiocapitaljournal.com/2024/03/08/i-watched-hungarys-democracy-dissolve-into-authoritarianism-and-see-parallels-in-trumpism/>
- Scheiring, Gabor. "The National-Populist Mutation of Neoliberalism in Dependent Economies: The Case of Viktor Orbán's Hungary." Socio-Economic Review 20, no. 4 (2022): 1597-1623.
- Scheppele, Kim L. "How Viktor orbán wins." Journal of Democracy 33, no. 3 (2022): 45-61.
- Serbestiyet. "Orban: İlerici Liberal Dünya Görüşü Başarısız Oldu, Yerine Egemenlikçi Dünya Düzeni Koymak İçin Atlarımızı Hazırlayalım." 12 Mayıs 2024, Erişim: 11-12-2024, <https://serbestiyet.com/haberler/ceviriler/ceviri-orban-ilerici-liberal-dunya-gorusu-basarisiz-oldu-yerine-egemenlikci-dunya-duzeni-koymak-icin-atlarimizi-hazirlayalim-166592/>
- Shorten, Richard. *Modernism and Totalitarianism Rethinking the Intellectual Sources of Nazism and Stalinism, 1945 to the Present*. Springer, 2012.
- Sloat, Amanda. *Germany's New Centrists? The Evolution, Political Prospects, and Foreign Policy of Germany's Green Party*. Washington, D.C.: Brookings Institution, 2020.
- Smith, Anna Marie. *Laclau and Mouffe: The Radical Democratic Imaginary*. London: Routledge, 2012.
- Smith-Meyer, Bjarke. "Spain's Podemos Elects Belarra as New Leader." *Politico*, 13 Haziran 2021, Erişim: 12-12-2025, <https://www.politico.eu/article/spains-podemos-elects-belarra-as-new-leader/>
- Sol. "Podemos'un 'Yepisyeni' Solculuğu..." Erişim: 11-12-2025, <https://haber.sol.org.tr/dunya/PODEMOSun-yepisyeni-solculugu-120393>
- Sputnik Türkiye. "Orban'ın AB Karşıtı İttifakı Tüm Kıtada Yayılıyor." 7 Temmuz 2024, Erişim: 10-12-2024, <https://anlatilaninotesi.com.tr/20240707/orbanin-ab-karsiti-ittifaki-kitada-yayiliyor-1085619815.html>

- Stanley, Ben. "Populism in Central and Eastern Europe." in *The Oxford Handbook of Populism*, eds. Cristóbal Rovira Kaltwasser, Paul Taggart, Paulina Ochoa Espejo and Pierre Ostiguy. UK: Oxford University Press, 2017, 140-158.
- Stanley, Ben. "The Thin Ideology of Populism." *Journal of Political Ideologies* 13, no. 1 (2008): 95–110.
- Statistica. "Share of respondents agreeing with statements about the European Union in Poland and Hungary by support for respective governing parties." 1 Ekim 2022, Erişim: 11-12-2024, <https://www.statista.com/statistics/1361259/euroscepticism-poland-hungary-2022/>
- Stavrakakis, Yannis, Alexandros Kioupiolis, Giorgos Katsambekis, Nikos Nikisianis and Thanasis Siomos. "Contemporary Left-Wing Populism in Latin America: Leadership, Horizontalism, and Postdemocracy in Chávez's Venezuela." *Latin American Politics and Society* 58, no. 3 (2016): 51–76.
- Streeck, Wolfgang. "The Return of the Repressed." *New Left Review* 104, (2017): 5–18.
- Streeck, Wolfgang. "Why the Euro Divides Europe." *New Left Review* 95, (2015): 5–26.
- Szczerbiak, Alex and Paul Taggart. "Euroscepticism and Anti-Establishment Parties in Europe." *Journal of European Integration* 46, no. 8 (2024): 1171–1191.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. "İspanya Büyükelçiliği." Erişim: 12-12-2025, <https://www.mfa.gov.tr/ispanya-kunyesi.tr.mfa>
- T.C. Dışişleri Bakanlığı. "Macaristan Ülke Profili." Erişim: 11-12-2024, [https://www.mfa.gov.tr/macaristankunyesi.tr.mfa#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%2C%20NATO%2C%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi,G%C3%BCn%20eydo%C4%9Fu%20Avrupa%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Giri%C5%9Fimi\)%2C%20Vi%C5%9Fegrad](https://www.mfa.gov.tr/macaristankunyesi.tr.mfa#:~:text=Birle%C5%9Fmi%C5%9F%20Milletler%2C%20NATO%2C%20Avrupa%20Birli%C4%9Fi,G%C3%BCn%20eydo%C4%9Fu%20Avrupa%20%C4%B0%C5%9Fbirli%C4%9Fi%20Giri%C5%9Fimi)%2C%20Vi%C5%9Fegrad)
- Taggart Paul and Andrea Pirro. "European Populism Before the Pandemic: Ideology, Euroscepticism, Electoral Performance, and Government Participation of 63 Parties in 30 Countries." *Italian Political Science Review/Rivista Italiana Di Scienza Politica* 51, no. 3 (2021): 281-304.

- Taggart, Paul. "Populism and Representative Politics in Contemporary Europe." *Journal of Political Ideologies* 9, no. 3 (2004): 269–288.
- Taggart, Paul. *Populism*. Buckingham: Open University Press, 2000.
- Tahincioğlu, Nazlıcan D. "Avrupa'daki Sağ Popülist Partilerin Göçmen Karşıtı Söylemleri Üzerine Bir Değerlendirme." *Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4, no. 2 (2020): 282–291.
- Tähtinen, Timo. "Populism and Ideological Convergence: Evidence from a Multiparty System." *Journal of Public Economics* 241 (2025): 105271.
- Tas, Mehmet. "PODEMOS'u Yaratan Hareket: 15-M." *Birikim*, 2015, Erişim: 12-03-2024, <https://birikimdergisi.com/guncel/7357/PODEMOSu-yaratan-hareket-15-m>
- Tekdemir, Ömer. "Endülüs' te PODEMOS' un ve Anadolu'da HDP'nin Agonistik Rüyası: Avrupa ve Orta Doğu Halkları için Radikal Yurttaşlık Projesi." *Türkiye Politika ve Araştırma Merkezi* 4, no. 7 (2015): 6-18.
- Thomassen, Lasse. "Hegemony, Populism and Democracy: Laclau and Mouffe Today." *Revista Española de Ciencia Política* 40, (2016): 161-176.
- Toprak, Zafer. "Popülizm ve Türkiye'deki Boyutları." içinde *Tarih ve Demokrasi: Tarık Zafer Tunaya'ya Armağan*. İstanbul: Cem Yayınları, 1992.
- Tremlett, Giles. "The PODEMOS Revolution: How a Small Group of Radical Academics Changed European Politics." *The Guardian*, 2015, Erişim: 12-03-2024, <https://www.theguardian.com/world/2015/mar/31/PODEMOS-revolution-radical-academics-changed-european-politics>
- TRT Haber. "Avusturya'da Avrupa Parlamentosu Seçimini Aşırı Sağcı FPÖ Kazandı." 10 Haziran 2024, Erişim: 22-05-2025, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/avusturyada-avrupa-parlamentosu-secimini-asiri-sagci-fpo-kazandi-862766.html>
- TRT Haber. "Macaristan'ın Kapıları Mültecilere Kapalı." 26 Mart 2018, Erişim: 11-12-2024, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/macaristanin-kapilari-multecilere-kapali-357153.html>

- Türk Devletleri Tekilatı. “Gözlemci Ülkeler.” Türk Devletleri Tekilatı Resmi Web Sitesi, Erişim: 11-12-2024, <https://www.turkicstates.org/tr/gozlemci-ulkeler/E>
- Urbinati, Nadia. *Me the People: How Populism Transforms Democracy*. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2019.
- Uslu, Cem. “Popülizm Liberal Demokrasinin Nesi Olur?.” Muhafazakar Düşünce Dergisi 18, no. 62 (2022): 280–317.
- Uslu, Ceren. “Popülist Egemenlik Anlayışının Teorik Kökenleri: Rousseau ve Schmitt.” Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi 25, no. 42 (2020): 3–38.
- Uslu, Hasan Faruk. “Çağdaş Popülizm Literatürünün Değerlendirilmesine Eleştirel Bir Katkı.” Sosyoekonomi 31, no. 56 (2023): 389-410.
- Varshney, Ashutosh. “Populism and Nationalism: An Overview of Similarities and Differences.” Studies in Comparative International Development 56, no. 2 (2021): 131–147.
- Vice. “Where Does ‘Right-Wing Populism’ End, and Fascism Begin?” 31 Ekim 2018, Erişim: 07-12-2024, <https://www.vice.com/en/article/where-does-right-wing-populism-end-and-fascism-begin/>
- Visnovitz, Peter and Erin K. Jenne. “Populist Argumentation in Foreign Policy: The Case of Hungary Under Viktor Orbán, 2010–2020.” Comparative European Politics 19, no. 6 (2021): 683.
- Wallerstein, Emmanuel. *The Modern World-System: Capitalist Agriculture and the Origins of the European World-Economy in the Sixteenth Century*. New York: Academic Press, 1974.
- Wallerstein, Immanuel. "World-systems Analysis." in *World System History*, eds. Anthony Giddens and Jonathan Turner. California: Stanford University Press, 1987, 309.
- Wenman, Mark. *Agonistic Democracy: Constituent Power in the Era of Globalisation*. Cambridge: University Press, 2013.

- Weyland, Kurt. "Clarifying a Contested Concept: Populism in the Study of Latin American Politics." *Comparative Politics* 34, no. 1 (2001): 1–22.
- Weyland, Kurt. "Neoliberal Populism in Latin America and Eastern Europe." *Comparative Politics* 31, no. 4 (1999): 379–401.
- Weyland, Kurt. "Populism and Authoritarianism." in *Routledge Handbook of Global Populism*, ed. Carlos de la Torre. New York: Routledge, 2018, 319–333.
- Weyland, Kurt. "Populism as a Political Strategy: An Approach's Enduring—and Increasing—Advantages." *Political Studies* 69, no. 2 (2021): 185-189.
- William E. Connolly. *The Ethos of Pluralization*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1995.
- Yetkin, Barış. "Popülizmin Gölgesinde Siyaset ve Siyasal İletişimi Anlamak." *Erciyes İletişim Dergisi* 4, no. 3 (2016): 68-82.
- Yıldırım, Cem. "Popülizm Kavramının Eleştirel Analizi." *Uluslararası İktisadi ve İdari Akademik Araştırmalar Dergisi* 4, no. 1 (2023): 93–105.
- Yıldız, Onur. "Popülizmin Normatif İmkanları: Hınç ve Diğer Popülist Siyaset Biçimleri." *Mülkiye Dergisi* 41, no. 1 (2017): 7-31.
- Yılmaz, Yıldırım. "Liberal Demokrasinin Krizi Bağlamında Avrupa'da Sağ Popülizm ve Yükselen Aşırı-Sağ." *Amme İdaresi Dergisi* 50, no. 2 (2017): 51–72.
- Zakaria, Fareed. "The Rise of İlliberal Democracy." *Foreign Affairs* 76, no. 22, (1997): 22-43.